محرومیتونه

(د ۱۳۹۷ ل کال په بهیر کې د بېلا بېلو لیکنو ټولګه)

Download from: aghalibrary.com

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۷ لمریز کال

محرومیتونه

محمد اسمعیل یون

یل یون نور اثار

ـون پنځـوس عنوانـه بېلابېـل اثـار
ي هم په جلا جلا ډول چـاپ شـوي
ـنوان لانـدې پـه څوارلـس ټوکیـزو
ـوي، چـې څرنګوالـی یـې پـه دې
او ژبـاړې): متګـور، پـه اورونـو کـې
افغانسـتان کـې د واک جوړښـتونه،
ایتکارانـو محاکمـه، د افغانسـتان
لسفه او فلسـفي بهیر. دویم ټـوک
ونـه، د لوونـو فصـل، سینـدونه هـم
. درېیـم ټوک (راټولونې): د نـازو انا
څلـورم ټوک (یونلیکنې): د اماراتـو
اګون تـر ځنـډو، د کرملیـن پـه زړه
یلي تخـت هېرومـه، درې ورځـې د
ج) تـر کـوره. شـپږم ټـوک (کلتـوري
ستني فرهنـګ یـو ځلانـد سـتوری، د
ښـود، سـاینسي پرمختیـاوې، هیلـه
کتابونـو پـه وړمـو کـې. اووم ټـوک
ي فقـر، لـه افغانسـتانه د مسـلکي
ستان فرهنـګ تـه اووښـتي ژبانونـه،
ګ او فرهنـګ پـه افغانسـتان کـې.
ر): ببرنـی لویـه جرګـه: ولسـواکي
سي کړلېچ کـې، د سـمون پـه لټـه.
ـار): کـه نړیـوال ماتـه وخـوري؟،
ج کـې، ملـي هویـت او ملـي عـزت.
ار): ملـي درسـونه، د ارګ تـا ویلـي
ـار؛ لیسـانس- ماسـتري): د محمـد
وه کتنه، خوشـال پـه خپـل ایډیـال،
ـ ټـوک (تحصیـلي اثـار؛ دوکتـورا):
ـد. دیارلسـم ټـوک (علمـي اثـار؛
ـعر هنـدسي جوړښـت، آندیـال
. څوارلسـم ټـوک (علمـي اثـار؛
. ادب تاریـخ.

DEPRIVATION

BY: PROF. MOHAMMAD ISMAEL

محرومیتونه

(د ۱۳۹۷ل کال په بهیر کې د بیلا بیلو لیکنو ټولګه)

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۷لمریز کال

Download from: aghalibrary.com

محرومیتونه

(د بېلابېلو لیکنو ټولګه)

لیکوال: محمد اسمعیل یون

خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک

چاپکال: ۱۳۹۷ل/ ۲۰۱۹ز

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

ډیزاین: فیاض حمید

چاپ وار: لومړی

د خپرندوی د خپرونو لړ: (۱۵۴)

برېښنايي پته: www.melitahrik.com

د دې کتاب د چاپي، کاپي، انلاین او بل هر ډول خپراوي حقوق له خپرندوی سره خوندي دي

Download from: aghalibrary.com

ډالۍ

خپل مظلوم او محروم ولس ته!

Download from: aghalibrary.com

نیولیک

گڼه	سرلیک	مخ
۱	د کار، فرهنګ، خدمت او جرئت سړی	٦
۲	زموږ د ولس محرومیتونه او یو څو یادونې	۱۱
۳	ژبني محرومیتونه	۱۵
٤	ټاپي د خلکو د ټپونو درملنه	۱۹
٥	ټاکنیزه کودتا	۲۲
٦	زهیر هم وکوچېده	۳۰
۷	زما پهلوانه وروره!	۳۲
۸	ای د پخې ارادې خاوندانو!	۳۳
۹	د ولسي جرګې نوماندانو ته خپله غاړه خلاصوم	۳۷
۱۰	د کابل د ټاکنو په باب یوه مننه او بله څرګندونه	۳۹
۱۱	وړاندوینه	٤۳
۱۲	غزني کې ناورین	٤٤
۱۳	د ننګرهار غمیزه	٤٦
۱٤	پکه دا دې لا بله سپکه	٤۸
۱٥	ننګرهار نړیوال اسلامي پوهنتون او یوه توطیه	٥۰
۱٦	د جمهور رییس د سترو مشاورانو د جدي پاملرنې وړ	٥۳
۱۷	په ترخو شېبو کې ((ساړه بادونه))	٥۷
۱۸	د ټاکنیزو کمېسیونونو د جدي پاملرنې وړ	٦۳
۱۹	یو ځل بیا د قانون د ملاتړ غږ	٦٥
۲۰	افغانستان کې: څوک د چا میراث دی؟	٦۸
۲۱	افغانستان کې د مشورې قیمت	۷۳
۲۲	د ولسمشریزو ټاکنو معادله	۷۷

Download from: aghalibrary.com

۲۳ د نن اړتيا ۸۲
۲۴ د کابل ټاکنې.. ۸٤
۲۵ د يووالي غږ ۸٦
۲٦ مقابله که معامله؟ ۸۸
۲۷ که شينواري ولايت شي څه ګټې لري؟.......................... ۹۲
۲۸ يو ځل بيا د شينوارو ولايت په باب ۹٦
۲۹ د قانون د حاکميت لپاره يو نيم ګام ۹۷
۳۰ يو قانونپاله تاريخي مسووليت ۱۰۰
۳۱ سوله، نظام او قانون ۱۱۲
۳۲ کله چې ارمان شهيد شي... .... ۱۱۷
۳۳ منظور په نن او سبا کې.................................... ۱۱۹
۳٤ د يو ټولمنلي مشرتابه لپاره ستاسو نظر او رايه غواړم ۱۲۲
۳۵ پر تورې کرښې، سپينې خبرې ۱۲۷
۳٦ درې سترې نړيوالې تېروتنې ۱٤۲
۳۷ د افغان ملت نوش دارو!................................... ۱٤۵
۳۸ جنګسالاران د چا زامن دي؟................................. ۱٤٦
۳۹ له ژمنې تر عمله ۱۵۰
٤۰ د سياسي منطق په دايره کې ۱۵۳
٤۱ نړيوال ريکارډونه ۱۵۷

Download from: aghalibrary.com

د کار، فرهنګ، خدمت او جرئت سړی

الحمد لله، الحمد لله حمداً کثیراً طیباً مبارکاً فیه، والصلوة والسلام علی سیدالانبیأ و المرسلین محمدٍ و آله و صحبه اجمعین.

امّا بعد، فأعوذُ بالله من الشیطان الرجیم.

بسم الله الرحمن الرحیم

د استاد پوهاند محمد اسمعیل یون د ژوند هره خوا، هره برخه، هره ګړۍ او هره لحظه خدمت، مبارزه او سرښندنه ده او دغه خدمت، سرښندنه او مبارزه یې له هغې مینې څخه سرچینه اخلي، چې استاد یې له خپل ولس سره لري.

استاد له خپل هیواد، خپلو خلکو او خپل ولس سره همدې بې کچې مینې دې ته مجبور کړی، چې د خپل ژوند ټولې خواوې د سترو ملي ارزښتونو دفاع، ساتنې او خدمت ته وقف کړي: په سیاسي ډګر کې استاد تل د محرومو ولسونو د حقوقو د دفاع سنګر، د ظالم پر وړاندې د مظلوم ملاتړی، د خاین، فاسد او جنګسالار په مقابل کې په سپین میدان او قوي عزم د حق غږ اوچتوونکی او د خاورې، ننګ، او ارزښتونو ساتونکی پاتې شوی دی.

په علمي، فرهنګي او ادبي ساحه کې استاد تردې دمه تر (پنځوسو) زیات بېلابېل علمي، سیاسي ادبي اثار لیکلي او په هغو کې یې د پېښو،

Download from: aghalibrary.com

واقعيتونو او حقيقتونو رښتينی انځور يې کاږلی دی، استاد په دې اثارو د لوستونکو او مينوالو تنده ماته کړې او د پښتو ژبې او ادب د بډاينې او غني کولو لپاره يې داسې نوښت او ابتکار د تاريخ غېږې او د ټولنې خدمت ته وړاندې کړي چې په تاريخ کې يې کمې بېلګې ليدل کېږي.

استاد د پښتو ژبې د ودې لپاره هر اړخيز کار کړی، دفترونو، مکاتبو، پوهنتونو او اکاډميکو مراکزو کې يې د پښتو ژبې د زده کولو او رواجولو لپاره خپله وجيبه په احسنه او ښه طريقه ترسره کړې ده، د غونډو او سيمنارونو په جوړولو سره يې د ميډيا او رسنيو په مټ اړونده ادارې په دې برخه کې شته ستونزو او مشکلاتو ته متوجې کړې دي.

استاد په ملي او نړيوال سټيج د لوی افغانستان سپېڅلې او برحقه داعيه او پاک هدف په ډاګه کړي او دا نه هېرېدونکی او نه تېرېدونکی ارمان يې د خپل علميت، منطق، دليل او استدلال په قوت په ښه ډول ځلولی دی، استاد په خپل ژور منطق د لوی افغانستان جوړول د افغانانو حق ثابت کړی او د ډيورنډ توره فرضي او کرغېړنه کرښه يې مردوده، جبري او استعماري کرښه ثابته کړې ده او د هغې پالونکي او ملاتړي يې ملامت، تورمخي او شرمنده کړي دي او په دغه لار کې يې د لوی افغانستان د جوړولو لپاره د ځوان کهول په روزلو او د نويو خوځښتونو په رامنځته کولو کې نه ستړي کيدونکې هلې ځلې کړې دي.

استاد د خپل ولس پر وړاندې د خپل رښتينې رسالت او مسووليت په درک کولو سره، د يوه فکري مکتب په حيث د ولس د بيدارۍ، ښېرازۍ، ظرفيت جوړونې، علمي سطحې لوړونې او د دوی د حقونو د لاسته راوړنې لپاره په ټولنه کې رغنده رول ادا کړی دی.

د استاد يون پر ژوند، نړۍ ليد او افکارو باندې بحث ډېر لوړ فکر او ژور نظر غواړي، پر هغو پوره بحث ډېر ، زغم، کار او ژور فکر ته اړتيا ده او

Download from: aghalibrary.com

پوره کتابونه پرې لیکل کېدی شي، چې زه یې له لیکلو عاجز یم.

خو زه به د دې عصر او زمانې د تورې، قلم او مبارزې خوشال خټک؛ یون صیب ته دا لنډی ډالۍ کړم چې:

ستا د ښایست گلونه ډېر دي
څولۍ مې تنگه زه به کوم کوم ټولومه

هسې خو د استاد ژوند او د ژوند ټولې خواوې او اړخونه د ولس خدمت او مبارزه ده، دلته غواړم له نورو برخو یې تېر شم او یوازې پر همدې کتاب او د لیکنو پر همدې ټولگه یې یو څو کرښې ولیکم:

د لیکنو په دې ټولگه (محرومیتونه) کې استاد د خپل طبیعت او فطري ژوند مطابق له ولس سره پاتې شوی دی.

دا تصادفي خبره نه ده چې د لیکنو دې ټولگې ته (محرومیتونه) سرلیک غوره شوی دی. زموږ ولس د جگړو او نورو ناخوالو له امله له زیاتو محرومیتونو سره مخ دی، لیکوال دې محرومیتونو ته په دقت متوجه شوی او په خپلو بېلابېلو لیکنو کې یې د هغو انځورنه کړې ده. لیکوال په خپله د ولس یوه برخه ده، ولس یې د ځان او ځان یې د ولس گڼلی، د دوی خوشالیانې یې نمانځلې او د ویر پر ټغر یې ورسره د غم او ویر اوښکې تویې کړې دي.

د دې ترڅنگ یې ولس علم، پوهې او ویښتابه ته رابللی، وخت پر وخت یې خپلو مسوولیتونو ته متوجه کړی، چې له حالاتو او شرایطو څخه د ممکنه او مناسبې گټې اخیستنې جوگه شي او د بېغورۍ په صورت کې له پېښېدونکو مشکلاتو او ستونزو څخه خبر واوسي، لکه له کابل ولایت څخه د ولسي جرگې ټاکنو ته د زیاتو پښتنو کاندیدېدل او د هغو د

احتمالي ناکامۍ موضوع چې مخکې تر مخکې يې وړاندوينه کړې وه.

سربېره پر دې استاد په دې ټولګه کې د چارواکو هغه پرېکړې، تصميمونه او پروژې ستايلې او ملاتړ يې ترې کړی، چې د هېواد لپاره حياتي ارزښت لري او د هېواد د بهبود، اقتصادي پياوړتيا او د ولس د يووالي، اتحاد او ملي وحدت سبب ګرځي، لکه د ټاپي پروژه يا د شينوارو لپاره د نوي ولايت جوړول.

ورسره په خوا کې يې د حکومت او چارواکو هغه پرېکړې او تصميمونه نقد کړي، چې هېواد او ولس ته ستونزې او مشکلات رامنځته کوي، ملي يووالی او وحدت زيانمنوي، ټولنيز عدالت له منځه وړي او د هېواد د بې ثباتۍ لامل ګرځي، لکه له ننګرهار ولايت څخه د اسلامي پوهنتون دانتقال توطيه، په تېرو پارلماني ټاکنو کې د اصلي تذکرې ترڅنګ د هغې پر کاپي باندې د رايې ورکولو لپاره د ستيکر وهل، يا هم د همدغو ټاکنو په لړۍ کې له غزني ولايت او ولس سره توپيري چلند او لکه د تېر په څېر هلته د يوه خاص قوم په ګټه د ټاکنو تنظيمول.

د دغو ليکنو په ټولګه کې استاد ياد شوي مسايل او موضوعات د خپل سياسي بصيرت له زاويې څخه څېړلي، چارواکو ته يې سپارښتنې، وړانديزونه اوحل لارې په ګوته کړي، چې که ګټه ترې پورته شي، نو د بدو عواقبو مخه يې نيول کېدی شي.

د دې ترڅنګ د ځينو سياسي پېښو او تحولاتو په باب ليکنې او وړاندوينې هم د خپل ټاکلي وخت په تېرېدو سره پر واقعيت بدلې شوي، لکه د ((لوی ملي ائتلاف)) په نامه د يوه ائتلاف د سياسي ژوند په باب وړاندوينه چې سل په سلو کې پر واقعيت بدله شوه.

سربېره پر دې ملتپاله سياسيونو ته د راتلونکو سياسي جريانونو او د ولسمشرۍ د ټاکنو د تنظيم او مهارولو لپاره پلان او مشورې ورکړل شوې

دي، چې د عمل په صورت کې يې د ملت ضد عناصرو او سياسي لنډغرو د برياليتوب چانس له منځه ځي.

پر نورو يادو مسايلو سربېره استاد د مقالو په دې ټولګه کې د خپل وجود پر يوې اساسي برخې (محکوم افغانستان) او په ټوله کې د لوی افغانستان په درد دردېدلی او د هرې دردونکې او بدې پېښې په وير يې خپل آه او فرياد د تاريخ حافظې ته سپارلی دی، لکه (په ننګرهار ولايت کې د شينوارو غميزه، د زهير شهادت، د هلمند د سولې ولسي حرکت، د غزني د ښار سقوط او سوزېدل، د علي وزير جرئت، د منظور پښتون ملاتړ او د ارمان لوڼي شهادت او داسې نور مسايل).

زه قدرمن استاد ته د رب لايزال له درباره د ژوند په ټولو چارو کې د پرمختګ، سرلوړۍ او زياتو برياليتوبونو غوښتونکی يم او د زړه له تله ترې مننه کوم چې خپل دغه اثر يې ماته د لوستلو او پر هغه باندې د سريزې ليکلو لپاره راوسپاره.

لاره، لاروي، فکر، قلم او مبارزه يې تانده او تازه اوسه!!!

په درنښت

ماهرالله ماهر

د افغانستان ملي تحريک غړی

زموږ د ولس محروميتونه او يو څو يادونې

له شاعرۍ او ليکوالۍ سره مې له هغه وخته مينه او لېوالتيا وه چې لا د لومړني ښوونځي زده کوونکی وم، کله چې لسم ټولګي ته ورسېدم، نو په اخبارونو او مجلو کې مې لومړني شعرونه او بيا ځينې ليکنې خپرې شوې، پر همدې مهال په خوشال خان لېسه کې د ادبي انجمن مشر شوم، د ښوونځي په (۱۲) ټولګې کې وم چې د لر او بر ځوانو پښتنو شاعرانو د کلام ټېلګې مې راټولې کړې او پر (۱۳٦٦ل) کال مې د (هيلې) په نامه د يوه غورچاڼ په توګه چاپ کړې. دا نو په اصطلاح زما لومړنۍ ادبي راټولونه وه او چاپي اثر و.

وروستی کتاب مې (د خادم نړۍ ليد)؛ د دوکتورا تېزس و چې د (۱۳۹٦ل) کال په وروستيو کې مې چاپ ته وسپاره، دا چې دا مهال مې د ليکوالۍ له چاپي عمر څخه پوره دېرش کاله تېر شوي وو او له ژوند څخه پوره پنځوس کاله، نو د (پنځه لسيزې) ژوند او (درې لسيزې) ليکوالۍ په زماني واټن کې مې ټول (پنځوس عنوانه) اثار راټول، وليکل او وژباړل چې ټولټال څه کم څوارلس زره مخه شول او دا مې په (۱۴) ټوکونو کې د کلياتو په بڼه د (۱۳۹٦ل) کال په وروستيو کې چاپ ته تيار کړل. په دې اثارو کې البته (درې) بېلابېل اثار چې (دوه) يې د تعليمي نصاب ژباړې او (يو) يې د سياسي او ټولنيزو ليکنو ټولګه وه، شامل نه وو چې هغه ان تر دې دمه زما لاس ته رانغلل. د (۱۳۹٦ل) کال تر وروستيو پورې په حقيقت کې ما د خپل دېرش کلن فرهنګي ژوندانه دوسيه بشپړه کړه. تر هغه وروسته يو کال تېر شو، اوس د (۱۳۹۷ل) کال

وروستۍ شپې ورځې دي، د دې کال په بهير کې مې هم يو شمېر ليکنې وکړې او همدارنگه يو زيات شمېر گڼۍ ويناوې چې دا د همغو ليکنو اساسي برخه ده چې زه يې پر بيا راټولونې برياڵی شوم. دا ليکنې چې اوس گورئ د (۱۳۹٦ل) کال له وروستيو بيا د (۱۳۹۷ل) کال تر وروستيو پورې يو کلن مهال رانغاړي او د بېلابېلو پېښو او تاثراتو څرگندونه کوي. دې ليکنو کې هغو محروميتونو ته نغوته شوې چې همدا اوس زموږ ولس ورسره لاس او گرېوان دی.

هره پېښه د خپل خاص چاپېريال او علت تر اغېز لاندې ليکل شوې ده. اوس خو هغه پېښې، خوږې وې که ترخې، ټولې تېرې شوي، خو د دې ليکنو د ليکلو او بيا راټولو موخه همدا ده چې پېښې د تاريخ حافظې ته وسپارل شي او بل پښت ته ژوندۍ پاتې شي. افغانستان د پېښو هېواد دی، دلته پېښې يوه پر بل پسې په متواتر ډول زېږېدلي، له منځه تللي او هرې زړې پېښې بيا يوه نوې پېښه زېږولې ده، خو په خواشينۍ سره چې د پېښو د علت او معلول په باب افغان پوهانو ډېر څه نه دي ليکلي، که هغوی په خپله زمانه کې هره پېښه څېړلې او ارزولې وای، نو نوي پښت کولای شول چې له همغو ليکنو په الهام سره د يو شمېر ناوړه پېښو مخه ونيسي. گڼو بهرنيو ليکوالو پر افغانانو نيوکې کړې چې د خپل هېواد د تاريخ او پېښو په باب يې ډېر څه نه دي ليکلي او که څه يې ليکلي هم دي، ډېر يې خوندي نه دي پاتې شوي. بهرنيو ليکوالو بيا په خپل زړه چې څه ليکلي، په خپله خوښه او د خپل ليد له زاويې يې ليکلي دي. د افغانانو هر نسل چې د خپل تېر نسل او يا حوادثو په باب مطالعه کوي، نو لومړی لاس اخځونه يې همغه اثار وي، چې بهرنيانو ليکلي دي. که پخوانيو زمانو کې هر څومره دا نيمگړتيا پېښېدله، خو تر دې وروسته بايد دا نيمگړتيا بشپړه شي. ما د يوه افغان او عادي ليکوال په توگه دا نيمگړتيا حس کړې وه، نو په دې خاطر مې په تېرو درېو

لسيزو کې تر خپلې وسې هر څه په منظم ډول ليکلي، خوندي کړي او پر خپل وخت مې چاپ او بيا مې تر دېرش کلن ليکنيز بهير وروسته يو ځل بيا د (۱۳۹٦ل) کال په پای کې د کلياتو په بڼه چاپ کړل او هم مې د انټرنېټ په څپو هېوادوالو ته ورسول.

دا اثر هم د همغې پيل شوې لړۍ يوه بله کړۍ ده چې د يوه کال هغه پېښې رانغاړي، چې زه ورڅخه په يو نه يو ډول اغېزمن شوی يم. که ټولو افغانانو په تېرو څو لسيزو او په تېره بيا اوسمهال د هېواد حوادث په منظم ډول ثبت کړي وای او يا يې ثبت کړي، نو د هېواد هېڅ پېښه به د اوسني او راتلونکي پښت له نظره پټه پاتې نه شي. بهرنيانو ته به په خپله د افغانانو په قلم لومړی لاس مواد ګوتو ته ورشي او د هغو د څېړنې او ارزونې له لارې به په ګانده کې د ناوړه پېښو د پېښېدو مخنيوی شونی شي.

په دې اثر کې لنډې او د منځنۍ کچې هغه ليکنې راغلي دي چې اکثره يې زما د خپلې فيسبوکپاڼې او نورو رسنيو له لارې خپرې شوې دي. هغه وړې او څو جمله ييزې ليکنې په کې نه شته چې اوسمهال په فيسبوک کې باب دي او وجيزه يې بڼه لري. په دې ټولګه کې زما له هڅو سره سره که څه هم زما د يو کال اکثره ليکنې راغلي، خو بيا هم يو شمېر ليکنې په کې لادرکه شوي دي. په دې يو کلن بهير کې ما د هېواد د بېلابېلو مسايلو په باب ګڼې ويناوې او مرکې هم کړي چې اکثره يې د ځينو مستندو او لنډو يادښتونو پر بنسټ برابرې شوې دي، په سيمينارونو، ورکشاپونو او علمي غونډو کې مو هم خبرې کړې، د افغانستان ملي تحريک له خوا په رابلل شويو غونډو کې مو هم خبرې کړي، د تحريک په استازۍ مو د مهمو مسايلو په باب هم ويناوې کړي او هم مو ليکلي پيغامونه اورولي او خپاره کړي دي. که څه هم د ځينو مسايلو په باب ويناوې مهمې وې او په کار وه چې د هغو ليکنی متن هم

ترتیب شوی وای، خو د وخت د لنډون او ځینو نورو عواملو له کبله مو د دې سیاسي او ټولنیزو ویناوو لیکنی متن ترتیب نه کړای شو. یوازې پر همغو لیکنو مو بسنه وکړه چې لیکنی متن یې موجود و. دا لیکنې پر خپل وخت ځینو هېوادوالو لوستي، پر هغو یې خپل نظرونه هم څرګند کړي، د تائیدي او ردي نظرونو ترڅنګ سمونپالي نظرونه هم په کې شامل وو، چې د هغو ټولو راوړل دلته شوني نه برېښي او نه یې اړتیا احساسېږي، خو یو ځل بیا مې په کتابي بڼه ځکه راټولې کړې چې زموږ نوي او راتلونکي پښت ته ددغه تاریخي مهال او واټن په باب د یو ټولیز انځور په توګه وړاندې شي او همدارنګه هغه درنو لوستونکو ته چې دا لیکنې او یا د هغو له جملې څخه ځینې یې لوستلې، هغو ته هم د یوې ټولګې په توګه وړاندې شي. زه هیله لرم چې نور لیکوال هم دې ته ورته کار ترسره کړي او په دې ډول ټول د هېواد د فرهنګ د بډاینې په برخه کې د ډله ییز خدمت جوګه شي.

هېواد ته د زیاتو فرهنګي خدمتونو د ډالۍ کولو په هیله

محمد اسمعیل یون

(١٣٩٧ل) کال، د کب (٢٨)مه نېټه

ژبني محروميتونه

د (۲۰۱۸م) کال د فبرورۍ پر (۱۹)مه نېټه، چې د (۱۳۹٦ل)کال د سلواغې له (۳۰)مې نېټې سره سمون خوري، په ډنمارک کې د افغانستان ملي تحريک له خوا د مورنۍ ژبې نړيواله ورځ د يوه علمي سيمينار په ترڅ کې ونمانځل شوه. دې سيمينار ته مې يو پيغام لېږلی و چې متن يې په دې ډول دی:

تر هر څه دمخه ډنمارک مېشتو افغانانو او له اروپايي هېوادونو څخه دې درانه علمي سيمينار ته د راغلو مېلمنو، استادانو، پوهانو او ټولو مېلمنو د راتګ له امله هغوی ته هرکلی او ښه راغلاست وايم، کور مو ودان چې دې غونډې ته مو ښکلا وبښله.

د افغانستان ملي تحريک له ډنمارک څانګې څخه مننه چې داسې يو پرتمين سيمينار يې جوړ کړی. د فبروري يو ويشتمه د مورنۍ ژبې نړيواله ورځ ده، په مورنۍ ژبه خبرې، ليک، لوست او مکالمه کول يو

الهی حق دی، په دې خاطر ملګرو ملتونو دا د یو انساني حق په توګه خپلو قوانینو کې تصدیق کړی، نو دا ورځ د نړۍ په ګوډ ګوډ کې نمانځل کېږي او اړتیا ده چې ونماځل شي، په ځانګړې توګه هغو هېوادونو کې چې ژبني محرومیتونه په کې زیات دي. په افغانستان کې ګڼ شمېر ژبې زموږ د هېوادوالو له خوا ویل کېږي، خو له بده مرغه یو شمېر ژبې د خطر له ګواښ سره مخامخ دي. ځینې وړې ژبې چې زموږ پخوانۍ ژبې وې د غرونو په لمنوکې ویل کېدې، تر نیمې زیاتې یې له منځه تللي او ډېرې کمې یې پاتې دي.

اوس په افغانستان کې نږدې لس ژبې د مرګ له تهدید سره مخامخ دي او په دې ژبو کې د افغانستان یوه ډېره لویه معنوي پانګه پرته ده، هره ژبه چې له منځه ځي، د هغې مکمله معنوي پانګه هم له منځه ځي، نو دا ژبې د افغانستان د بې بېلا بېل ګلونه دي او په دې باندې افغانستان ښه ښکاره کېږي. سربېره پر دې چې زموږ وړې ژبې له خطر سره مخ دي، زموږ د اکثریت ژبه (پښتو) هم له لویو ستونزو سره مخامخ ده، سره له دې چې د مرګ خطر ورته نه شته او ورځ پر ورځ غوړېږي، خو بیا هم د اساسي قانون او نورو قوانینو له مخې یې خپل هغه استحقاق ته نه ده رسېدلې، نو موږ هیله لرو چې دا ډول کنفرانسونه چې زموږ د هېواد پوهان او عالمان په کې ګډون کوي، اکثره یې داسې خلک دي چې هغوی ژبني محرومیتونه درک کړي او د هغو د حل پر لارو چارو باندې ډېر ښه پوهېږي، نو دا سیمینار چې نن جوړ شوی زموږ همدا ډول متخصص هېوادوال په کې ګډون کوي، دوی به دا موضوع لا ښه روښانه کړي او پرېکړه لیک به صادر کړي، نو له دغو سیمینارونو څخه باید په هېواد کې د ژبنیو محرومیتونو او محکومیتونو د له منځه وړلو لپاره اساسي ګټه پورته شي، د ولس ذهن روښانه شي او پر حکومتي چارواکو غږ وشي چې له نافذه قوانینو سره سم دې نه یوازې د لویو ژبو

لپاره چې قانون کې تسجيل شوي دي، کار وکړي، بلکې زموږ وړې ژبې چې زموږ د فرهنګ د بن بېلا بېل ګلونه دي هغه هم بايد مړاوي نه شي او ډېره پاملرنه ورته وشي. اوس بلوڅي ژبه، پشه يي او نورستاني ژبې او همدارنګه پاميري، ترکمنی ژبې او همداسې نورې ګڼې ژبې له سختو ستونزو سره مخامخ دي، موږ هيله لرو د اساسي قانون له پرېکړو سره سم چې د ژبو د خونديتابه په اړه، لکه څنګه چې قانون واضح کړې ده، يو مضمون په هغو سيمو کې چې دوی اوسېږي د هغه قوم په مورنۍ ژبه تدريس پيل شي، چې دا ژبې مړاوې نه شي او له منځه لاړې نه شي.

هغه خلکو ته چې غواړي افغانستان اکثره نورې ژبې ختمې شي او ژبنی ستم کوي، زموږ دا پيغام دی چې راشئ مسئله واضح کړو، چې څوک ژبنيو محروميتونو ته لمن وهي او چا ژبنی محروميت رامنځته کړی؟ نو دا ډول غونډې او سيمينارونه د دې موضوع د وضاحت لپاره ډېر ګټور دي.

مخکې چا جرئت نه کاوه چې سپينه خبره وکړي اوس د علمي غونډو او سيمينارونو، رسنيو همدارنګه د ورکشاپونو، مشاعرو او لاريونونو له لارې هر سړی خپل غږ پورته کوي. موږه د ټولو هغو افغانانو ملاتړ کوو چې په دې هېواد کې اوسېږي او ژبنی محروميت احساسوي، يو ژبنی ستم افغانستان کې حاکم دی، له ډېرو کلونو راهيسې د نورو ژبني حقوق له منځه وړي او تر ټولو زيات فرياد هم هغوی کوي چې زموږ ژبه تر خطر لاندې ده.

د حل يوه ښه لاره دا ده چې د افغانستان تعليمي نصاب کې ټولو هېوادوالو ته د دې زمينه برابره شي چې ماشومان په خپله مورنۍ ژبه تعليم وکړي، هېڅ يو قوم محروميت احساس نه کړي، البته که د ټولو لپاره زمينه نه برابرېږي، نو هغه څوک چې تر ټولو زيات ژبنی محروميت

احساسوي، لومړی دې هغو ته زمینه برابره شي. په مورنۍ ژبه زده کړې کول کومه سیاسي پروسه نه ده، دا یوه بشري حقوقي موضوع ده، دا باید له سیاسي موضوع سره ګډه نه شي، له دې څخه ناوړه سیاسي ګټه پورته نه شي او څوک چې ددغه حق غږ پورته کوي پر هغه باندې باید د نیشنلیست او فاشیست ټاپه پورې نه شي. له هېوادوالو په تېره بیا له ځوان روشنفکره قشر څخه زموږ هیله دا ده چې نور دې په دغسې حساسو مسایلو کې د چا د ټاپې او اتهام پروا و نه لري، ځکه حق اخیستل کېږي، دغه تورونه باید موږه وزغمو او پر دې ارزي چې پر موږ باندې سل ټاپې ولګېږي، خو موږ باید له حقیقته ډډه ونه کړو.

یو ځل بیا له ډنمارک مېشتو افغانانو، د افغانستان ملي تحریک او همدا رنګه دې سیمینار ته چې له ډنمارک پرته له نورو هېوادونو زموږ متخصص هېوادوال راغلي او دې سیمینار کې خبرې کوي، ټولو ته کور ودانی، هرکلی او ښه راغلاست وایم، کور مو ودان. د یو سوکاله غښتلي، لوی، یو موټي او پرمختلي افغانستان په هیله.

ستاسو ورور

محمد اسمعیل یون

ټاپي د خلکو د ټپونو درملنه

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د فبرورۍ پر (۲۳)مه نېټه، چې د (۱۳۹٦ل) کال د کب له (۴)مې نېټې سره سمون خوري لیکل شوې او پر یاده نېټه د انټرنېټ پر ځېنو خپره شوې ده. دا لیکنه په افغانستان کې د ټاپي پروژې د پیل په باب لیکل شوې ده.

نږدې دوه نیمې لسیزې کېږي چې د ټاپي پروژه د هېوادوالو په زړونو او فکرونو کې ګرځېدله، تر (۲۵) کلونو وروسته دا دی دا خیال او ارمان پر واقعیت بدل شو. هغه وختونه هم تېر شول چې د (بریډایس) او (یونیکال) شرکتونو تر منځ د دې پروژې پر سر سیالي روانه وه.

د دې سیالۍ په بهیر کې یو شمېر جنګسالاران دې ته تیار وو چې د دې شرکتونو له خوا په ډېر کم رشوت، هغوی ته زیات امتیاز ورکړي، خو

لوی خدای(ج) فضل وکړ او جنگسالارانو ته د دې شرکتونو د بډو د ورکړې زمینه برابره نه شوه، نو په دې ډول هغوی پر دې بریالي نه شول چې خپل جنگي ماشین د ملت په ملي پانگې تغذیه کړي. کلونه ډېر تېر شول، انتظار هم ډېر اوږد شو، خو ثمر خوږ او پوخ شو. د ایران ستراتیژیک ارمان له ماتې سره مخ شو، د هغوی کورني تالیخټي پر دې بریالي نه شول چې د اخلال کچه پورته او هغه لا پسې وغځوي. دا پروژه که له یوې خوا یوه اقتصادي پروژه ده، له بلې خوا یوه ملي پروژه هم ده، په دې پروژې سره د پاکستان مداخلې د هغوی له اقتصادي گټو سره ټکر کېږي، دلته به جگړه د هغوی د اقتصادي گټو د نزول په قیمت تمامېږي. د پاکستان چارواکي بیا داسې ځانگړنې لري چې د خپلو اقتصادي گټو لپاره د خپل حیثیت سودا ته هم تیار دي. د څلورو هېوادونو گټې د یوې نللیکې له لارې ټکر کېږي، هر څوک چې پر دې اقتصادي رگ گوزار کوي، په حقیقت کې د څلورو هېوادونو او د هغو د ملتونو پر گټو گوزار کوي.

افغانستان د انرژۍ له داسې سرچینې څخه برخمن کېږي چې پخوا یې هم ورته اړتیا وه، خو اوس ورته د نوش دارو حیثیت لري. طالبانو او یا لږ تر لږه د هغوی یوې ډلې هم د ملي گټو په درک سره له دې پروژې څخه خپل ملاتړ څرگند کړ. د طالبانو دا حرکت هم د دې پیغام ورکوي چې د هغوی پوځي او مذهبي دریځ ورو ورو د سیاسي دریځ د منطق لمن نیسي، دا کار د دې سبب گرځي چې د جگړې د دوام لپاره نورې پلمې ورو ورو خپل رنگ او ارزښت بایلي، دا حالت به د دې سبب هم شي چې په هېواد کې د سولې لپاره ور پرانیځي. کله چې په هېواد کې سوله راشي، نو د پردیپالو عناصرو او ډلو غوړونه خپله ورو ورو مړاوي کېږي، په ټاکنو کې درغلي نه شي کولای، د هېواد ځمکنی بشپړتیا ته گواښ نه شي پېښولای او د افغانیت او اسلامیت پر ضد پټې او ښکاره

توطيې نه شي جوړولای. دا پروژه د هېواد د اقتصاد رګونو ته قوت ورکوي. هېوادوالو ته د کار روزګار زمينه برابروي او له دې پروژې څخه تر لاسه شوې پانګه او انرژي د نورو لويو پروژو پرانيستو ته لاره اواروي. له ټولو سياسي ډلو او اشخاصو څخه هيله کوو چې ملي پروژې او ملي ګټې له سياسي نظرياتو او تمايلاتو څخه لرې وساتي، حکومت وي، که ولس، ښو کارونو ته يې بايد ښه ووايو، هغه تائيد کړو او نيمګړتياوو ته يې ګوته ونيسو او د سمون لاره ورو ښيو.

درنښت

په هېواد کې د ټاپي په شان

د نورو ټاپ او لويو پروژو د بريا په هيله

ټاکنیزه کودتا

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د می پر (۱۱)مه نېټه چې د (۱۳۹۷ل) کال (غويي) میاشتې له (۲۱)مې نېټې سره سمون خوري، هغه وخت ولیکل شوه چې حکومت پرېکړه وکړه، د ولسي جرگې د ټاکنو لپاره پر اصلي تذکرې سربېره د هغو په فوټوکاپی هم د ستېکر لګولو اجازه ورکول کېږي.

د تورې، سپینې، سرې، سیاسي، پوځي او نورو ډول ډول کودتاګانو نومونه مو اورېدلي وو، خو اوس د ټاکنیزې یا انتخاباتي کودتا له اصطلاح سره هم مخامخېږو.

د طالبي نظام تر ړنګېدو وروسته افغانستان د جمهوري ریاست، ولایتي شورا او ولسي جرگې څو پرلپسې ټاکنې ترسره کړې. په دې تېرو ډول ډول ټاکنو کې ډول ډول درغلی، ستونزې، اشتباهات او نور مشکلات وو. هیله وه، چې تېرو تجربو ته په کتو سره د رېښو او ښو ټاکنو لپاره لاره اواره شي.

په واحدې او اصلي تذکرې د یوې واحدې رایې کارول او د رایې ورکوونکو د نوملړ او حوزې معلومول، د رڼاوي لپاره یوه مهمه لار وه. که څه هم یوازې دې کار بسنه نه کوله؛ د شفافیت لپاره نور عناصر هم باید ورسره ملګري وای، لکه د ټاکنیزو کمېسیونونو ناپېیلتوب او مسلکیتوب، د حکومت بې طرفي، د امنیت ټینګښت، ټولو سیمو ته د ټاکنیزو وسایلو مساویانه رسول، هر افغان ته د تذکرې وېش او نور ګڼ ضروري ارکان؛ خو له دې ټولو اړتیاوو یوازې یوې اړتیا ته په نسبي ډول پاملرنه وشوه او هغه دا چې د اصلي تذکرو له مخې دې ټاکنې وشي. په

ګډوله حکومت کې د ډاکټر عبدالله ونډې او د هغوی اړوندو انتخاباتي متخصصينو پر دې ټينګار کاوه، چې انتخابات بايد د ووټر لېست او تذکرې پر اساس تر سره شي. د دې خبرې تر شا د دوی سياسي هدف دا و، چې اکثره پښتون مېشتو سيمو کې نا امني ده، يو زيات شمېر خلک تذکرې نه لري، طالبان هم خلک تذکرو اخيستلو ته نه پرېږدي، زياتې ښځې هم تذکرې نه لري او د نويو تذکرو وېش هم اسانه کار نه دی، په تېره بيا دا چې د تذکرو د وېش بهير هم د دوی تر اغېز لاندې وي؛ نو که په داسې يو حالت کې ټاکنې ترسره شي، ولسي جرګې ته به د جمعيت، نظار شورا او شمالټلوالې نوماندان تر نورو زيات بريالي شي او د همدې ډېټابېس پر اساس به د جمهوري رياست ټاکنې هم د دوی تر کنټرول لاندې راشي، نو ځکه يې د تذکرو پر بنسټ پر نويو ټاکنو ټينګار کاوه. کله چې د تذکرو له مخې نوملیکنه پيل شوه، دا بهير هغه شان نه و چې دوی فکر کاوه، په اکثره پښتون مېشتو ولايتونو کې د نوملیکنې بهير که څه هم ښه نه و، خو د ښه کېدو پر لوري روان و او کله چې په ولسواليو کې دا بهير پيل شوی وای، له ګڼو امنيتي مشکلاتو سره سره به بيا هم حالات هغه شان نه وای، چې ټلوالې يې هيله لرله.

دې سره په بېلابېلو سيمو کې د نفوسو ابتدايي او احتمالي شمېر هم تثبيتېده او که چېرې په ناامنو سيمو کې امن راغلی وای او يا طالبانو مخالفت نه وای کړی، نو بيا خو حالات بېخي مثبت لوري ته تلل. اکثرو پښتون مېشتو ښارونو کې ګڼو نوماندانو د خپلو ځاني ګټو لپاره ولس دې ته وهڅاوه، چې هم زړې تذکرې ثبت کړي او که څوک تذکرې نه لري نوې تذکرې واخلي او ثبت يې کړي. دې بهير کې د حکومت کوم فعاليت او کمال محسوس نه و، بلکې د کانديدانو ضرورت او تشويق و، چې خلک يې نوملیکنې ته وهڅول.

کله چې د اصلي تذکرې پر اساس نوملیکنه پيل شوه، نو خلکو خپلو

رښتینو خدمتگارانو ته د تذکرو ټولول پیل کړل، دا مهال د زر او زور خاوند نوماندان د پیسو په زور د تذکرو د راټولولو په لټه کې شول، نو ځکه خو تذکرې له ځمکې څخه اسمان ته پورته شوې او خلک د نویو تذکرو اخیستلو ته وهڅېدل.

په ښارونو کې د نوملیکنې تمدیدي وخت لا پیل شوی نه و، چې جمهوري ریاست او د ټاکنو کمېسیون اعلان وکړ، چې د تذکرو پر کاپۍ هم ټاکنیز سټیکر لگېدلی شي، دې کار هغو کاندیدانو کې وینه وغوړوله چې تردې دمه د اړتیا وړ اصلي تذکرو راټولولو ته حیران دریان پاتې وو.

اوس راځو د اصلي تذکرې پرځای پرکاپۍ باندې د سټېکرو لگولو گټو او زیانونو ته:

الف- گټې:

۱- لومړۍ گټه یې داده، چې ووټر یا رایه ورکوونکی به د امنیت یا خوندیتابه احساس وکړي، کله چې طالبان او یا نور مخالفین ورته په ټاکنو کې د احتمالي گډون له امله گواښ وکړي؛ نو دوی به اصلي تذکره ور ښکاره کړي او وایي به چې زه په ټاکنو کې گډون نه کوم. دغه دی تذکره مې سټیکر نه لري.

۲- که چېرې پر اصلي تذکره سټیکر ولگوي او هغه ترې سر له همدې اوسه کوم کاندید واخلي، نو تر ټاکنو یا لږ تر لږه تر نوملیکنو پورې به دا تذکره نوماند سره پاتې وي او که د ده ورته اړتیا پېښه شي، نو د بیا ترلاسه کولو لپاره به یې طبعاً څو ورځې وخت ته اړتیا ولري.

ب - زیانونه:

۱- تر ټولو لومړی زیان یې نوماند ته دی چې یو ووټر کولای شي له خپلې اصلي تذکرې څخه څو کاپۍ واخلي، په بېلابېلو محلونو کې یې ثبت کړي، له بېلابېلو نوماندانو پیسې واخلي، ټول له ځانه خوشحاله او د هغوی د ووټ تقاضا لوره کړي، کېدی شي ووټ یو یا څو تنو ته استعمال کړي.

۲- د نوملیکنې پرمهال کېدی شي، غبرګون، تکرار یا ډوپلیکېشن رامنځته شي. په یوه نوم او یوې تذکرې څو کاندیدانو خپل نومونه ثبت کړي وي. کله چې د نوملړ د چک وخت راځي، نو د دوو کاندیدانو ترمنځ به لانجه پېښېږي. د شکایاتو کمېسیون به مجبور وي د هغه چا په ګټه پرېکړه وکړي، چې تر ټولو دمخه یې ځان ثبت کړی وي، که څه هم اصلي او حقیقي رایې ونه لري. دا مهال به دواړو نوماندانو ته د اصلي تذکرې راوړل هم ستونزمن وي.

۳- یو سړی کولای شي په کاپي تذکرو د یو ښار او یا یو ولایت په بېلابېلو ټاکنیزو محلونو کې ځان ثبت کړي او خپلې ګنې رایې څو بېلابېلو محلونو کې وکاروي.

٤- یو نوماند کولای شي سر له همدا اوسه خپل پنځه سوه (۵۰۰) اعتباري کسان په لسو بېلابېلو محلونو کې ثبت کړي او د ټاکنو پر ورځ یې د واحد ترانسپورت په ذریعه پر اړوندو مرکزونو وګرځوي او په دې ډول د پنځه سوه تنو په وسیله پنځه زره جعلي رایې راخپلې کړي.

۵- ویل کېږي چې تر ټاکنو دمخه د لېست د چک په خاطر

ډېټابېس تکراري اشخاص تثبيتوي او يو تن چې په څو محلونو کې يې ځان ثبت کړی وي راباسي او يوازې يو واحد مرکز کې يې پرېږدي چې رايه ورکړي، دا يو ښه کار دی که عملي شي، خو که ډېټا انټري او ډېټابېس ته هم زورورو نوماندانو لاره پيدا کړه او د ټاکنيزو کمېسيونونو مامورينو هم ورسره لاس يو کړ، نو د ډوپلېکېشن په پلمه به د خپل مخالف کانديد پلويان له لېسته وباسي او په دې ډول به خپل ځان ته لاره هواره کړي. دا مهال به اصلي معترض کانديد د دې وخت هم ونه لري چې اعتراض وکړي او خپل اصلي ووټران بېرته ډېټابېس ته ور داخل کړي. هرڅه به د ټاکنو د ډېټابېس د مامورينو د ترحم او قضاوت قرباني شي.

٦- که احياناً ډېټابېس کې سم چک ترسره نه شي، نو تر ټاکنو وروسته به د ډبل رايو پر سر بيا هم جنجال روان وي. که چېرې په بېلابېلو محلونو کې په يوه نوم دوه رايې کاريدلې وي او يو کانديد پر بل کانديد د دې ډول رايې کارونې تور پورې کړي؛ نو بيا يې سپينول هم څه اسان کار نه دی، دا مهال به د شکاياتو کمېسيون د مامورينو غوا لنګه وي، چې د چا په ګټه فيصله کوي.

۷- وايي چې د ګوتې رنګ به هم د تکراري يا ډبل رايو مخه ډپ کړي. تېرو ټاکنو ته په پام سره دا وسيله به هم سل په سلو کې اغېزناکه نه وي.

۸- د اصلي تذکرې پرځای د هغې کاپي کارول به ځينو ملکانو، خانانو او په اصطلاح ځينو مدني فعالانو ته ډېره ښه زمينه برابره کړي، چې په ځينو کانديدانو تکراري، خو راجستر شوې

تذکرې خرڅې کړي.

۹- د فوتو کاپۍ د ماشین کارونکو بازار به هم ګرم کړي، ځکه چې ځینې ماشینونه د دې وړتیا لري چې یوه کاپي ځانته خوندي کړي، البته تر سټیکر مخکې حالت او هغه بیا بېلابېلو نوماندانو ته ورکړي چې ثبت او سټیکر یې کړي، په دې ډول به د راکړې ورکړې یو لوی بازار ګرم شي.

۱۰- هغه نوماندان چې اوس د نوملیکنې یو زر اصلي تذکرې نه شي پیدا کولای، هغه به په دې بریالي شي چې په اسانۍ سره نوملیکنه وکړي.

۱۱- یو شمېر کاندیدان به بیا د پیسو په مقابل کې د نورو کاندیدانو په ګټه تېر شي، خو انتخاباتي چاپېریال به ډېر ګډوډ کړي. هر سړی او نه سړی به هم نوماندی ته وهڅېږي.

۱۲- یو شمېر زورور او پانګوال نوماندان به د نېکو کاندیدانو د نفوس په ساحه کې نا اهله کاندیدان ور زیات کړي او د هغو د رایو د وېشنې سبب به شي.

۱۳- ټاکنیزو کمېسیونونو ته به هم د شفافیت او رڼاوي په پلمه زمینه برابره شي، چې ګڼو کاندیدانو سره معامله وکړي او د نا مشروع پانګې څښتنان شي.

۱٤- د تذکرو د کاپۍ کارونې په حالت کې د ګاونډیو ولایتونو اوسېدونکي کولای شي، خپل ځان دوو ګاونډیو ولایتونو کې ثبت کړي. په تېره بیا د کابل شاوخوا ولایتونو اوسېدونکي کولای شي پر خپلو ولایتونو سربېره په کابل کې هم خپله دویمه رایه وکاروي، تر اوسه دا څرګنده نه ده، چې د هر

ولایت ډېټابېس د همغه ولایت په کچه دی او که د ټول افغانستان؛ خو د ټاکنو کمېسیون له اوسني ظرفیت او کفایت څخه څرګندېږي، چې دوی نه د ټول افغانستان په کچه د یو شفاف ډېټابېس د جوړولو جوګه دي او نه هم د هر ولایت په کچه د ځانګړي ډېټابېس.

دوی اوس غواړي په اصلي تذکرو د نوملیکنې کم شمېر، د تذکرو د کاپي له برکته د تکراري ستېکرو له لارې جبران کړي او خلکو ته وښيي چې موږ په ټاکنو کې زیات شمېر خلک ثبت کړي دي. که چېرې نوملیکنه د ډېټابېس له مخې وروسته رڼاوي ته راوځي، نو که د ګڼ شمېر کسانو نومونه تکراري بڼه ولري او کمېسیون بیا هغه له ووټر لېست څخه وباسي، نو د ووټرانو شمېر به ډېر راکم شي دا خپله په ټاکنو کې د درغلۍ لومړۍ بېلګه ګڼل کېدی شي، خلک به ووايي چې په نوملیکنه کې دې دومره درغلي ده، نو په ټاکنو کې به دې څه حال وي؟

د ټاکنو کمېسیون به دې ته حاضر نه شي، چې سم رڼاوی رامنځته کړي او که چېرې يې واقعاً رڼاوي ته زړه وای، نو نوملیکنه باید هم رڼه وای.

ج- حل لارې:

یوه واحده او اصلي تذکره د حل لاره ده. د اساسي قانون له مخې ټاکنې باید عادلانه، سري، مستقیمې او سراسري وي. حکومت باید لومړی هر افغان (ښځه او نر) ته تذکرې ووېشي، هېڅ افغان باید له تذکرې پاتې نه شي، مخکې تر دې چې ټاکنې ترسره شي په هر ځای کې باید سوله ټېنګه شي، که پر واحده ورځ په ټول هېواد کې سوله نه

شي ټينګېدی، نو انتخابات دې ولايت په ولايت يا سمت په سمت ترسره شي، حکومت دې لومړی په يوه ولايت يا ساحه کې بشپړ امنيت ټينګ کړي بيا دې هلته ټاکنې ترسره کړي، ټاکنيز کمېسيونونه بايد ناپيېلي او مسلکي شي. حکومت بايد په ټاکنو کې هېڅ ډول لاسوهنه ونه کړي. ټاکنيز محلونه بايد د جغرافيې او نفوسو د انډول له مخې برابر، مساوي او متناسب ووېشل شي. عامه پوهاوی او ځينې نور اړوند ضروري کارونه بايد ترسره شي.

که ټاکنيز کمېسيونونه حتماً د تذکرو پرکاپۍ د سټيکر ټينګار کوي، نو بيا بايد د رايه اچونې پر وخت د سټېکر شوې تذکرې له کاپۍ سره اصل هم موجود وي. کله چې يو ووټر ته ووټ کارت ورکړل شو، نو د اصلي تذکرې پر وروستي مخ دې انتخاباتي ټاپه ووهل شي، چې نوموړي شخص رايه ورکړه، په دې ډول به که چېرې يو شخص په سټيکر شوې تکراري کاپۍ بل ووټ استعمالوي، نو له اصلي تذکرې پرته بايد ورته جواز ورنه کړل شي، نو کله چې يې اصلي تذکره ټاپه شوې وي د بل ووټ حق له لاسه ورکوي او په دې ډول د غبرګې او تکراري رايې مخه نيول کېدی شي.

يادښت:

دا ليکنه د نن ورځې د مهمې اړتيا له مخې په ډېره بېړه ليکل شوې، نورو توضيحاتو او څرګندونونو ته هم اړتيا شته، هغه به که خدای کول بل وخت تاسو سره شريک کړو.

اوس لپاره همدومره

مننه

زهير هم وکوچېده

د (۲۰۱۸م) کال د مې پر (۱۸)مه ماښام په ننګرهار کې ډېره دردوونکې حادثه وشوه، په دې پېښه کې زموږ ګڼ شمېر هېوادوال شهیدان شول او زیات شمېر نور ټپیان شول. پېښه په کرکټ لوبغالي کې د لوبې پر مهال رامنځته شوه، یوه ورځ مخکې ما ته خواږه ملګري (هدایت الله زهير) زنګ راووهه، ويل يې استاده! د کرکټ رمضان کپ د سيالۍ پيل دی، غټ جشن دی، د ماښام تر روژه ماتې وروسته، نو که ورته راشې ډېر به خوشاله شم، ما ترې ښه وغوښته، ما ويل ډېر مصروف يم. د شپې مې خبرونه وانه ورېدل، سهار چې کله دفتر ته پر لاره وم، نو له ننګرهاره ټيلېفون راغی، استاده خبر نه يې، ما ويل څه خبره ده؟ ويل يې (زهير صيب) خو شهيد شو، تر دفتره د تګ پر مهال پر ځان نه يم پوه شوی، کله چې دفتر ته لاړم، نو دروازه مې ځان پسې کلکه کړه، د زړه له درده مې وژړل، کله چې لږ په ځان شوم، نو د شهيد زهير په باب مې دغه څو کرښې وليکلې:

د الله هدايت او پر ملت زهير هم له يو ټولي ملګرو سره له موږه وکوچېد. ، له موږه سترګې مرور شو، د ابدي سفر لمن يې ونيوه. ننګرهار بې څراغه شو، څوک به وي چې اوس د خپلواکۍ پر ورځ د ننګرهار فضا ګلورينه کړي ؟څوک به وي چې دغم په شېبو کې د ځوانانو پر شونډېو موسکا راولي؟څوک به وي چې ننګرهار کې د مېلمه پالنې ټغر

خور کړي؟څوک به وي چې دلوی افغانستان لپاره ناره پورته کړي؟

زهيره! ته خو لاړې خو دا يوه ګيله مو خپل رب ته ورسوه چې ته خو رحمان او رحيم يې، موږ په وچه ګېډه ستا عبادت کړی او هېڅکله مو ستا له بندګۍ څخه بغاوت نه دی کړی، نو دا ستا د رحمت باران به کله پر موږ اوري؟

ای په دنګه څوانۍ کې د لوی فکر خاونده! هېڅ فکر نه کوم چې ته به تللی يې، زه خو وايم چې زه به ننګرهار ته درځم (کمال) به وي (سهار) به وي، بنډار به وي. نه پوهېږم څه وليکم الفاظ راڅخه تښتي. داسې الفاظ به وي چې ستا د دنګې ځوانۍ انځور وکاږي؟ ښه به وي چې د خپلې خونې ور بند کړم او ستا پر غم يوازې له ځان سره په زوره زوره وژاړم...

د خدای پامان زهيره! پر ما زهيره، پر ملت زهيره، پر انسانيت زهيره او پر هر چا زهيره!!!

زما پهلوانه وروره!

دا وره لیکنه مې د پاکستاني پوځیانو له خوا د پښتنو ژغورنې غورځنګ د ستر مبارز او د لوی افغانستان د جوړېدو ارمانجن (علي وزير) د نیونې او څورونې پر مهال لیکلې وه او د (۲۰۱۸م) کال د جون میاشتې پر (٦)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د غبرګولي له (۱٦)مې نېټې سره سمون خوري، خپره شوې ده.

ای علي وزیره، ای ستره انسانه، ای ستره افغانه! څومره سخته ده چې زه یې د ونې تر شا له غبرګو لاسونو او پښو تړلی یم او زما د سترګو پر وړاندې ستا پر ملا د اغزنو متروکو ګوزارونه کېږي، ستا پر ملا هر خرپ زما پر زړه یو پرهر جوړوي.

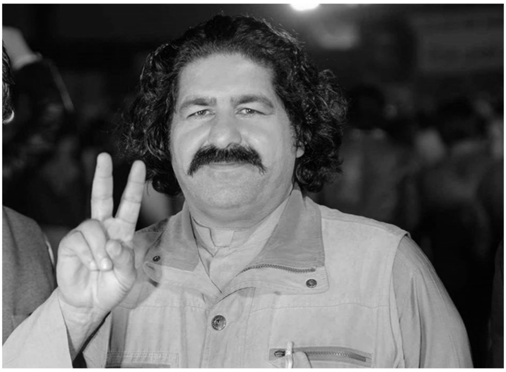

وروره بېوسه یم، په زنځیر تړلی یم. سبانی نسل دې پېغور نه راکوي چې ورور دې ونه ګاټه؛ پر هغه د تورو ګوزارونه وو او تا یې ننداره کوله. کله چې زما سترګې پټې شوې، نو بیا دې تاریخ زما سترګې بېرته کړي چې زما په اوښکو کې ستا تصویر خوندي وو که نه؟ اوس درته پورته نه شم کتلای، د پلار او مور د لوی وطن د غم پېټی مې ټول ستا پر اوږو ایښی، زما پهلوانه وروره اوږه ورکړه، زما رستمه وروره پورته شه، زما امیرحمزه جانانه توره دې پورته کړه...

ای د پخې ارادې خاوندانو!

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د جون پر (٦)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د غبرگولي له (١٦)مې نېټې سره سمون خوري له هلمند څخه د سولې ولسي حرکت د راپیل شوي سفر په باب لیکل شوې ده.

ای د امن پیغمبرانو!
ای د انسانیت د مذهب لارویانو!
چېرته روان یئ؟
له چا نه څه غواړئ؟
او چا ته څه غواړئ؟
ایا داسې څوک به وي چې ستاسو د مینې قافلې ته هر کلی ووایي؟
څومره مزل په سرو شگو کې او څومره واټن؟
ای د پخې ارادې خاوندانو!
د تاریخ یوه پاڼه مو واړوله
دلته خو تاریخ په وینو لیکل شوی، په اوښکو لیکل شوی
خو دا ځل مو د تڼاکو پښو په رڼو اوبو ولیکه. ما د دې تڼاکو په هره هنداره کې د دې وطن د یوې ځوریدلې مور انځور ولید.
هو مور یادوم مور

په دې حقه روژه کې یې زامن مساپر دي

ایا د هغې خور او هغې مور انځور به څوک وکاږي چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه؟

میندې به یې روژه ماتې ته په تمه وي

خور به یې ډېر ډول خواږه تیار کړي وي

خو په دسترخوان به یې ګلالي ګلالي ورونه نه ښکاري

ایا د هغې مور، هغې خور او هغه پلار له ستوني به د روژه ماتې مړۍ تېره شي چې زامن او ورونه یې له هلمنده تر کابله د یو سترې سفر لمن نیولې وي؟

ایا میندو به د خپلو زامنو د تڼاکو پښو هغه تصویرونه لیدلي وي چې رسنیو هغه د انسانانو له سترګو تېر کړي دي؟

ایا د هغې مور او خور د ټیکري پېڅکه څوک انځورولی شي چې په ماښام کې یې خپلو سترګو ته نیولې وي؟

ای د پخې ارادې خاوندانو!

د تکل پر دلدل ناستو سپاهیانو! د عقیدې معراج ته ورسېدلۍ

څوک به وي چې ټوله روژه پلی مزل وکړي، روژه په خوله، عقیده په

زړه او اراده په مزله کې عملي کړي؟ د کرامو صحابه وو مدارجو ته ورسېدلئ، د هغوی برید مو فتح کړ.

او، های د طلايي مرغيو په دې سترې سېل کې يوې وزرماتې مرغۍ! ستا ارادې ته سلام، تا خو د خپل ورور د جنازې کټ ته هم اوږه ور نه کړه، د هغه سترګې خو ستا پر لوري رڼې پاتې وې، پر هغو دې لاس هم راکش نه کړ او د خپل سېل لمن دې ونيوه، سلام، سلام ستا ارادې ته سلام.

سوله به راشي که رابه نه شي
خو تاسو خپل ايوبي پيغمبري هوډ څرګند کړ.
هو خبر شوم چې اختر به مو هم پر لاره وي.
روژه خو مو ټوله پر لاره تېره کړه، اختر خو هر څوک کور ته وړي، ستاسو اختر به چېرته وي؟ پر کوم کور د چا پر کور او پر څنګه کور؟ زه پوهېږم چې ستاسو ارادې پخې دي، د دې وطن هره تړه ستاسو کور دی، تاسو به ځان يوازې نه احساسوئ، مساپر به يې نه ګڼئ، خو ايا هغې مور ته څوک قناعت ورکولای شي چې د زړه ټوټې يې د اختر پر ورځ هم ورنه جلا وي؟ دا نو د امتحان داسې شېبې دي چې هېڅ انسان ورته تاب نه لري.

ای د لويو ارمانونو څښتنانو! کله چې کابل ته راورسېدئ، نو ګڼ خلک به مو هر کلي ته راووځي، فيسبوکيان به بازار ګرم کړي، د سولې په نوم جوړې شوې انجيوګانې به درته مېلمستياوې وکړي، د ولسمشرۍ ماڼۍ مامورين به هم تاسو سره عکسونه واخلي. جمهور رييس به هم يوه غرمنۍ يا ماښامنۍ درته تياره کړي. ستاسو ترڅنګ به نوي کاغذي اتلان هم وټوکېږي، تبصرې به هم خپرې شي، رسنۍ به څو ورځې ښې ګرمې شي، بهرني سفارتونه به هم تاسې سره ملاقاتونه وکړي، ستاسو د چاودلو

تڼاکو دردونه به یو څه کم شي، خو پر زړه به مو داغونه لا ډېر وخت پاتې وي، خو ستاسو تر شا چې کوم اصلي اتلان ولاړ وو (میندې، خویندې او پلرونه) د هغو پوښتنه به هېڅوک و نه کړي، د هغوی تقاضا هم ډېره لوړه نه ده، د هغوی سترګیا یوازې په دې دمه کېږي چې خپل ګلان یې ببرته په لمنه کې وغوړېږي.

نو ګورئ ای د اصیلو میندو زامنو! کله چې هم د زمانې له دې دود و دستوره وزګار شوئ، د خپلو میندو په پښو کې ورغړئ، لاسونه یې ښکل کړئ، پښې یې ښکلې کړئ، د ټیکري په پیڅکه یې خپلې تڼاکې پښې وترئ، په غېږه کې یې دمه شئ، نو هله به د اصلي راحت احساس وکړئ، که زما مور ژوندۍ وای او ما د تاسو په شان توره کړې وای، نو حتمي به لکه د مرغۍ د بچي په شان د مور په لمن کې غوړېدلم.

تاسو دا کار وکړئ، بیا نو نور کار خدای ته پرېږدئ، خدای پوهېږي او خپل کارونه یې، جنت د مور او پلار تر قدمونو لاندې دی.

د ولسي جرګې نوماندانو ته خپله غاړه خلاصوم

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د جولای پر (۷)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د چنګاښ له (۱٦)مې نېټې سره سمون خوري، په کابل کې د ولسي جرګې تر ټاکنو وړاندې د نوماندانو شمېر د زیاتېدو په اړه د یوې اندېښنې په توګه لیکل شوې ده.

دلته د ټول هېواد په کچه د ولسي جرګې پر نوماندانو بحث نه کوم، یوازې له کابل څخه یادې جرګې ته احتمالي نوماندانو ته مخاطب یم.

کابل (۳۳) څوکۍ لري، (۲۴) یې د نارینه وو او (۹) یې د ښځو لپاره، دې څوکیو ته اوس څه د پاسه (۸۰۰) تنه نوماندان دي، چې اکثره یې د بېلابېلو ولایتونو کابل مېشتي پښتانه دي. که دا نوملړ تر پایه په همدې بڼه پاتې شي، نو زیات احتمال دی چې له پښتنو نوماندانو څخه به یوازې یو څو تنه بریالي شي. راځئ چې په دې باب په کابل کې د مېشتو پنجشېریانو او د ځینو نورو وړو قومونو له تجربو څخه ګټه پورته کړو، هغوی خپل نوماندان منسجم او کم کړل، په دې ډول یې احتمالي بریالیتوب باوري بریالیتوب ته نږدې کړ. څرنګه چې له کابل

څخه ولاړو نوماندانو کې اکثره شریف خلک او اکثره یې زما شخصي دوستان هم دي، نو په هېڅ وجه یې خفه کولای نه شو، چې ورته ووایو ته د هغه او هغه دې ستا په ګټه تېر شي، نو د دغه فیسبوکي پیغام له لارې ورڅخه هیله کوم چې په خپلو کې جرګه شي او یا نورو بې طرفه مشرانو ته د جرګې واک ورکړي چې هغوی د کاندیدانو شمېر راکم کړي او یوازې هغه کاندیدان پرېږدي چې وړتیا یې هم لري او د ګټنې چانس یې زیات وي. زما په شخصي نظر که په کابل کې د مېشته کاندیدانو په ډله کې له ننګرهار څخه درې تنه، له لغمان څخه دوه تنه، له کونړ څخه دوه تنه، له لوګر څخه دوه تنه، له پکتیا څخه درې تنه، له خوست څخه دوه تنه، له غزني څخه دوه تنه، له میدان وردګو څخه دوه تنه، د کاپیسا له تګاب څخه یو تن، له کندهار څخه یو تن، له ارزګان او زابل څخه یو تن، له هوتخېلو څخه دوه تنه، په خپله له کابل مېشتو پښتنو څخه شپږ اوه تنه او همدارنګه د (۹) ښځینه څوکیو لپاره د هغو ولایتونو له جملې څخه چې په کابل کې ډېر نفوس لري، لکه میدان وردګ، ننګرهار، پکتیا، لوګر، کونړ، لغمان، خوست، غزني او ځینو نورو څخه یوه یوه او خپله له کابل څخه څلور پنځه تنه ښځینه ځانونه نوماند کړي، نو د ګټنې چانس یې اتیا سلنه پورته کېږي. له هغې پرته د ډېرو زیاتو کاندیدانو ناکامي له همدا اوسه یقیني ده، نو که زموږ درانه کاندیدان سر له همدا اوسه له نرمۍ، تعقل، فکر او سوچه کار واخلي، هم د دوی او هم د ټول ملت په ګټه ده. زموږ د غریبانو د ورورۍ دا یوه مشوره وه، منل او نه منل یې د کاندیدانو کار دی. د دې وړیا مشورې قیمت کېدی شي ډېر لوړ لاړ شي، د نه منلو په حالت کې ناکامو نوماندانو ته کېدی شي د درې څلور لکه ډالرو په قیمت تمام شي، نو مخکې تر دې چې دومره لوړ زیان او تاوان وزغمئ، ښه ده چې دا مشوره عملي کړئ!

د کابل د ټاکنو په باب
يوه مننه او بله څرګندونه

دا ليکنه د (۲۰۱۸م) کال د جولای پر (۸)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د چنګاښ له (۱۷) مې نېټې سره سمون خوري ليکل شوې ده.

پرون مې د فيسبوک پر څپو په کابل کې د ولسي جرګې لپاره د احتمالي نوماندانو د شمېر د کمښت په اړه خپل يو نظر ليکلی و، له هېوادوالو مننه چې په پراخه کچه يې د دې طرحې ملاتړ کړی و.

له نوماندانو: ښاغلي احسان الحق حنفي، غورځنګ سيال، حاجي ميرزا محمد ساپي، انجنير عزت الله نيازي او نورو څخه هم ډېره مننه چې دا طرحه يې خوښه کړې ده. د هېوادوالو پراخ ملاتړ، د موضوع په اړه نظر څرګندونه او معقول ملي نظريات د دې ښکارندويي کوي چې زموږ هېوادوال په تېره بيا ځوان نسل د سياسي شعور د پوخوالي پړاو ته رسېدلی او د ورځني سياست حساسيتونه يې ښه درک کړي دي، يو ځل بيا له ټولو څخه مننه، اوس راځم د پرونۍ طرحې تطبيقي ميکانيزم ته:

- **د مخورو يوه لس کسيزه- شل کسيزه جرګه بايد جوړه شي**

چې د اړوندو ولایتونو، ناپېیلي، ژبور، مخور او ملي شخصیتونه په کې راټول وي.

• جرګه باید په کابل کې د هر ولایت د نوماندانو لېست برابر او په ترتیب سره هر یو ته د خپل ملي ماموریت هدفونه بیان کړي.

• له نوماندانو سره تر خبرو او جاج وروسته دې د هر ولایت هغه کاندیدان په نښه کړي چې په ترتیب سره په لومړی، دویمه او درېیمه کټه ګوری کې راځي او تر نورو یې د ګټنې چانس زیات وي.

• د غوراوي لپاره باید دوه معیارونه زیات مطرح وي، د وکالت علمي وړتیا او د بریالیتوب عملي چانس. د ټولو کاندیدانو دا دوه عناصر دې په دقیق ډول وارزول شي.

• تر ارزونې وروسته دې یو ځل بیا د اړوند ولایت له نوماندانو سره یا په ډله ییز او یا هم په انفرادي ډول وګوري او د ځواکمن کاندید د بري څرنګوالی دې ورته تشریح کړي.

• هغه کاندید چې چانس یې تر هغه بل لږ کمزوری وي، که د جرګې په خوښه انصراف ته زړه ښه کړي، نو جرګه دې د هغه پوره درناوی وکړي او د یوې درنې غونډې په ترخ کې دې د بل نسبتاً قوي کاندید په ګټه په خپله خوښه د هغه انصراف اعلان کړي.

• د منصرف کاندید له همکاری پرته بیا هم په یوازې سر د ولاړ کاندید د بریالیتوب چانس ډېر کمزوری دی. په دې حالت کې باید جرګه منصرف کاندید دې ته وهڅوي چې له خپلو پلویانو

وغواړي، د ده د خوښې کانديد ته رايه ورکړي. په دې حالت کې بايد د منصرف نوماند ټول انتخاباتي ټيم د ولاړ نوماند د ټاکنيز ټيم برخه شي. که جرګه لازمه وګڼي او ولاړ کانديد د مالي وس خاوند وي، د منصرف کانديد د شوي لګښت يوه يا ټوله برخه دې هم پرې کړي، نو په دې حالت کې به د ولاړ کانديد د انتخاباتي ټيم د استحکام او ګټنې چانس لا پسې زيات شي.

• که يو شمېر کمزورو نوماندانو د جرګې مخ و نه کړ، نو جرګه دې يو معيار وټاکي چې که د ټولو کارول شويو رايو (يوه يا صفر اعشاريه پنځه سلنه) پوره نه کړي، نو جرګې او ولس ته به ملامت وي.

• د دې احتمال هم شته چې د جرګې له خوا د منصرف شوي کانديد له انصراف سره سره غوره شوي کانديد هم بريالی نه شي، نو په دې حالت کې ډېر کرېډېټ منصرف کانديد ته پاتې کيږي، چې د جرګې مخ يې وکړ او له خپلې نوماندۍ تېر شو، جرګه هم دا استدلال کولای شي چې د نوماندانو له کمښت سره سره ځواکمن کانديد بريالی نه شو، نو که ټول نوماندان پر خپل ځای پاتې وای، حالت به څنګه و؟ لږ تر لږه خو جرګې د نورو نوماندانو د بې ځايه لګښت مخه ونيوله.

• يو شمېر هغه کانديدان، چې نه د ډېر نفوذ خاوندان دي، نه سياسي او اقتصادي ځواک لري او کېدی شي د ټاکنو تر پايه ډېر ستړي هم شي، د هغوی عزت په دې کې دی چې د جرګې خبره ومني او په دې ډول هم خپله پانګه او هم خپل عزت خوندي کړي.

• په جرګه کې باید داسې مخور شخصیتونه وي چې پر حکومت هم خپل اغېز ولري او د ځینو هغو کاندیدانو د انصراف په حالت کې چې د جرګې له امله یې کړی، پر حکومت فشار راوړي چې د هغوی له شان سره سم یې پر یوه مناسبه حکومتي دنده وګوماري. په دې ډول به یو شمېر نوماندان بریالي شي، یو شمېر به د دولتي موقفونو خاوندان شي، د یو شمېر به عزت خوندي شي او د ځینو به د بې ځایه لګښت مخه ونیول شي.

• د نوماندانو تر منځ د جرګې مرکې او یو د بل په ګټه د هغو انصراف زیاتې ګټې لري، نه غواړم دلته ټولې بیان کړم او نه هم فیسبوک کتونکي د اوږدو لیکنو د لوستلو اوسېله لري. اوس همدومره.

• هغه ولایتونه چې پښتانه په کې په غوڅ اکثریت سره اوسېږي او همدارنګه هغه ولایتونه چې ګڼ قومیزه دي، د هغو د پارلماني ټاکنو په باب به لیکنه ان شاء الله وروسته ولولئ!

وړاندوینه

په سیاسي مسایلو کې وړاندوینه سخته وي، په تېره بیا د افغانستان په شان په یوه ناثباته ټولنه کې چې د سیاست لپاره په کې معیارونه هم پاخه او مشخص نه وي، دا لیکنه ما د (۲۰۱۹م) کال د جولای پر (۲۶)مه نېټه، هغه مهال کړې وه چې زه له هېواده بهر په سفر کې وم او په کابل کې د حکومت او نظام پر ضد یو نوی ائتلاف جوړ شو، ما د خپلې شخصي تجربې له مخې د دې ائتلاف اټکلي عمر وټاکه، لیک مې په خپل لاسلیک سره خپور کړ چې هېوادوالو ته د تاریخ حافظه کې د یو سند په توګه پاتې شي، لیک په دې ډول دی:

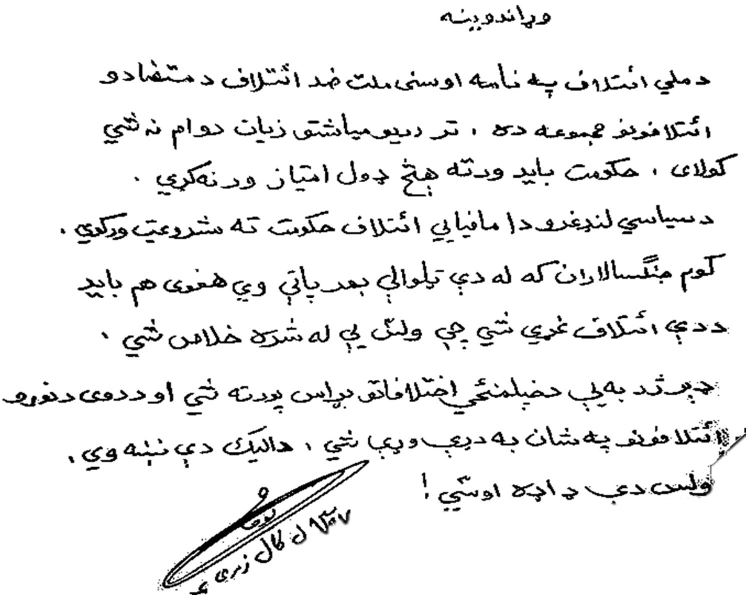
وړاندوینه
د ملي ائتلاف په نامه اوسنی ملت ضد ائتلاف د متضادو
ائتلافونو مجموعه ده ، تر ډیرو میاشتو زیات دوام نه شي
کولای ، حکومت باید ورته هیڅ ډول امتیاز ورنه کړي .
د سیاسي لنډغرو دا مافیایي ائتلاف حکومت ته مشروعیت ورکوي .
کوم جنګسالاران که له دې تړلوالي بهر پاتې وي هغوی هم باید
د دې ائتلاف غړي شي چې ولس یې له شره خلاص شي .
چې ژر د بهرني دخیلمنځي اختلافاتو براس پوره ته شي او د دوی دغونو
ائتلافونو په شان به دیب وبې شي ، هالیک دې نښه وي .
ولس دې ډاډه اوسي !

له نېکه مرغه کله چې په لیک کې په ګوته شوی وخت رانږدې کېده، د ائتلاف مزي هم سستېدل او تر ټاکلې نېټې څه موده وړاندې یې نړېدل پیل شول او له یادې نېټې سره سم یاد ائتلاف هم درې وړې شو.

غزني کې ناورين

دا ورځ لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د اگست پر (۱۴)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د زمري له (۲۳)مې نېټې سره سمون خوري، د غزني ښار د سقوط په اړه شوې وه.

د غزني پر مظلوم ولس د تپل شوي ناورين ملامت او سلامت لوري دواړه ملامت دي. تاریخ به د بې کفایته حکومت مشرتابه او تمدن

دښمنه مخالفین هېڅکله ونه بښي. د هېواد هغو ربښتینو بچو او سرتېرو ته درناوی پکار دی چې د گډوله حکومت د بې کفایته سیاسي مشرتابه له بې تفاوتۍ، ناغېړۍ او ناخبرۍ سره سره یې د ژوند تر وروستۍ سلگۍ

پورې د غزني دحيثيت او تمدن دخونديتابه لپاره مبارزه وکړه، خپل سرونه يې نذرانه کړل خو خپل راتلونکي نسل ته يې دپېغور داغ پرېنښود. اوس به د ګډوله حکومت او ګډوله طالبانو دواړو لورو مشرانو ته پته لګېدلي وي چې د جګړې نتيجه څه ده؟ کاشکې اوس لوی خدای پر موږ دومره لورېدلی وای چې د غزني د ورانۍ د دواړو غاړو اصلي محرکين يې تر هغه پورې د غزني په واټونو کې له پښو ځړولي وای چې پلويانو او لارويانو يې دا سوی ښار بيا رغولای وای! غزنيوالو! موږ د بېوسه ورونو او خواخوږو په توګه وبښئ!

د ننګرهار غمیزه

د (۲۰۱۸م) کال سپتمبر پر (۱۱)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د (وږي) میاشتې له (۲۰)مې نېټې سره سمون خوري، د ننګرهار په مومندرې ولسوالۍ کې د اچین ولسوالۍ د سیمه ییزو پولیسو قوماندان (بلال پاچا) پر ضد پر لاریون کوونکو ځانمرګی برید وشو چې په ترڅ کې یې تر (سلو) زیات هېوادوال ټپیان او شهیدان شول. دا لیکنه له همغې پېښې څخه د تاثر په نتیجه کې لیکل شوې ده.

په ننګرهار کې د ننني غمیزې له امله باید جمهور رییس غني لږ تر لږه دوه ورځنی ملي ماتم اعلان کړي، ور سره سم دې په هر اړخیز ډول د پېښې څېړنه وکړي، اصلي عاملین دې معلوم او سزا دې ورکړي، که سزا

نه شي ورکولای ملت ته دې اعلان کړي. د دې تر څنګ جمهور رییس دې ژر تر ژره د ټول هېواد د رښتینو استازو او مخورو شخصیتونو په ګډون د هېواد د اوسني بحران د هر اړخیزې څېړنې، شننې، ارزونې او

حل لارو په موخه لویه عنعنوي مشورتي جرګه جوړه کړي. جرګه باید د بحران ټول اړخونه وڅېړي. بهرنی او کورنی دواړه اړخونه باید تحلیل شي او د بهرني ملامت لوري د ضررونو د مخنیوي لپاره باید د ملت متفقه عملي میکانیزم وړاندې شي. کورنی اړخ او لوري باید هم سم وڅېړل شي؟ څوک ملامت او څوک سلامت دی: شمالټلواله، طالبان، خپله جمهور رییس غني او که نورې ډلې ټپلې؟البته دا دودیزه لویه جرګه ده چې مشورتي بڼه لري او جمهور کولای شي د ملت مشورې ته د مراجعې په خاطر د یوې لنډې لارې په توګه هغه را وبولي. نه د اساسي قانون لویه جرګه چې حکم یې الزامي او اوس یې د جوړښت ارکان پوره نه دي.

له دې پرته د مشورې سر دومره انجړ دی چې د مفکراتو او نا مفکراتو سر پرې نه خلاصیږي. په لویه کچه د هېواد د بحران د پورتنۍ حل لارې تر څنګ په ننګرهار کې د حالاتو د ښه والي لپاره په کار دي چې جمهور رییس له غوړه مالو چارواکو او ابن الوقت مشاورانو پرته د ننګرهار داسې مشران او مخور د مشورې لپاره راوغواړي چې له جمهور رییسه یې سترګه و نه سوزي. جمهور رییس ته ټول واقعیتونه په ګوته کړي او حل لارې ووایي او دولتمشر هم د چغو او بغارو پر ځای په تعمق سره پر عملي لارو چارو لاس پورې کړي.

پکه دا دې لا بله سپکه

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د اکتوبر پر (۱۱)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د (تلې) میاشتې له (۱۹)مې نېټې سره سمون خوري، په غزني کې د ولسي جرګې د احتمالي ټاکنو د ځنډګوالي په اړه شوې ده.

د ټاکنو کمېسیون له خولې ویل شوي چې د ولسي جرګې په شپاړسمه دوره کې د غزني وکیلان به د تلې د اته ویشتمې نېټې تر ټاکنو وروسته هم د یاد ولایت د وکیلانو په توګه پاتې شي. که څه هم هېڅ سالم عقل دا نه شي منلای، خو کله چې د چارو واګې د ناسالمو او ناروغو اشخاصو په لاس کې وي، د هر نامعقول کار د پېښېدو امکان شته.

لکه هغه تېر ځل چې د انتخاباتو په نامه د غزني پر مظلوم ولس ایران خوښي انتصابات وتپل شول، دا ځل هم د ورته توطیې امکان شته.

عجيبه خبره لا په دې کې دا ده چې له غزني د راغليو (يوولسو) په اصطلاح وکيلانو له جملې څخه يې يو څو تنه همدا اوس له کابله هم کانديدان دي. که چېرې دا کسان له کابله بريالي شي څه به کېږي؟ يو وکيل به دوه څوکۍ خپلوي او که يوه؟ او هغه بله به بيا د غزني کوم همقومي او يا هم تنظيمي شخص ته پرېږدي؟ ځکه چې دا څوکۍ خو په واقعيت کې د هغوی ميراث ګڼل کېږي او که کابل کې ناکام شي، نو غزني کې خو تياره ريزرف څوکۍ لري. يوه حل لاره دا ده چې د تلې تر اته ويشتمې وروسته سملاسي د غزني څوکۍ معلق شي، د يوې يا دوو مياشتو په بهير کې غزني کې عادلانه سراسري انتخابات وشي، البته سوله، امنيت او د دولت ټول خدمات هم په عادلانه، مساوي او متناسب ډول د غزني ټولو سيمو ته ورسېږي. که په لنډ وخت کې د سولې او د خدماتو عادلانه وېش شونی نه وي، نو بيا دې غزني د نفوسو د حقيقي وېش په تناسب پر څو حوزو ووېشل شي او هره حوزه کې دې ځانګړې ټاکنې وشي. له دې پرته د غزني پر اکثريت ولس د ايران خوښو اشخاصو تحميلول، ايران ته له څرګندې غلامۍ پرته بله مانا نه لري. که د ټاکنو کمېسيون د اوسني دريځ له مخې همدا اشخاص د غزني د وکيلانو په نامه پاتې شول، نو ايران به د همدغو وکيلانو د څوکيو د خونديتابه لپاره د کورنيو جاسوسانو په مرسته د غزني حالت وخت پر وخت همغه حالت ته بيايي چې موږ يې مياشت دوه وړاندې شاهدان وو. نو د غزني مظلوم خو با غيرته ولسه! را پورته شئ او دتلې تر اته ويشتمې وروسته د خپل حق لپاره پر يوې اساسي مبارزې لاس پورې کړئ. زه د يوه افغان او مسلمان په توګه ستاسو د حقوقو يو ملاتړی او لاروی يم.

ننګرهار نړیوال اسلامي پوهنتون

او یوه توطیه

د (۲۰۱۸م) کال د اکتوبر پر (۲۴)مه نېټه د کابینې غونډې یوه ناسنجول شوې پرېکړه وکړه، د دې پرېکړې مطابق باید نړیوال اسلامي پوهنتون له ننګرهار څخه کابل او یا بل ځای ته انتقال شوی وای، ځمکه ورته پیدا شوې وای او بیا یې کال وروسته ودانیزې چارې پیل شوې وای، کله چې زه له دې پېښې خبر شوم، نو یوه ورځ وروسته د اکتوبر پر (۲۷)مه نېټه مې د لوړو زده کړو وزارت له وزیر سره وکتل، د کتنې د جزیاتو لنډیز په دې ډول دی:

همدا څو شپې دمخه مې د ننګرهار د نړیوال اسلامي پوهنتون په اړه د لوړو زده کړو وزارت له وزیر ښاغلي (خواجه عمري) سره وکتل. هغه تفصیلي خبرې وکړې چې لنډیز یې په دې ډول دی:

۱- د اسلامي هېوادونو کنفرانس نړیوال پوهنتون په ولایاتو کې نه جوړوي، په مرکز کې یې جوړوي.

۲- که تر (۲۰۱۹ م) کال پورې موږ هغوی ته په مرکز کې د هغه د جوړېدو خبر ور نه کړو (۳۵۰) ملیونه ډالره چې دې پوهنتون ته بېل شوي، هغه د افغانستان له لاسه ووځي.

۳- د پیسو د نه ور کړې خبر د اسلامي هېوادونو کنفراس د بهرنیو چارو

وزارت او هغوی د کابينې غونډې ته وړاندې کړی او د لوړو زده‌کړو وزارت په کې هېڅ دخالت نه لري.

زما (يون) د دلايلو لنډيز:

۱- پخواني ولسمشر په ننګرهار کې د دغه پوهنتون د جوړولو حکم کړی، که اسلامي هېوادونو ورسره اختلاف درلودلای هغه دا پرېکړه نه کوله.

۲- لوړو زده کړو وزارت هلته په عملي توګه ډېره ايښې او څه کار هم شوی دی.

۳- په ننګرهار کې د دې پوهنتون لپاره پراخه ځمکه شته او د نور انکشاف امکانات هم لري.

۴- په کابل کې نه دومره ځمکه شته او نه يې حکومت په څه کم يو کال کې پيدا کولای شي. بيا به هم يادې پيسې د افغانستان له لاسه ووځي. لکه د شاه فيصل مسجد او جامعې لپاره چې په سوونو مليونه ډالر منظور شوي وو او ټاکل شوې وه په مرنجان غونډۍ کې يې کار پيل شي، خو غاصبينو او نورو توطيه ګرو يې مخه ونيوله.

حل لاره:

۱ - د وزير نظر: پوهنتون دې په کابل کې جوړ شي او څانګې يا دوه پوهنځي دې په ننګرهار کې.

۲- زما يون نظر: دلوړو زده کړو، بهرنيو چارو او جمهوري رياست يو ملي او مسلکي هيئت دې و ټاکل شي او اسلامي کنفرانس ته دې قناعت ورکړي او د ننګرهار پراخ امکانات دې ورته تشريح کړي. که بيا يې هم قناعت حاصل نه شو، نو بيا دې پر نورو لارو چارو بحث وشي، پوهنځي

او تدریسي برخه دې په ننگرهار کې وي او که کومه اداره یې په کابل کې وي هم پروا نه کوي. په دې باب نورې خبرې هم وشوې چې دلته یې د ټولو لیکل ضروري نه دي. ښه ده چې پر حل لارو یې سبا په یوه کاري غونډه کې اساسي بحث وشي او بیا همغه حل لارې جمهور رییس ته ولیږو او هغه خپله ژر تر ژره د لوی ننگرهار د حقوقو په پام کې لرلو سره اقدام وکړي.

یادښت: یوه ورځ وروسته مو په ژوندون ټلوېزیون کې د دې موضوع د جزیاتو د څېړنې لپاره یوه مسلکي غونډه جوړه کړه. د لوړو زده‌کړو وزارت پخواني مشاور، د ننگرهار پخواني والي (گلاب منگل) او د دې موضوع پخوانیو او اوسنیو څارونکو ټولو په کې گډون کړی و.

موضوع په اساسي ډول روښانه شوه چې نه اسلامي کنفرانس د دې غوښتنه کړې او نه هم هغوی د دې پوهنتون د جوړېدو ژمنه کړې ده. یوازې د مالیزیا نړیوال اسلامي پوهنتون د حق الزحمې په بدل کې د دې پوهنتون ماستر پلان جوړ کړی او دا پوهنتون په خپله د افغانستان دولت له ملي بودیجې څخه جوړېږي چې اوس یې د احاطې چارې هم تر یوه حده سرته رسولي دي.

دا موضوع په هر اړخیز ډول دلته روښانه شوه چې دا موضوع یوازې د

څو تنو د تنګنظرۍ پر اساس رامنځته شوې او غواړي ننګرهار له دې نړيوال اسلامي پوهنتون څخه محروم کړي.

په ژوندون کې د غونډې تر خپراوي وروسته مې د جمهور رييس د مشاورانو په نامه يو ليک هم وليکه، هغه کې مې له جمهور رييسه د خپلې پرېکړې د بېرته اخيستلو غوښتنه کړې وه، ليک يا مکتوب په دې ډول دی:

د جمهور رييس د سترو مشاورانو د جدي پاملرنې وړ

د دولتمشر او يا هم جمهور رييس په دغو درنو، ښاغلو او سترو مشاورانو کې به داسې څوک وي چې په ننګرهار کې د نړيوال اسلامي پوهنتون په اړه د لوی ننګرهار او په ټوله کې د ټول افغان ولس غږ او دا غوښتنليک د جمهور رييس مېز ته ورسوي، هغه ته قناعت ورکړي، خپلې تېې وشلوي او يا هم هغه ته په زغرده د مسلې حقانيت بيان کړي؟

ستر مشاور صاحبان په دې ډول دي:

۱- اسد الله غضنفر په فرهنګي چارو کې
۲- عبدالغفور لېوال په قبايلي چارو کې
۳- ډاکټر اکرم خپلواک په سياسي چارو کې
۴- نبي مصداق په مطبوعاتي چارو کې
۵- پوهنوال لعل پاچا ازمون په ټولنيزو او علمي چارو کې

٦- مولوي قمر الدین شینواری په قومي چارو کې
٧- ملالۍ شینوارې په ټولنیزو چارو کې
٨- شمیم کټوازی په ځوانانو چارو کې
٩- ضیاء الحق امرخېل په سیاسي او ولسي چارو کې
١٠- عبدالستار سعادت په انتخاباتي چارو کې
١١- حاجي فضل الکریم فضل په مطبوعاتي چارو کې او ځینې نور...

له دغو ښاغلو څخه په جدي ډول غوښتنه کوو چې یا جمهور رییس ته خپله قناعت ورکړي او که د دې ځواک او جرئت ورسره نه وي او هغه ته مخامخ د دې حق یادونه نه شي کولای، نو د لوی ننګرهار د علمي کدرونو او د لوړو زده کړو وزارت هغه هیئت چې د دې پوهنتون ډېره یې ایښې، په ګډه هڅوی ته له جمهور رییس سره د کتنې زمینه برابره کړي او که دا کار یې هم په وس پوره نه وي، نو بیا دې اعتراف وکړي، چې موږ په کال کې یو ځل هم جمهوررییس سره کتلای نه شو او نه مو هم مشوره اوري، بیا دې په یوه لویه علمي او ولسي غونډه کې په شرافتمندانه ډول خپلې استعفاوې وړاندې کړي، فکر کوم تر دې به ورته د عزت بله لوړه مرتبه نه وي. موږ ځکه ښاغلو مشاور صاحبانو ته دا تکلیف ورکړ چې جمهور رییس ته د ولس د پیغام او فریاد رسولو نورې ټولې لارې بندې دي.

په درنښت

محمد اسمعیل یون

د غونډې د برخوالو په استازی

اصل: د جمهور رییس د دفتر عالي مقام ته!

کاپي: د جمهوري ریاست د چارو ادارې ته!

کاپي: د ملي امنیت شورا دفتر ته!

کاپي: ټولو یادو سترو مشاور صاحبانو ته!

په ننګرهار کې د نړيوال اسلامي پوهنتون برخليک

د افغانستان اسلامي جمهوريت د جمهوري رياست محترم مقام ته!

د (۱۳۹۷ل) کال د لړم پر (۳)مه نېټه د کابينې غونډې، د بهرنيو چارو وزارت د مکتوب پر اساس چې ګنې (OIC) ننګرهار کې نړيوال اسلامي پوهنتون ته بېلې کړې پيسې نه ورکوي او غواړي د ننګرهار پر ځای ياد پوهنتون په کابل کې جوړ شي، کنه بېلې کړې پيسې به د افغانستان له لاسه ووځي، نو ځکه خو د کابينې غونډې په کابل کې د ياد پوهنتون لپاره د ځمکې د تدارک لارښوونه کړې ده. د دې خبر په اورېدو سره د افغانستان ملي تحريک په کابل کې د لويې مشرقي د علمي کدرونو، مخورو شخصيتونو او باخبره اشخاصو يوه مشورتي غونډه راوبلله، په غونډه کې دا څرګنده شوه چې اصلاً نه (نړيوال اسلامي پراختيايي بانک)، نه (OIC) او نه هم کوم بل سازمان د دې پوهنتون لپاره د پيسو ژمنه کړې ده. نړيوال اسلامي پراختيايي بانک يوازې (دوه سوه زره ډالر) د سروې لپاره مرسته کړې وه، (پنځه سوه زره ډالر) نور د لوړو زده کړو وزارت له بوديجې څخه د دې پوهنتون پر دېوال لګول شوي او د ماليزيا نړيوال اسلامي پوهنتون يې ماستر پلان بشپړ کړی دی. (زر جريبه) ځمکه ورته په ننګرهار کې مختص شوې او د (دوه زره جريبه) نورې الحاقيه ځمکې امکانات هم شته. په غونډه کې د مستندو دلايلو او اسنادو له مخې ثابته شوه چې له ننګرهار څخه کابل ته د نړيوال اسلامي پوهنتون انتقال سياسي انګېزه لري او په مرکز کې يو شمېر کړۍ هڅه کوي، هم د لوی ننګرهار ولسونه له دې حقه او هم په ټوله کې ټول افغان ولس د دې پوهنتون له ګټو محروم کړي.

په دې برخه کې د ټولنيزو رسنيو له لارې هم پوره او کره مستند اسناد نشر شوي دي.

د یادونې وړ ده چې نه په کابل کې د دې پوهنتون د جوړېدو لپاره ځمکه شته، نه د بیا سروې لپاره پیسې شته، نه هم د کوم بهرني ډونر له خوا د مرستې ژمنه شوې او نه هم کوم شرط ایښودل شوی دی. دا ډول پلمې د (مرنجان غونډۍ) پر سر (د شاه فیصل مسجد او جامعې) پر وړاندې هم مطرح شوې او په پای کې یې د هغې ګټورې پروژې مخه ونیوله، اوس ستاسو له محترم مقام څخه هیله کوو د لوړو زده کړو وزارت ته لارښوونه وکړئ چې د مالیزیا نړیوال اسلامي پوهنتون له خوا د جوړ شوي ماستر پلان او هم د دې وزارت د تېرو اجرااتو مطابق پاتې کارونه پسې تعقیب کړي، هم ورته دولتي بودیجه په پام کې ونیسي او هم د بهرنیو ډونرانو مرسته راجلب کړي، له دې پرته به د لوی ننګرهار او په ټوله کې ټول افغان ولس، د دې ناقانونه پرېکړې پر ضد راپاڅي او د توطیه ګرو پر وړاندې به هر هغه څه چې له واک و ځواک یې پوره وي، هغه به ترسره کړي.

په پای کې یو ځل بیا ستاسو له محترم مقام څخه هیله کوو چې د توطیه ګرو مخه ونیسئ او په دې برخه کې قانوني او عاجل اقدام وکړئ.

په درناوي

د لوی ننګرهار د ولسونو په استازۍ د غونډې برخوال

وروسته د نورو رسنیو په تېره بیا د فیسبوک له لارې هم دا موضوع ښه پسې روښانه شوه، په حکومت کې یو شمېر هېوادپالو عناصرو هم په کې مثبت رول ولوباوه او حکومت مجبور شو چې پر خپلې پرېکړې له سره غور وکړي. د حکومت همغې کابینې چې څه موده وړاندې یې له ننګرهاره د دې پوهنتون د انتقال پرېکړه کړې وه، یو ځل بیا پرېکړه وکړه چې پوهنتون دې په ننګرهار کې موقعیت ولري او د ودانیو د چارو پروسیجر دې تعقیب شي.

په ترخو شېبو کې ((ساړه بادونه))

((ساړه بادونه)) د ښاغلي (سيد منتظر شاه هاشمي) شعري ټولګه ده، دا ليکنه د (۱۳۹۷ل) کال د لېندۍ مياشتې پر (۲۱)مه نېټه پر همدغې شعري ټولګې ليکل شوې ده.

په کوم زماني بهير کې چې ښاغلي (سيد منتظر شاه هاشمي) ژوند کړی او په تېره بيا، فکري بلوغ ته رسېدلی، هغه ډېره ترخه زمانه وه او لا هم ډېره ترخه زمانه ده. د دې زمانې هره شېبه په وينو رنګ ده؛ د ((عقايدو بحران او د معنويت سقوط))، سياسي کړکېچ او د هغو پر بنسټ د جګړې تداوم د دې زمانې ترخه واقعيتونه وو، چې ټولنه يې له سختو ناورينونو سره مخامخ کړه. شاعر چې د ټولنې د حالاتو مصور دی، د دې پېښو پر وړاندې بې تفاوته نه پاتې کېږي، څه چې په ټولنه کې پېښېږي، هغه د ده پر ذهن او ضمير ژور اغېز کوي او بيا همدا تاثر د شعر په هنداره کې بېرته انعکاس پيدا کوي. دا ((ساړه بادونه)) چې اوس موږ ګورو دا زموږ پر ټولنه تېر شوي او ټولنه يې لړزولې ده. شاعر يوازې د دې سړو بادونو نندارچي نه دی، بلکې دې بادونو د شاعر ډېرې هيلې له ځان سره وړي، ډېرې يې مړاوې کړي، نو ځکه خو هغه د يوه حساس انسان په توګه مجبور دی چې د دې سړو بادونو انځورونه وکاږي.

څه شی چې په ټولنه کې وي او څه چې پر هغې تېرېږي د شاعر په شعر کې همغه انځورېږي، که په دې وطن کې ((ساړه بادونه)) نه واى تېر شوي، نو کېدی شي، دې ټولګې اوس بل نوم لرلای وای. دلته که په

دې شعري هېنداره کې (انګار، باد، باران، باڼه‌ګۍ، بلهاري، پرخې، تاوجن اقليم، تڼاکې، تنده، توپانونه، تور ښکاري، چاړه، د مرګي زړه، ډاکوان، رژېدلې پاڼې، ساړه، ښکار و ښار، لمر و غم، ملال غړونه، نهيله اوښکه، واټن، ويرژلی) او نور ګورئ دا داسې نه ده چې دا مفاهيم شاعر پنځولي، بلکې دا په ټولنه کې پېښ شوي او شاعر يوازې د انځورګر په توګه انځور کړي او تر موږ يې رارسولي دي. کله چې څوک دا (ساړه بادونه) ګوري او يا دا ساړه بادونه پرې لګېږي، نو د يو رنځور وطن او يوې رنځورې ټولنې سوي اوسېلي يې له نظره تېرېږي.

منتظر شاه پاچا د جګړې د نسل شاعر دی، کله چې دی د ځوانۍ منګ ته رسېدلی، نو جګړه پيل شوې، اوس چې نږدې شپېتو ته نږدې شوی لا هم جګړه او غميزه دوام لري، ياني نږدې څلوېښت کاله يې په جګړه کې او له جګړې سره مزل کړی. پاچا صيب که څه هم په جګړه کې رالوی شوی انسان دی، خو په شعر کې يې د کرکې او د جګړې د منفي غچ اخيستنې پر ځای ډېر زيات انساني عواطف ځلېږي. د ده شعرونه او نظمونه ډېر ارام دي، ډېر ستر بشري پيغامونه په کې دي. د ده په شعر کې د نفرت کلتور نه تبلېغېږي، انساني عواطف په کې په څپو دي.

شاعر طبيعتاً له قيد و بنده ازاد موجود دی، نو هاشمي صيب هم خپل فکر د مقيد شعر او نظم په چوکاټ کې را ايسار کړی نه دی. ده د مقيدې دوديزې شاعرۍ پر ځای تر ډېره حده ازاد شعر ته مخه کړې او ازاد شعر کې يې چې هم مقيد وزن زړه تنګ کړی، نو د ده په خپله اصطلاح (سپين شعر) ته يې مخ اړولی دی. د پاچا صيب شاعري لکه د سېلاب او چړ په شان تېزه نه ده، بلکې د ارام سيند په شان روانه ده. تاثيرات يې اني او ګړندي نه دي، بلکې متداوم او ژور دي. شاعري يې د عوامو لپاره هم نه ده او د احساساتي مشاعرو لپاره هم نه ده، دا شاعري د خواصو لپاره ده، په خواصو کې بيا هم د خاصو اشخاصو په

تېره بیا په خپله د شاعرانو لپاره. دی په پښتو کې د ګوتو په شمار هغو شاعرانو په جمله کې دی چې له عربي څخه د راغلو مقیدو شعري فورمونو څخه یې بهر شاعري کړې ده. ده ډېر ازاد شعرونه لیکلي دي، که یو نیم غزل او څلوریزه یې لیکلې، نو هغه یې هم ښایسته لیکلي دي.

ده نه یوازې یو شعري بهیر تعقیب کړی، ترڅنګ یې د همدې شعري قوت په مټ یو نړه ژبپوهنیز او ژبرغاونیز بهیر هم ورسره پیل کړی دی. د پوهاند زیار، ډاکټر اکبر اکبر او څو تنو نورو شاعرانو په شان یې دا ثابته کړې چې په نړه پښتو ویونو هم ښایسته شاعري کېدی شي، ده که نړه پښتو ویونه او ترکیبونه کارولي، نو ښایسته یې کارولي، کلیشه یي کلمې او ترکیبونه په کې نه شته، اکثره نوي، خواږه او سوچه ترکیبونه او ویونه دي. (سترګرپ، کشنوټی، للمینه، مرګ مزل، خوږو ویونو باران، لیدن، بلهاري، وزګوړو، بې نیاوه، لارلودن، ښادنامه، پنځګر، رڼوې، پناځی، تاند غړونه، ستوري ویده شول، یو څو پیمخو انځورونو لا ټالیـ وهلې، برمیال، دودیالي، لوني، د مړو اوښکو اقلیم، ویرغالو، د شعر پرمړوندونو، د باورونو ځالې، پاڼرېژ، غند لغاړې) او نور چې ګورئ اکثره یې داسې لغتونه او ترکیبونه دي چې نورو ډېرو کمو شاعرانو کارولي او ده چې په کومه صیقل شوې بڼه کارولي، دا نو بیا د ده خپل ځانګړی کمال او هنر دی.

د ((خدایا!)) شعر کې له لوی خدایه د خلاصون هیله لري چې له وړو خدایانو یې خلاص کړي. د ((لارې سړی)) بیا بل داسې یو ازاد نظم دی چې دی په کې د یو ورک برخلیک لپاره ورته هیله‌من دی چې مقصود منزل ته یې ورسوي او د ((لمر سړی)) بیا دې ته راغواړي چې د تورې شپې له تورتمه یې وژغوري. د ((مرګ زړي)) نظم کې بیا د یوه بوډا په څېره کې د مرګ تصویر کاږي. دا اسانه هنر نه دی چې څوک دې د معنوي مفاهیمو تصویر په مجسمو شیانو کې انځور کړي، خو په

دې ازاد شعر کې دا کمال موجود دی، دا نظم له پیله تر پایه د عیني انځورونو یو تسلسل دی:

... ((مرگ مې ولید
چې لرونه په لاس گرځي
د هر گل تر سیوري لاندې
د غوټیو جرړې باسي
راربې ترې
د ماشومو راشنو شوو بزغلیو
د موسکاوو تنکی فصل... .))

شاعر پر دې پوهېږي چې په کلي کې ((ساړه بادونه)) لگي، خو دی، هغوی ته هم یو پیغام لري:

((یه سړو سړو بادونو!
یو قلم یوه شپېلۍ لرم زه
مه اخلئ یوه هم رانه
په یو نوم د خپل جانان لیکم
او په بل
کلي او کېږدۍ پاڅوم!))

د دې شعر مانا او تصویر ته که ژور شو، نو ډېر لوی پیغام په کې پروت دی، د ابادۍ او وېښتابه پیغام، د علم او هوښیارۍ پیغام، د تعلیم او تعلم پیغام، چې همدا اوس ورته زموږ ټولنه تر هر څه زیاته اړتیا لري.

((سیلاني)) شعر یې بیا د خپل هېواد د سیاسي او تاریخي برخلیک یا د سیاستوالو په اصطلاح د جیپولولټیک جوړښت او موقعیت یو واقعي

انځور دی، ((بې نیاوه ورمند)) شعر یې د زمانې د قضاوت پر وړاندې یو غبرګون دی. ((انځورګري)) کې یې بیا رښتیا هم ښه انځوګري پرته ده. ((پلرنۍ مینه)) بیا د پلرنۍ مینې او عاطفي احساس څرګندونه کوي. ((تنده)) لنډ شعر کې د شهید شوي ګودر انځور کاږي:

((که پر تالا والا ګودر
د مات منګي په کوم کودړي کې
را پاتې اوبه هېرې نه کړې
څه که دې تنده پرې خړوبه نه شي
شهید ګودر به دې
دا نیکي پر یاد ولري))

د ازاد شعرونو ترڅنګ یې غزل او څلوریزې هم له نوښته ډکې دي، د بېلګې په توګه:

د ((غندلغاړې)) غزل یو څو بیتونه یې وګورئ:

د هلمند د سیـــــن تر غاړې، د جانان کبـــږدۍ ولاړې
د سپوږمۍ تر سیوري لاندې، یو دوه هیلې شاړې واړې

دغسې یې (ګلپاڼې ته) غزل کې هم د پېړیو پېړیو د نادرمانه رنځونو یو تصویر خور کړی دی:

عجیبه شانتې فطرت لـرم ګلپـاڼــې د خپل ځان یو حکایت لرم ګلپاڼې
خپلې متې او لاسونه پـــــرې کومه له پـــېړیو دا عـادت لـــرم ګـــلپاڼې
نور مې هېڅ پر نړۍ نه زده بې نفاقه د دې چـارې مهارت لرم ګلپاڼې...

د پاچا صیب د دې جونګ شعرونه چې څومره سپړو، خوند یې زیاتیږي، څومره چې یې لولو لذت یې ډیریږي، دا داسې شعرونه دي چې څو څو ځله باید ولوستل شي، پاچا صیب دا تجربه په ډاګه کړه چې په نړه پښتو کې هم شاعري کېدلای شي او ښه شاعري کېدلای شي. په دې شعري جونګ کې نه یوازې شعري انځورونه او ډېرې هنري تابلوګانې خوندي شوي، بلکې زموږ د نړه پښتو ډېره نړه پانګه هم په کې خوندي شوې ده. پاچا صیب د یوه فني او مسلکي لیکوال او شاعر په توګه د ژبني رغښت، لیکني سمون او معیار په ګډون د شعر او په تېره بیا د ازادې شاعرۍ ټول رغنده توکونه په پام کې نیولي او دغه شعري جونګ یې د همدغو پخو معیارونو یوه پخه ټولګه ده. په دې کتاب کې ډېرې نورې نوې خبرې، انځورونه، دردونه او پیغامونه خوندي دي، ما یې یوازې څو بېلګو ته په ډېر لنډیز سره نغوته وکړه، نور نو کتاب خپله تاسو سره خبرې کوي او خپل رازونه او پیغامونه درته سپړي. دا هم تاسو او دا هم د نړه پښتو شاعرۍ یوه بریالۍ بېلګه.

په درنښت

په پښتو کې د نورې داسې بریالۍ شاعرۍ په هیله

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۷ل کال، د لېندۍ (۲۱)مه

کابل- ژوندون ټلوېزیون

د ټاکنیزو کمېسیونونو د جدي پاملرنې وړ

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د دسمبر پر (۲۳) مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۲)مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

د جمهوري ریاست د نوماند لپاره د اساسي قانون دوه شپېتمه ماده ځینې ځانګړنې مشخصوي، خو د همدې مادې دویمه فقره څو اساسي ځانګړنې په ګوته کوي چې له هغو پرته یو شخص د دې حق نه لري چې د یاد مقام لپاره ځان نوماند کړي.

دا فقره وایی، د جمهوري ریاست نوماند باید: ((د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زیږېدلی وي او د بل هېواد تابعیت و نه لري)).

اوس خبر شولو چې د لطیف پدرام په نامه یو شخص چې هېڅکله یې ځان افغان نه دی بللی او تل یې په ډاګه د افغان او افغانستان له نامه او سیاسي جوړښت سره مخالفت کړی او نورې ملت ضد څرګندونې یې کړي دي، غواړي ځان د افغانستان ولسمشرۍ مقام ته نوماند کړي، نو کله چې یو څوک خپله ځان افغان نه بولي نو طبیعي خبره ده چې له

افغان مور او پلاره به هم نه وي زېږېدلی او که مور و پلار يې افغانان وي او دی له افغانيته منکر وي دا خو لا بله ګناه ده. په ډاګه بايد ووايو چې ولسمشری ټاکنو ته د لطيف پدرام او د ده په شان د نورو اشخاصو ودرېدل د اساسي قانون د دوه شپېتمې مادې د اکثره فقرو په تېره بيا د دويمې فقرې له ټولې محتوا سره څرګند مخالفت دی. زه د يوه افغان او د اساسي قانون د يو پلوي په توګه پر ټاکنيزو کمېسيونو غږ کوم چې له قانون سره سم دې ولسمشريزو ټاکنو ته د لطيف پدرام او د ده په شان د نورو اشخاصو د نوماندۍ مخه ونيسي او که دوی دا کار و نه کړ، نو دوی خپله په جرم او لاقانونيت کې شريک ګڼل کېدی شي. په داسې يو حالت کې به زه د يو افغان په توګه د افغانستان د اساسي قانون ملاتړ خپل يو اساسي مسووليت وګڼم، پر عدلي او قضايي ارګانونو کې به پر ټاکنيزو کمېسيونو خپل شکايت ثبت کړم او خپله قانوني او ملي داعيه به پر مخ يوسم. له ټولو ملتپالو او هېوادپالو افغانانو په تېره بيا له ځوانانو څخه مې هيله ده چې زما دا غږ بدرګه کړي. څرنګه چې زه اوس په بهر کې يم او هلته په کابل کې نوملیکنه روانه ده نو زما تر راتګ پورې له قدرمنو ورونو هر يو: عبدالستار سعادت، شېرعلم املهوال، مجيب الرحمن لحاظ، ميرويس ستانيکزي او نورو ټولو با شعوره او قانونپاله افغانانو هيله کوم چې دا موضوع تعقيب کړي او پرې نږدي چې لطيف پدرام او دده په شان نور پرديپالي، هم د افغانستان شيره وشربت وزبېښي او هم ببرته د افغانستان پر ضد غږ پورته کړي، هم له همدې اساسي قانون څخه ناوړه ګټه پورته کړي او هم ببرته د همدې قانون محتوا تر پښو لاندې کړي. د يوويشتمې پېړۍ تر ټولو رزيلانه منطق: افغان نه يم، افغاستنان نه منم، خو د جمهوري رياست مقام ته يې ولاړ يم. که موږ اوس ددغسې رزايلو مخه و نه نيسو، نو راتلونکی افغان نسل به زموږ پر قبرونو لاړې راتو کړي...

يو ځل بيا د قانون د ملاتړ غږ

دا ليکنه د (۲۰۱۸م) کال د دسمبر پر (۲٦)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۵)مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

ښاغلي خالد او ښاغلي صالح خو غټې څوکۍ اشغال کړې، دلته پر دې بحث نه کوم چې دې ښاغلو پخوا څه کړي، يا به راتلونکې کې څه وکړي او يا به هم د څه کولو لپاره څومره وخت او څومره مجال ولري؟خو زه د قانون بېچاره غم وړی يم، څومره چې څوک د خدای(ج) په نامه قسمونه خوري همغومره د الله(ج) له لارې تېری کوي او څومره چې د قانون او په تېره بيا د اساسي قانون د تطبيق چغې وهي، همغومره له قانونه سرغړاوی کوي. دولتمشر غني په سوونو ځله ويلي چې پر اساسي قانون معامله نه کوم او دا معامله راته د اولاد پر سر معامله ښکاري او د دې تر څنګ يې بار بار د امنيتي سکتور پر ((غير سياسي)) کولو ټينګار کړی دی. اوس چې

د دوو سیاسي گوندونو مشران د دوو امنیتي ارگانونو د مشرانو په توگه و ټاکل شول، نو سړی حیرانېږي چې یا ښاغلی غني حافظه نه لري، یا ورته دا دېرش ملیونه افغانان د سړي زامن نه ښکاري او یا یې اساسي قانون لوستی نه دی. د اساسي قانون په (۱۵۳) ماده کې راغلي دي: ((قاضیان، څارنوالان، د وسلوالو ځواکونو د پولیسو منصبداران او د ملي امنیت کارکوونکي نه شي کولای د دندې د تصدۍ په موده کې په سیاسي گوندونو کې غړیتوب ولري)). اوس خو دې مادې ته نه دولتمشر او نه دولتکشر وکتل، هر څه د نامشروع سیاسي ضرورتونو قرباني شول. اوس که دا دواړه یاد ښاغلي له خپلو سیاسي گوندونو ظاهري استعفاوې ورکوي، هم له یو لړ ستونزو سره مخامخېږي، که گوندونه یې گوندونه وي کېدی شي ورته ووایي چې موږ مو د څوکۍ لپاره وسیله کړو، د غني پر وړاندې له نظریاتي اختلاف سره سره یو سلو اتیا درجې بدلون له گوندي اصولو سره اړخ نه لگوي او که چېرې دا کوم اغېزناک گوندونه نه وو او هسې وړې وړې ډلې او بیا نورو پسې تړلي فرکسیونونه وي، نو بیا یې په دومره درنه تیره تلل بله تېروتنه ده. ښاغلی صالح خو همدا اوس د دولت د یو اجرایي مامور تر کچې پورته د دولت د یو پالیسي میکر شخص په توگه خبرې کوي. د سولې په باب د هغه څرگندونې د نظار شورا له پخوانۍ نظریې الهام اخلي، دا چې جمعیت او طالبانو کې به کومې ډلې افغانستان ته ډېر زیان رسولی وي دا بېل بحث دی چې اوس پرې دلته بحث نه کوو، خو دلته غواړو یو ځل بیا د قانون پر حاکمیت ټینگار وکړو. یو نیم درباري غوړه مال لیکوال او میکوال کېدی شي د دولتمشر د دې تېروتنې د پټونې لپاره دا سپېروني ور پورې کړي چې د دفاع او کورنیو چارو وزارتونو د مقامونو پوستونه خو اوس ملکي شوي دي، نو څه پروا کوي که دا کسان دلته مقرر شي. دلته باید وویل شي چې د دې پوستونو سیاسي کېدل

په اصل کې د قانون خلاف کار دی. دويمه خبره دا ده چې دا دواړه ښاغلي پوځي رتبې هم لري، دا ښاغلي که ملکي رنګ هم ولري اصلي خبره همدا ده چې دواړه سياسي خلک دي او دلته هم د سياسي انګېزې له مخې مقرر شوي. د اساسي قانون محتوا بيا په څرګند ډول د دغې سياسي انګېزې مخالفه ده. نور نو د ولس او مفکر صيب خوښه چې د اساسي قانون محتوا مني او که خپله خبره.

افغانستان کې: څوک د چا میراث دی؟

دا لیکنه د اوربند اوونیزې په (۱۳)مه گڼه کې چاپ شوې ده او د (۲۰۱۸م) کال د دسمبر پر (۲۹)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۸)مې نېټې سره سمون خوري، پر بېلابېلو وېبپاڼو او فیسبوکپاڼو خبره شوې ده.

ډېر وړاندې ماضي ته نه ځو؛ د خپلې اوسنۍ زمانې پر قضاوتونو قضاوت کوو، په همدې تېر څلورنیم کلن حکومت غږېږو، هر کار چې د اوسني حکومت په وس پوره نه وي؛ په هغه کې پاتې راشي او یا یې هم په کار کې څرگنده نیمگړتیا احساس شي، نو وایي دا خو د تېر حکومت میراث دی. په همدې یو لنډ او نا معقول ځواب، ټولې خاورې پر تېر حکومت واړوي او په دې ډول خپل ځان له مسوولیته وژغوري، خو که چېرې د همدې حکومت رغښت، جوړښت، واکمنو چارواکو، د کورني حالت څرنگوالي او بهرني ملاتړ ته وگورو، نو له تېر حکومت سره په کې ډېر زیات توپیر نه لیدل کېږي.

په تېر حکومت کې هم فساد په څپو و، اوس هم دی، هغه وخت هم

جګړه روانه وه، اوس هم روانه ده، هغه وخت هم حکومت ائتلافي و، اوس هم ائتلافي دی، هغه وخت هم حکومت له بهرني ملاتړ پرته خپل ژوند نه شو تضمینولای، اوس یې هم نه شي خوندي کولای، هغه وخت هم ځانساتي، غوړه مالان او د وخت زامن په حکومت کې واکمن وو، اوس هم دي. هغه وخت هم د جنګسالارانو واک او راج چلېده، اوس هم چلېږي، هغه وخت هم زورواکو ولسمشر ته مخامخ کنځلې کولې، اوس یې هم کوي، همغه وخت هم د سنبلې (اتلسمه) په وحشت او دهشت نمانځل کېدله، اوس هم نمانځل کېږي، هماغه څېرې چې همغه وخت په ټلوېزیونونو کې ځلېدلې، اوس هم ځلېږي. ډېر کم کیفي او یو څه ظاهري بدلونونه محسوسېدی شي. کومې څېرې چې د بن تر کنفرانس وروسته پر هېواد واکمنې شوې، د کرزي په لنډمهاله، منځمهاله او دوو انتخابي دورو کې یې امتداد پیدا کړ، له یوې دورې بلې ته لا پسې وغوړېدلې، البته په طبیعي ډول به ځینې عمر خوړلې څېرې د ژوند له مداره وتلې وي، خو همغه فکري او سیاسي جریان چې له همغې ورځې حاکم و، تر نن ورځې په ډېر کم تغیر او توپیر سره دوام لري. زه د هغو اشخاصو له جملې څخه یم چې له لنډ مهالې دورې څخه بیا تر ننه پورې د حکومت ټوله اداره په دقت سره څارم. له همغه پیله او تر دې دمه چې زما په ګډون هر شخص د وخت د ناخوالو پر وړاندې بغاوت کاوه، نو د همغې زمانې واکمنو غوړه مالانو، ځانخوښو به د متعصب، ژبپال، نشنلیست او فاشیت په ګنو نومونو تورنولو. کله چې د اشرف غني د حکومت بڼه راجوړه شوه، نو موږ فکر کاوه چې ظاهراً د یو تریخ او غوڅ سړي په وجود کې به د کرزي د وخت غوړه مالان وده ونه کړي، ځای به یې رانه، ژورلیدي او زړور خلک ونیسي، خو کله چې دا حکومت خپل لومړني ګامونه پورته کړل، نو پخواني غوړه مالان هم ګام پر ګام له دې حکومت سره همغږي شول. زه په دې حکومت کې د

نورو ډېرو ترخنګ یو دوه داسې څرګند غوره مالان پېژنم چې د ولسمشر کرزي د حاکمیت په وروستیو کې یې په پټه او څرګنده زموږ د هغو ملي مبارزو او مظاهرو مخالفت کاوه چې موږ د ملي هویت د خوندیتابه او ځلا لپاره کولې، دې خلکو به همدا ویل چې: [تاسې ((رییس صاحب)) ته مشکلات جوړوئ، دا وخت اوس د دې خبرو نه دی، رییس صیب پرېږدئ چې ملت راټول کړي، اوس د هویت د پورته کېدو وخت نه دی.] موږ به یې ((ماجرا جو)) معرفي کولو او خپل ځانونه به یې د وخت پر سیاستونو او رمزونو پوه ګڼل.

کله چې د ملي هویت د خوندیتابه ستونزه د کرزي له حاکمیته د غني حاکمیت ته راورسېده، نو موږ بیا هم لاریونونو ته اړ شولو، غني بیا د ښاغلي کرزي همغو پاتې شونو ښاغلو ته دنده وسپارله چې موږ سره په دې باب وغږېږي، هغوی بیا موږ ته وویل چې: [اوس د دې وخت نه دی چې تاسې دا مسئلې راپورته کړئ، ملک بحران ته ځي. ((رییس صاحب)) نورې ډېرې ستونزې لري، له دې مسئلې څخه تېر شئ او تاسې خو پوهېږئ چې دا ځینې ستونزې موږ ته له تېر نظامه په میراث پاتې دي، دا باید همغه وخت حل شوې وای، د تېر نظام مشکلات اوسنی حکومت او رییس صاحب نه شي حل کولای.] دا مهال نو زما اوسېله ختمه شوه، ما ویل تاسې نه پوهېږئ چې د تېر نظام میراث څه شی دی او څوک دي؟ د تېر نظام میراث خو همدا تاسې یاستئ، چې په هغه حکومت کې هم والیان او وزیران وئ او اوسني کې هم، دا مشکلات خو هغه وخت کې هم وو، اوس هم دي، هغه وخت هم تاسې چارواکي وئ او اوس هم یاست، هغه وخت هم تاسې موږ په بېلابېلو نومونو تورنولو او اوس هم همدا کار کوئ، هغه وخت به مو هم ویل چې ((رییس صاحب)) ته جنجال جوړوئ او اوس یې هم وایئ، چې ((رییس صاحب)) ته جنجال جوړوئ، که چېرې د تېر حکومت او یا د

کرزي صيب د ميراث خبره وي، نو خو ستاسو دواړو په ګډون ډېر د کرزي ميراث ياستئ، خپله همدا ښاغلی اوسنی جمهور رييس د کوم نظام ميراث دی؟ ايا د بن له کنفرانسه رانيولې بيا تر ننه پورې د همدې حکومت برخه نه وه؟ ايا دی د مرستو د انسجام ادارې مشر نه و؟ د ماليې وزير نه و؟ د کابل پوهنتون رييس نه و؟ د واک د لېږد بهير مشر نه و؟ چې په دومره واک کې څوک د تېر حکومت ميراث نه وي، نو بيا يې نور څوک ميراثيان دي؟

ما هغه وخت دې ښاغلو ته دا خبره هم وکړه، ګورئ چې سبا بل حکومت راځي، هسې نه چې موږ بيا محکوميت کې او تاسې بيا حاکميت کې اوسئ او بيا به مو موږ د تېر حکومت د ميراثيانو په توګه د مجرمينو په تور تورن کړي يو، ايا تاسې به موږ ته داسې تضمين راکړئ چې پر همدې دوو حکومتونو بسنه وکړئ او بل کې شريک نه شئ؟

دا مې يوه بېلګه راوړه، اوس ټول حکومت له داسې بېلګو ډک دی، اوس خبره دا کوم چې د اوسني حکومت اصلي جوړښت په سلو کې (نوي) همغه کسان دي چې په تېر حکومت کې راټاله وو. واکمن، مداحان، فسادګر او نور همغه د وخت زامن دي چې پرون هم په حاکميت کې وو، نن هم دي او سبا به هم وي. ډاکټر غني کېدی شي يوازې (لس) سلنه اشخاص چې په هغه کې يو شمېر ځوانان او ځينې هغه اشخاص چې له دې ټولنې څخه لرې او له لويديځه راغلي دي، د حکومت پر ځينو مهمو څوکيو ګومارلي وي، نور نو هماغه غر او هماغه کربوړي دي.

اوس پوښتنه دا ده چې د تېر حکومت ميراث خو اوسني حکومت ته پاتې شو، د اوسني به هم سباني ته پاتې شي که نه؟ په خواشينۍ سره بايد ووايو چې ځواب يې (هو) دی، هغه څوک چې د وخت پر نبض

پوه دي، هغوی د زمانې له باد سره سم چلېږي، د وخت د توپان مخې ته نه ودرېږي، خو هغوی چې د وخت نادودې نه شي زغملی، له هغو سره مقابلې ته وردانګي، یا یې د وخت توپان له ځان سره وړي او یا د توپان مسیر بدلوي، خو د وخت زامن له وخت سره سم زېږي، بیا ژوندي کېږي او د وختونو له رنګونو سره خپل رنګ بدلوي، تر موږه ډېر ((هوښیار)) دي.

مــــوږه لېونو د زمانې ګــرېوان نیولی دی
خلک هوښیاران دي له وختونو سره ځي

ډېر حکومتونه او ډېر نظامونه همدغه ډول اشخاصو له ګړنګه غورځولي. د وروستۍ پایلې په توګه مې وړاندیز دا دی چې د اوسني حکومت د مهمو سیاسي او اداري چارواکو یو اوږد لېست باید د رسنیو او زمانې حافظې ته وسپارل شي چې دا ډول اشخاص بل حکومت ته د متواتر میراث په توګه په میراث پاتې نه شي، په دې مانا چې هغه حکومت به هم دغسې ریشخند کړي، لکه دا دوه تېر حکومتونه چې یې هم وخوړل او هم یې ملامتي پر نورو وربار کړه. هدف دا دی چې د ((غني حکومت)) ((غني میراث)) کوم ((غریب ولسمشر)) ته پاتې نه شي.

افغانستان کې د مشورې قیمت

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوری پر (لومړی) نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۱۱) مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

مشوره یو اسلامي اصل دی، هر کله چې یو کار له ستونزو سره مخ شي، نو په مشورې یې غوټه خلاصېږي، یانې مشوره د بحراني مسایلو د حل یوه اساسي لاره ده، خو دا نه چې مشوره او مشاور په خپله د بحران پر یوه عنصر بدل شي. زموږ په هېواد کې چې له هر ارزښت سره سرسري، متضاد او معکوس چلند شوی، نو هغه ارزښت یې لاپسې پیکه کړی دی.

اوس نو د مشورې او مشاور وار را رسېدلی دی. اوس ارګ یا جمهور رییس غني په مجموعي ډول (۵۸۳) تنه مشاورین لري او سپیدار ماڼۍ یا اجراییه رییس ډاکټر عبدالله (۴۵۷) تنه. د جمهور رییس غني

وروستی مشاور اقبال عزیزي و چې تر (۲۰۱۹م) کال یوازې دوه ورځې دمخه یې د اقبال وزرونه وغوړېدل او د جمهور رییس په حکم د مشاورانو له ستر کاروان سره وصل شو. د

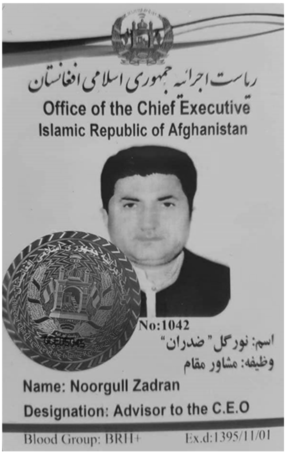

ځینو ارقامو له مخې د جمهور رییس د هر مشاور میاشتنی معاش له (۲۰۰۰-۱۰۰۰۰) او د اجراییه رییس د هر مشاور میاشتنی معاش له (۱۰۰۰-٦۰۰۰) امریکایي ډالرو پورې دی. البته په دې کې هغه نور لګښتونه او معاشونه لکه د ساتونکو او اشپز معاشونه او دفتري لګښتونه شامل نه دي. که دا ټول سره محاسبه شي، نو د هر مشاور میاشتنی لګښت په اوسط ډول لس زره امریکایي ډالرو ته پورته کېږي چې په ټولیز ډول د ټولو (۱۰۴۰) تنو مشاورینو میاشتنی لګښت لس ملیونه او څلورلکه (۱۰۴۰۰۰۰۰) ډالره کېږي، چې د کال ورځخه یو سلو څلیرشت ملیونه او اته لکه (۱۲۴۸۰۰۰۰۰) ډالره جوړېږي او که دا بیا په پنځو کلونو کې ضرب کړو نو شپږ سوه او څلیریشت ملیونه (٦۲۴۰۰۰۰۰۰) ډالره ور څخه جوړېږي. یانې زموږ هېواد په پنځو کلونو کې یوازې د جمهوري او اجراییه ریاستونو په کچه شپږ سوه وڅلیریشت ملیونه ډالره مشورتي لګښت زغمي. دا خو د مشاورینو د مشورو مستقیم زیان دی او تر دې اخوا که د اکثرو مشاورینو نا مستقیم زیان لکه له همدې نامه څخه ناوړه ګټه اخیستنه، فساد کې ښکېلتیا، رشوت او نور ډېر مسایل په پام کې ونیسو خبره تردې هم خرابېږي. د ریشخندۍ بله خبره خو لا داده چې د دې مشاورانو اکثره یې په کال کې یو ځل هم جمهور رییس لیدلای نه شي، مشوره خو لا پر ځای پرېږده، نو د افغانستان مشاوران مشوره نه شي ورکولای، خو د معاش مستحق ګڼل

کېږي. دا په داسې حال کې ده چې ښاغلي غني بار بار ويلي چا ته وړيا معاش نه ورکوم، غواړم اداره ځوانه، منسجمه، موثره او اداري تورم ختم کړم. خو دې سره سره د دې دومره مشاورينو شتوالی زموږ په ټولنه کې څو اړخيز متضاد واقعيتونه را برسېره کوي:

لومړی- جمهور رييس د ژوند په هېڅ ډګر کې پر هېڅ نه پوهېږي، نو ځکه يې په هر برخه کې دومره ګڼ شمېر مشاورين ټاکلي دي.

دويم- جمهور رييس پر هر څه پوهېږي، خو دا ښاغلي يې يوازې ددوی د خوشالۍ په خاطر مقرر کړي او مشورې ته يې هېڅ اړتيا نه لري.

درېيم- جمهور رييس مشاورين لري، خو مشوره ورڅخه نه اخلي، ياني غلي او بې مشورې مشاورين دي.

څلورم- مشاورين د مشورې اهليت، کفايت او زړورتيا نه لري او يا هم جمهور رييس ورته وخت او ارزښت نه ور کوي.

پنځم- دوی په مشاورت او جمهور رييس يې په نه مشوره خوشاله دي، دواړه خپله ګوزاره کوي او وخت تېروي.

شپږم- په دې دومره مشاورانو، مشاوراتو او مفکراتو کې بيا هم د مشورې

سر ورک دی او پړی لاپسې انجړېږي.
دا ټولې خبرې چې سره را ټولې کړو، ګټې او زیانونه یې سره پرتله کړو، نو دې نتیجې ته سره رسېږو چې له دې مشورو څخه (نه مشوره) ښه او ولس ته په ګټه ده. حقیقت خو دا دی چې جمهور رییس څلورو پنځو مشاورینو ته اړتیا لري چې په فرهنګي، ټولنیزو، سیاسي، اقتصادي، امنیتي، بهرنیو او نورو ضروري چارو کې جمهور رییس ته لازمې مشورې ور کړي، نور نو د مشاورینو دا لښکر هسې د ملت او بیت المال پر اوږو بار دی او نور دوام یې د نور زیان په مانا ده، نو که ښاغلی مفکر صاحب رښیتا هم مشورې ته غوږ ږدي، نو ښه لاره دا ده چې هم له جمهوري ریاست او هم د حکومت له نورو ارګانونو څخه د مشاورانو دا زوړ او ګوزڼوهلی کاروان ژر تر ژره رخصت کړي، که اکثره لوړ پوړي دولتي چارواکي دومره کمزوري وي چې په هره برخه کې یو یو مشاورته اړتیا لري، نو بیا خو دې دا بېکاره خلک لرې او پر ځای دې هماغه هوښیار مشاورین مقرر شي چې په خپله خپلې مشورې په ښه ډول عملي کړي.
د اوسنیو مشاورینو په میاشتني معاش موږ کولای شو په هر ولایت کې هره میاشت د یو مسجد، یو روغتیایي مرکز او یو ښوونځي ودانۍ جوړې کړو. اوس یوازې لګښتونه دي او معاشونه، نه مشوره شته نه یې کارونه. دا بحث تردې هم غځېدلی شي خو څرنګه چې زه په یو سفر یم او دا دی درې ساعته د نوي کال له پیله تېر شول او درې ساعته وړاندې هر یو د فیسبوک په څېرو د (۲۰۱۸م) کال په وروستیو شېبو کې خپل خپل انځور د یادګار په توګه وړاندې کړ، نو ما د خپل تصویر پر ځای د خپل هېواد د مشاورینو د یو بې هدفه کاروان یو رنځور تصویر هېوادوالو ته وړاندې کړ. هیله ده (۲۰۱۹م) کال مو دتېر کال په شان خونړی او بې هدفه نه وي. د خپل ملت د سوکالۍ او د خپل هېواد دا بادۍ په هیله.

د ولسمشريزو ټاکنو معادله

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنورۍ پر (۱۱)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي مياشتې له (۲۱) نېټې سره برابره ده، ليکل شوې ده.

تر اوسه لا وخت شته چې سړی په څرګند ډول د ټاکنيزو ټکټونو په باب غوڅ نظر څرګند کړي، خو کوم څه چې لا تر مخه ښکاره دي، هغه په ټاکنو کې د قوميتي عنصر څرګند اغېز دی. د بېلګې په توګه که کرزی او غني اکثريت پښتنو ته منسوب نه وای، نو دا څوکۍ به يې په خيال کې هم نه وه ليدلې، خو د اکثريت پښتنو تر څنګ د نورو قومونو او قومي لړکيو شتوالي هم ټاکنو ته خپل خاص جذابيت ورکړی او د ګټونکي نوماند په ګټه يې د يو کټليست رول اجرا کړی دی.

ځينې اقليتونه او د هغوی مشران پر دې نزاکت ښه پوهېږي، په داسې حال کې چې اکثريت پښتون مېشته سيمې د جګړې په اور کې سوزي او په دې حالت کې يې د طبيعي ووټ ساحه راتنګېږي، نو داسې

شرايط د دوی لپاره يو طلايي چانس دی، چې خپل قيمت تر اصلي حالته څو ځله لوړ کړي. له دې واقعيتونو سره سره د تاجکانو په نامه له مطرح شويو ځينو څرګندو څېرو پرته نور قومونه د لومړۍ څوکۍ لپاره سيالۍ ته زړه نه ښه کوي. په دې کې د پنجشېر درې نظار شورا ډېره زياته مطرح ده. دوی هم جمهوري رياست ته کانديد ورکوي او هم احتمالي ګټونکي کانديد سره خپل يو يو مرستيال ملګری کوي. دوی وايي که موږ وګټله، نو جمهور رييس به زموږ وي او که موبايلوله، نو مرستيال خو مو تيار خوندي دی. که اوي شوه که للمي ددوی برخه خوندي ده او د دې تر څنګ اپوزېشن هم له لاسه نه ورکوي. د کرزي صيب د حاکميت په دوو دورو کې ما د يو ملتپال افغان په توګه هڅه وکړه چې د جمعيت او نظار شورا دا طلسم مات شي، خو د کرزي صيب په څېر ګڼ شمېر ځانساتو پښتنو سياستوالو زموږ خبرې ته کوم ارزښت ور نه کړ. کله چې د کرزي صيب د واکمنۍ تر دوو دورو وروسته د ډاکټر صيب غني د نوماندۍ وخت را ورسېد، نو ما ورته په زغرده وويل چې که د کرزي صيب په شان دې له نظار شورا او يا جمعيت څخه څوک د لومړي مرستيال په توګه راوست موږ دې سر له همدا اوسه مخالف يو او ګټلی يې هم نه شې. ما ورته وويل چې د جمهوري رياست ټاکنيز ټکټ د يو مثلث بڼه لري، هر چا چې د دې مثلث درې واړه ضلعې د اکثريت پښتنو په ګډون ددوو نورو مطرح قومونو (ازبکو او هزاره‌وو) په استازو ډکې کړې، همغه کانديد ګټونکی دی او همدا د ټاکنو سياسي رياضي ده. هغه وخت زما خبرې پر غني او نورو ناستو مصلحتي او ډارنو سياستوالو ښې و نه لګېدې، خو وروسته يې بيا همدا خبره ومنله. څه موده وروسته ښاغلي غني راته د يوې غونډې د پيل په بهير کې په غوږ کې په ورو وويل: ((ستا فورمول خو مې عملي کړ ښه فورمل دی اوس خو به مې ملاتړ کوې؟)). هدف مې دا دی چې په تېرو

ټاکنو کې د غني د بري راز په دې کې و چې د جمعيت د بې رايو مرستيال پر ځای يې د ازبکو رايې را خپلې کړې. دا چې دوستم له اخلاقي او علمي پلوه د دې پوست لپاره څومره وړ و کنه دا بېل بحث دی. خو رايې يې غني ته ډېرې په ګټه وې. زما خپل هدف هم هغه مهال هم دا و او اوس هم دا دی چې ازبک قوم بايد په ټوليز ډول د سياسي قدرت په دايره کې داخل شي. هدف مې له شخص څخه نه و او نه موږ غوندې خلکو ته د دوستم جرمي سابقه د زغم وړ وه. غني بيا دا مهال له احمد ضيا مسعود سره بله معامله هم روانه کړې وه، هغه سره يې په پټه د درېيم معاونيت او يا هم د هغه د معادل پوسټ د جوړولو ژمنه کړې وه. ما همغه وخت د غني خوا ته د احمدضيا مسعود له راتګ سره ځکه مخالفت وښود چې د دې راتګ قيمت خورا زيات او د اساسي قانون له محتوا څخه د سرغړاوي په بيه و. زه پر دې پوهېدلم چې احمدضيا مسعود لکه څنګه چې کرزي ته رايې را نه وړې دغسې يې غني ته هم نه راوړي، خو دا څو رايې چې راوړي يې هم، دا د ډاکتر عبدالله هغو لسګونو زرو جعلي رايو ته مشروعيت ور کوي چې هغه يې په پنجشېر او نورو تاجک مېشتو سيمو کې د درغلۍ له لارې د ځان په ګټه کاروي. تر ټاکنو وروسته غني له عبدالله سره ګډ حکومت جوړ کړ، احمد ضيا ته يې د قانون خلاف خپل امتيازات ور کړل، خو موږ يو ځل بيا د قانون لار ونيوله او تر ننه همدا لاره پالم. اوس چې يو ځل بيا د ولسمشرۍ ټاکنو لپاره ټاکنيز ټکټونه خپله بڼه خپلوي، نو دې يادښت ليکلو ته اړ شولم. کله چې خبر شولم چې اتمر صيب په خپل ټکټ کې يونس قانوني ته ځای ور کړی، نو ما ورته مشوره ور کړه چې قانوني نه يوازې تاته د رايې د راوړنې سبب نه کېږي، بلکې ستا رايې به خرابې کړي. ما ورته وويل چې دوی يو ځل بيا همغه لوبه تکراروي چې مخکې يې کړې وه، يو کار چې درې ځله تجربه شي هغه بيا ولې تکرار

شي، ما ویل قانوني به درته دومره رایې راوړي لکه انجنیر محمدخان چې ډاکتر عبدالله ته ور کړې وې، تر هغو به لا هم کمې وي. ځکه تاجک به وایي له اتمر سره خو مو له رایو پرته څوکۍ خوندي شوه اوس نو راځه د ولسمشرۍ لپاره خپل کاندید ته رایه ور کړه. دې ورځو کې چې یونس قانوني خپل عزیز او بیا ویدیویي پیغام نشر کړ، نو خبره تر مرستیالۍ هم پورته لاړه. هم له اتمر سره اول معاونیت غواړي، هم د جهاد او مقاومت له حوزې یو بل کاندید ودروي، هم د صدارت پوست ایجادوي، هم دریېم معاونیت رامنځته کوي، هم والیان نیمه انتخابي کوي او هم رایې نه ور کوي. نو اوس به څوک وي چې ورته ووایي چې کله هم احمد ولي مسعود ستاسو د جهاد او مقاومت د حوزې کاندید وي، نو همغه ښاغلی بریالی کړه، ټولې غوښتنې مو په یو وار عملي کېږي، نو ضرورت څه دی چې اتمر او غني سره هم یو یو مرستیال پینه کوئ. کله چې قانوني خپله اعتراف کوي چې د ولسمشرۍ مقام ته نه شي رسېدلی، نو بیا ولې هغه سره د اکثریت ولس د هیلو خلاف معامله وشي؟ قانوني خو اتمر صیب له ګړنګونو ګوزار کړ، خو اوس وار د غني صیب دی چې د بل کوم جمعیتي له لاسه به ورته ګوزار خوري. ښاغلي غني خپل مخلوع وزیر (صلاح الدین رباني) ته تر اوسه پورې په لسګونو جرګې ور لېږدلي دي چې د ده مرستیالي ومني، دا چې د هغه مرستیالي به پښتنو ته په څومره سرټیټۍ او هېواد ته به په څومره قانون ماتونې تمامه شي دا به څو ورځې وروسته روښانه شي. همدا رنګه له عبدالله سره هم د معاملې څرکونه ښکاره کېږي. اوس د نتیجې په توګه وایم هر کاندید چې له جمعیت او نظار شورا سره د خپل قدرت لپاره معامله کوي له دې وطن سره خیانت ګڼل کېږي. جمعیت او نظار شورا په افغاني سیاست کې یوه منفي پدیده ده او دا چې له هرې بلې مثبتې پدیدې سره یو ځای شي هغه پر منفي پدیدې بدلوي، نو غني او یا اتمر

که غواړي په ټاکنو کې بريالي شي او يا په لومړي او دويم مقام کې راشي، نو له ازبکو، هزاره وو او يا نورو ورونو قومونو څخه دې غوره اشخاص د مرسيتالانو په توګه غوره کړي. احمدولي مسعود، قانوني، صلاح الدين رباني، عطا محمد نور، جمعيت او نور تاجک ورونه دې دا ځل پرېږدي چې له کوم تشويش او ابهام پرته د خپلې خوښې خپل کانديد ته رايه ورکړي او تر ټاکنو بل ښه بديل خو لا دا دی چې ټول په ګډه د سولې لپاره کار وکړو. ، هر چا که په افغانستان کې سوله ټينګه کړه له ووټونو پرته هغه د خلکو په زړونو کې ولسمشر دی، هم محبوب دی، هم اتل دی او هم د ابدي عزت څښتن. نورې خبرې بيا بله ليکنه کې. خو په پای کې د غني او اتمر له اورپکو پلويانو هيله کوم چې ډېره ګرمه او ډېره سړه يې مه خورئ چې دواړه حالته ستوني ته زيان رسوي، د اشخاصو پر ځای د سستمونو او قانون ملاتړ وکړئ، راځئ څوک چې له قانونه سرغړاوی کوي مخه يې ونيسو. زموږ د خلاصون لار قانون دی، د قانون پلي کېدنه او قانونپالنه.

د نن اړتیا

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوری پر(۱۴)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي له (۲۴)مې نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده. دا مهال د پښتون ژغورنې غورځنګ له خوا په محکوم افغانستان کې لوی لاریونونه روان وو.

نن چې په محکوم افغانستان کې د ازادۍ نارې خورې دي، که ملنګ جان ژوندی وای، نو لکه بلبل به ورته چغېدلی و او ضرور به یې دا ترانه زمزمه کوله:

نن زلمیان د پښتنو تجربه کېږي
تماشو له یې ولاړ دی ټول جهان
دا یادګار به تر قیامته پاتې کېږي
مېړنیه دا دې وخت دی د میدان

او نن چې سردار محمد داود خان ژوندی وای، نو بیا خو به د لښکرکشۍ او سفربرۍ غږ وای، نو د پنجاب به څه حال و؟

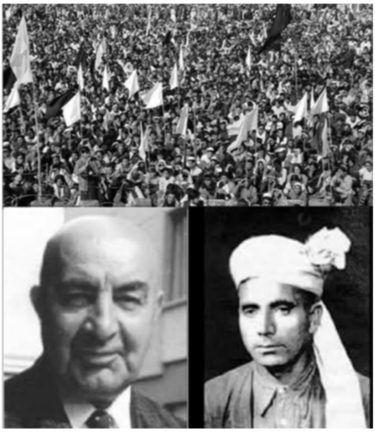

خو اوس موږ په ډېره پیکه زمانه کې ژوند کوو، د ډیورند پر کرښې اغزن تار تېرېږي، خو موږ لا ورته سپینې سپینې ګورو، لا هم د وطن د ګټو د غوړېدو پر ځای شخص ته دعاګانې کوو چې زرکلن شې. که زر کاله پر همدې چوپتیا او بې

ننګۍ تېرېږي، نو خدای(ج) دې دا عمر کال او مياشتې ته را لنډ کړي. د وخت واکمنه غاړه دې د ډيورند په اغزن تار وتړل شه چې د دې تار او ناتار پر ضد څه نه پورته کوې او د له منځه وړلو لپاره يې عملي ګامونه نه اخلې. وخت تېرېږي، زمانه چاته نه ګوري، پورته شه د منطق او جنګ توره تر ملا کړه، خپل ځان وګټه، خپل ورور وګټه، خپل جانان وګټه، هغه کسان چې تا له داودخان سره پرتله کوي او تشبه کوي هغوی هم په خپله افرطي ستاينه کې مه شرموه، پورته شه يو داودخانی او پاچاخانی شنګ دې معلوم کړه. د ارګ له څلورو دېوالونو سر را بهر کړه، د شمشاد څوکې ته پورته شه پر خيبر غږ وکړه:

مور ياران د بدې ورځې به در دانګو

په دوســـتانو دې ډاډه اوسه خيـــبره

او که دا هم نه شې کولی او دجنګ توريالی هم نه ياست، نو د نړۍ دويم مفکر خو يې، لاړه شه په ملګرو ملتو کې خپل ګرېوان وشلوه، د خپلې ځمکې او خپل ورور د ګټنې دعوه او داعيه دې را ژوندۍ کړه، دا مهمه نه ده چې ستا په يوه څه به مور (۱۲٦) کلنه دعوه او داعيه وګټو، خو لږ تر لږه به اينده نسل د پنجاب له هغه توره خلاص وي چې ستاسو هغه مفکر واکمن په خپل وخت کې توره و نه کړه، توره څه چې څه يې پورته نه کړه، نو تاسې لا د چا زامن ياست؟بناغلی مفکر صيب! هيله ده د ډيورند ظالمانه کرښې په باب اساسي فکر وکړې، لکه د اوس په شان يې له سره تېره نه کړې. واک او زمانه تېرېږي خو تاريخ ليکل کېږي... مرحوم داودخان او مرحوم ملنګ جان دې په ګلونو کې وي.

د کابل ټاکنې

(ما خپله غاړه خلاصه کړې وه)

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (۱۵)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) مرغومي له (۲۵)مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

د (۲۰۱۸ م)کال د جولای پر (۷) مه نېټه مې د ولسي جرگې لپاره په کابل کې له مېشتو پښتنو او هېوادپاله نوماندانو څخه د یوې لیکنې «د ولسي جرگې نوماندانو ته خپله غاړه خلاصوم» له لارې هیله وکړه چې خپلو کې جرگه شئ او شمېر مو را کم کړئ، کنه سخته ماته به وخورئ او زیات اقتصادي زیان به هم ووینئ. تر لیکنې وروسته مو د دوی ځینو تر منځ جرگې هم وکړې، خو ډېره مطلوبه نتیجه یې ور نه کړه. یو ځل بیا نوماندانو او لوستونکو ته د هغې لیکنې یادونه کوم چې ټول پرې قضاوت وکړي. ددې تر څنگ زه چې کله کله پر جمهور رییس ښاغلي غني نیوکې کوم نو هدف مې دا وي چې خپله غني او ولس له زیانه و ژغورل شي، خو دې منځ کې بیا د ښاغلي غني تر وخت مخکې زېږېدلي

اورپكي مداحان اور واخلي او پر سپكو خوله خلاصه كړي. سبا به يې هغه هم له زيانونو سره مخ كړي وي او دوی به د خير پر غونډۍ ناست وي. هغه وخت چې به ما د نوماندانو تر منځ جرګه كوله نو هغوی چې به مې د يو بل په ګټه انصراف ته متمايل كړل، نو اورپكو كمپاينرانو او غوړه مالانو به يې را ودانګل؛ نه ته په موږګټلي انتخابات بايلوې تا له مقابل لوري سره خبره پخه كړې، هغه ولې زموږ په ګټه نه تېرېږي چې موږ د هغه په ګټه تېرشو؟ دې كې به خبره همداسې ګډه وډه پاتې شوه. ښه به وي چې لوستونكي دا ليكنه يو ځل بيا د يوې تجربې په توګه له نظره تېره كړي.

د دې ليكنې نوم و (د ولسي جرګې نوماندانو ته؛ خپله غاړه خلاصوم)، چې اوس د دې كتاب په تېرو مخونو كې راغلې ده.

كله چې د ټاكنو خپلواک كمېسيون له خوا د كابل د ټاكنو لومړنۍ پايلې اعلان شوې، نو اكثره هغه نوماندان چې تر ټاكنو د مخه موږ ورسره مشوره كړې وه چې له خپلې نوماندې تېر شي، اكثره يې په ټاكنو كې پاتې راغلي وو، مالي زيانونه او سختې ستړياوې يې هم وزغملې، چې دا وخت به زموږ مشورې ور يادې شوې وي، كه نه؟

د یووالي غږ

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (۱۹)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د مرغومي میاشتې له (۲۹)مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

که دا سیاسي شخصتیونه (غني، اتمر، حکمتیار) یو بل سره د یووالي

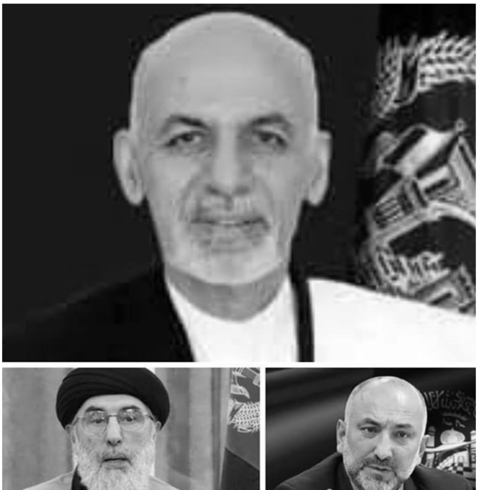

لاسونه ورکړي او د ټاکنیزو اسنادو د ارزونې او انصراف په ټاکلې بهیر کې د یو بل په ګټه تېر شي؛ یو تن غوره کړي او بیا یو تن ښه کاري شخص له ازبکو او یو تن بل له هزاره ورونو څخه د لومړي او دویم مرستیال په توګه خوښ کړي، نو بیا د جمعیت او نظار شورا لنډغر د دې ځواک لري چې له دوئ او زمونږ له ملت څخه دا ناوړه باج واخلي؟یا هم دومره نازونه، چلونه، نخرې او توطیې وکړي؟یا به هم کرایي لیکوالو او

فيسبوکيانو ته د دې زمينه برابره شي چې فيسبوک د شخصي عقدو او کنځلو پر ډګر بدل کړي؟ نو راځئ چې د لنډغرو او کنځلمارو مارکېټ ختم کړو، د دې ډول او دې ته ورته نورو اشخاصو تر منځ د پخلاينې او نږدېوالي لپاره کار وکړو، له دوی څخه خپله طرحه وغواړو، موږ هم خپله طرحه ورکړو، د هر چا طرحه چې پوره اوکره وه او دوی يې د عملي کولو وس درلود، د بريا عملي او نظري امکانات او دلايل يې څرګند وو، ټول د هغه ملاتړ وکړو او که په دې ډول دا او داسې نور ښاغلي روان وي، نو موږ باندې دې نور لېوان نه روږدي کوي، موږ ته د دوی تر ټاکنو او ولسمشرۍ سوله او امنيت ډېر ضروري دی، راځئ چې تر ټاکنو سولې ته لومړيتوب ورکړو، خپله ټوله انرژي د سولې د ټينګښت لپاره ولګوو، کله چې په ټول هېواد کې سوله راشي بيا به نه شمالټلواله وي نه به يې دا نازونه او نه يې هم دا چلونه؛ نه به دا ناصرخان وي او نه به يې دا سره سره اوښان او هغه وخت به ولس هم ازاد وي او مشر به يې هم؛ دوی به له جبري مرستيالانو خلاص شي او موږ به له جبري مشرانو...

مقابله که معامله؟

دا لیکنه د (۲۰۱۸م) کال د جنوری پر (۲۰)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د (مرغومي) میاشتې له (۳۰)مې نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده.

نن د ګډ حکومت دوو مشرانو ښاغلي (غني) او ښاغلي (عبدالله) دواړو په جلا جلا ټکټونو کې ځانونه راتلونکو ولسمشریزو ټاکنو ته نوماندان کړل. ښاغلي غني د قانون د حاکمیت ډاډ څرګند کړ او ښاغلي عبدالله د اوس په شان تر قانون اخوا د اجراییه ریاست پوسټ یو ځل بیا تثبیت کړ.

لکه څنګه چې کاندیدي د هر افغان حق دی، دغسې پر هغو تبصره او بحث هم د هر افغان حق دی. لیکوال مسوولیت لري چې د ټولنې د

اوسنيو حقيقتونو تصوير نننې او سباني نسل ته په ډاګه کړي. زموږ او د کانديدانو ترمنځ د مناسباتو او معاملاتو لپاره د وصل او فصل کړۍ همدا اساسي قانون او نور وضعه يي قوانين دي. د جمهوري رياست په ترکيب کې د اجراييه رياست پوستې د اساسي قانون له مخې مشروعيت نه لري، هر کورني او بهرني عنصر چې دا پوستې له هرې وجې رامنځته کړ، له ملت سره يې خيانت او له اساسي قانونه يې سرغړاوی وکړ.

د اساسي قانون له مخې له جمهور رييس پرته هر هغه دولتي شخص چې د ولسمشرۍ په ګډون په نورو هر ډول ټاکنو کې د نوماند په توګه ګډون کوي، بايد خپله دولتي دنده خوشې کړي، خو جمهور رييس او مرستيالان يې له دې امره ځکه مستثنی دي چې هلته د قدرت خلا رامنځته کېږي، اوس چې اجراييه رييس نن نوملیکنه وکړه او ورځ دوه دمخه يې مرستيال (محقق) نوملیکنه کړې وه، پوښتنه دا ده چې دوی له خپلو دولتي دندو استعفاوې وکړې که نه؟ که نه يې کوي، د کوم دليل له مخې يې نه کوي؟ جمهور رييس غني چې په راتلونکي کې د اجراييه رياست د لغوې او د اساسي قانون د حاکميت ژمنه کوي، نو ايا دا اوس چې اساسي قانون تر پښو لاندې کېږي، د دې مسووليت د چا پر غاړه دی؟ که څه هم واقعيتونه ترخه دي، خو که و نه ويل شي، زيان يې تر دې ترخه حالته څو ځله زيات دی. د نظر خاوندانو سره يو ځل بيا يو لړ سوالونه پيدا کېږي: يو شک او ګومان دا دی چې شمالټلواله په تېره بيا نظار شورا او د هغې فعال کرکټرونه تر غني، اتمر او بل هر کانديده په معامله، توطيه، سازش او دسيسه کې دمخه دي. ويل کېږي چې د غني په ټاکنيز ټکت کې د (امرالله صالح) او د اتمر په ټاکنيز ټکټ کې د (يونس قانوني) ځايونه د دې ډلې يو دقيق، محاسبه شوی او ستراتيژيک هدف و چې په اسانۍ سره پرې بريالي شول. نظار شورا په راتلونکي کې د غني او اتمر د احتمالي ريفورمونو له احتمالي ګواښه

بېغمه شول او اوس د نور لا زيات امتياز په لټه کې دي. داسې احتمال شته چې د غني او عبدالله تر منځ داسې يو نا ليکل شوی تفاهم موجود وي چې عبدالله ځان نوماند کړي، که په دويم رونډ کې غني او عبدالله سر ته ووتل او د عبدالله د ګټې چانس کم وي، نو عبدالله به د غني په ګټه تېر شي او اجراييه رياست به يو ځل بيا همداسې پاتې شي. که چېرې اتمر او غني سرته ووتل، نو عبدالله به بيا له غني او اتمر سره يوه معامله وکړي او وبه وايي چې دومره رايې درکوم، زما لپاره اجراييه رياست خوندي کړئ. هغه وخت به دا دواړه نوماندان په نازک حالت کې وي، نو لکه د تېر په شان به په اسانۍ سره يو ځل بيا نامشروع امتياز ته غاړه کېږدي، نو که غني رښتيا هم اساسي قانون ته ژمن وي، نو ولې بيا راتلونکې دورې ته د قانون د تطبيق مسله غځوي، همدا اوس يې ولې نه تطبيقوي؟ اوس خو دا اجراييه رياست نه ولس ته، نه ملي شورا ته او نه هم کوم بل ارګان ته هېڅ ډول مسووليت نه لري، يوازې جمهور رييس تر خپل سوګند پنځه لس دقيقې وروسته د يو فرمان له لارې رامنځته کړی او بېرته بايد د يو فرمان له لارې له منځه لاړ شي.

غني اوس برحال جمهور رييس دی او راتلونکي کې احتمالي، اوس دی د خپلې واکمنۍ په حالت کې د اساسي قانون تطبيق نه غواړي، خو ګانده کې چې يې کاميابي يو احتمال دی، ولس سره د اساسي قانون د تطبيق ژمنه کوي؟! د غني په راتلونکي حاکميت کې د اجراييه رياست نشتوالی دا حقيقت په ډاګه کوي چې په اوسنۍ دوره کې اساسي قانون تر پښو لاندې شوی، خو په راتلونکې کې به دا کار نه تکرارېږي.

زه فکر کوم چې غني د نظار شورا د خطرناک دام په لومه کې ګير دی، د يوه قوي مرکزي حکومت د جوړېدو مفکرين ده ته د پيغام رسولو لار نه لري او دولتي غوړه مالان بيا د داسې يو فکر د لېږد ظرفيت او جرئت

نه لري.

تاريخ به دا ثابته کړي چې راتلونکو شپږو مياشتو کې به هم غني او هم عبدالله دواړه له دولتي امکاناتو څخه د ځان په ګټه پوره کار واخلي، يو ځل بيا به د قانون حاکميت د معاملې مسير ته ولوېږي.

د کانديدانو پر پلويانو به زموږ دا خبرې ښې ونه لګي، خو موږ د قانون د حاکميت پلويان يو. د قانون حاکميت اصلاً د جمهور رييس يوه اساسي دنده ده، خو که خپله چارواکي له قانونه سرغړاوی وکړي، نو په ملت کې بايد داسې يو څوک هم وي چې د هغوی پر وړاندې خپل غږ پورته کړي. دا ليکنه د اوسنيو ټاکنيزو جوړښتونو يو نسبي انځورنه کوي، د دې زيات اټکل هم شته چې د دې ټيمونو اکثره يې تر ټاکنو پورې خپل ژوند تضمين نه شي کړای، دا ترکيبونه به ماتېږي، ځينې برخې به يې يو بل ته اوړي، ځينې ټيمونه کېدای شي تر ټاکنو لږ وړاندې له خپلو نازولو مرستيالانو بې برخې شي او نور زيات ادلون بدلون په کې راشي. طالبان او د سولې بهير لا بل اساسي عامل دی چې دا ټيمونه خپلخوښو ټاکنو ته پرېږدي او که نه؟ په پای کې جمهور رييس غني ته وروستی مشوره دا ده، که غواړې اساسي قانون حاکم شي او سولې ته لاره اواره شي، سر له سبا دې اجراييه رياست له خپل ټول تشکيل سره لغوه کړي او ژر تر ژره دې طالبانو سره د سولې خبرې له هرې ممکنې لارې چې وي، پيل کړي، هر چا چې افغان ولس ته سوله راستنه کړه، هغه هم د ټاکنو ګټونکی دی، هم رښتينی اتل دی، هم د ولس خدمتګار او هم د زړونو واکمن.

که شینواري ولایت شي څه ګټې لري؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنورۍ پر (۲۱)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (لومړۍ) نېټې سره سمون خوري، د شینوارو سیمې ته د ولایت درجې د اوازو په باب لیکل شوې وه.

دا د شینوارو د ولسونو یوه اساسي هیله وه او هیله ده.

لږ تر لږه اتلس کاله کېږي چې زه د شینوارو د یو شمېر مخورو، ځوانانو، سیاسیونو او روښنفکرانو د پرلپسې هڅو شاهد یم، د کرزي صیب په حاکمیت کې خبره د هغه تر مېزه ورسېدله.

د ننګرهار د هغه وخت بېلابېلو چارواکو څکه د دې سیمې د ولایت

کېدو مخه ونيوله چې تورخم ګمرک يې له لاسه ونه وځي، کرزي د شمالټلوالې له وېرې دا کار نه کاوه او پلمه يې دا کوله چې ننګرهار وړوکی کېږي. زه چې د کيسې په جريان کې يم، د دې کيسې بيان زيات تفصيل ته اړتيا لري چې بل وخت به پرې رڼا واچوم، خو څرنګه چې اوس موضوع عاجله ده، نو غواړم پر ګټو يې لنډه رڼا واچوم:

۱- د امنيتي پرسونل تشکيل به يې زيات شي، امنيت به يې ښه شي.

۲- د روغتيايي، تعليمي او نورو برخو تشکيلات به يې زيات شي، هم به دې برخه کې ودانۍ جوړې شي او هم به اړوند پرمختګونه وشي.
۳- دولت مجبور دی لکه د نورو ولايتونو په شان شينوارو ولايت ته هم يو ځانګړی پوهنتون منظور کړي.

۴- شينواري به مشرانو جرګه کې د دوو منتخبو استازو خاوندان شي.
۴- شينواري به په ولسي جرګه کې له يوې ښځينه استازې برخمن شي او د نارينه استازو له غړيتوبه به هم نه محرومېږي.

۵- شينوارو کې به د جلال اباد په شان يو نوی ښار ظهور وکړي او هلته به يو مدني مرکز جوړ شي.

٦- په بېلابېلو برخو کې به د اداري تشکيلاتو په زياتېدو سره هلته بوديجه منظوره شي او خلکو ته به کار پيدا شي.

۷ - شينواري به په ولايتي کچه د يو روغتيايي کمپلکس او لوی روغتون خاوندان شي.

۸-شينوراي به د اساسي قانون په لويه جرګه او نورو لويو جرګو کې خپل استحقاق ولري.

۹-شينواري به په اسانۍ سره خپله جغرافيه کنترول کړي او په اسانۍ سره به د ډيورنډ کرښې له اخوا او دېخوا څخه د ورانکارو عناصرو مخه

ونيسي او په لسګونو نورې ګټې چې ضرور نه ده ټولې دلته بيان شي. که چېرې د اداري واحدونو زياتون ګټه نه لرلای، نو له پنجشېر او دايکندي څخه هغوی هېڅکله ولايتونه نه جوړول، نه يې د بدخشان شپاړس ولسوالۍ (۳۲) اداري واحدونو ته پورته کولې او نه يې هم د نورو اداري واحدونو د زياتولو غوښتنه کوله. اوس به د اساسي قانون په لويه جرګه کې د بدخشان استازي تر بل هر لوی ولايته زيات وي.

د ځينو ننګرهاريو بې ځايه اندېښنې او وسوسې او د هغو ځوابونه:

۱- ننګرهار به تجزيه او کمزوری شي!

خوست چې له پکتيا، پنجشېر چې له پروان، نورستان چې له لغمان او کونړ څخه جوړ شول دا جغرافيه بل هېواد ته لاړه او که دې خلکو ته اداري سهولتونه او امتيازونه زيات شول؟

۲- مومند او نور قومونه نه غواړي شينوارو سره يوځای شي! نو شينوارو کله ويلي چې دوی دې موږ سره يو ځای شي؟دلته حل لاره دا ده چې نه يوازې مومند او نور قومونه چې جلال اباد ښار ته نږدې پراته وي او ان د شينوارو هغه سيمې چې جلال اباد ته نږدې وي، ټولې بايد د اوس په شان د ننګرهار د فعلي تشکيلاتو برخه وي. يوازې د شينوارو د شپږو ولسواليو هغه برخې چې له مرکز جلال اباده لرې دي هغه بايد د شينوارو د نوي ولايت برخه شي او د دې تر څنګ دې په يادو سيمو کې نفوس او جغرافيې ته په پام سره نوې ولسوالۍ جوړې شي.

۳- ننګرهار څخه چې تورخم لاړ، نو ننګرهار کې نور څه پاتې شول؟ د تورخم ګمرګ د افغانستان ملکيت دی، خو موقعيت يې په ننګرهار کې دی، که د شينوارو مربوط شي که د ننګرهار عوايد به يې مرکز ته انتقالېږي. يا هم کله چې د شينوارو مربوط شي له جلال اباد ښار څخه به يې واټن زيات شي که کم؟

د شينوارو ولايت په دې مانا نه دی چې خدای مه کړه شينواري به له جلال اباده پوپناه کېږي، بلکې شينواري به هم په ننگرهار کې وي او جلال اباد به يې مدني مرکز وي او هم به په شينوارو کې د يو بل مدني او اقتصادي مرکز جوړېدو ته لاره اواره کړي. کله چې لغمان او کونړ له ننکرهاره مستقل اداري واحدونه يا ولايتونه شول، نو نه له ننگرهاريتوبه ووتل او نه له مشريقيوالی. اوس په جلال اباد مدني مرکز کې دومره لغماني او کونړي اوسي چې د کونړ او لغمان په مرکزونو کې نه اوسي، ان ملکي او وکالت هم په کې کوي، نو تکړه شئ شينوارو عزيزانو همدا مو وخت دی خولا چې که بيا چا ولايت در کړ. خوند خو به هله وکا چې شينواري ولايت شی لومړی والي يې ياغيستان حاجي، کريټ حاجي، پېښوری، کابلی، کندهاری جرمنی، مېړی، هندوستان حاجي او لومړی ښاروالە يې خموزوره ترور، بي بي سي خور، پلوسه ترور او داسې نور سوچه شينواري وي چې سوچه پښتانه بسلمانان وي او وروسته که بيا نوبت اديانو والاوو لکه: قمرالدين، جلال الدين، مفتاح الدين او ښاري شويو شينوارو، لکه غيرت، ننگ، پرتم او نورو ته رسېده هم پروا نه کوي. سلامالیکړم شينوارو عزيزانو! ستاسو د ولايت د ليدو په هيله.

یو ځل بیا د شینوارو ولایت په باب

دا لنډ یادښت د (۲۰۱۹م) کال جنوری پر (۲۲)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د (سلواغې) میاشتې له (۲)یمې سره سمون خوري، لیکل شوی دی.

زما د تېرې لیکنې په باب اکثرو دوستانو مثبت نظر ورکړی و، خو ځینو سره تشویشونه هم وو، چې هغه کېدی شي رفع شي. ددې ولایت د نامه په باب هم د ملي فکر خاوندانو سره مقعول وړاندیزونه وو چې قومي رنګ باید ونه ولري. عبدالنافع همت صیب او ډاکتر صیب شېرولي شېر دا سمونپالی نظر څرګند کړی و. زه اوس دا وړاندیز کوم چې جمهوررییس دې په اصولو کې د دې سیمې لپاره ولایت ومني، نوم یې کېدی شي (سپینغر) شي او یا کوم بل غوره نوم، هغه باید شینواري عزیزان، مومند، خوګیاڼي، پشه یان، د ننګرهار نور قومونه، ولایتي اداره، فرهنګیان او متخصصین او نور سره کیني هم یې پر مرکز، هم یې پر نوم، هم یې پر جغرافیایي حدوداتو او هم یې پر نورو نویو اداري واحدونو فکر وکړي. نور اړوند ضروري توضیحات بل وخت...

یادښت: د شینوارو ولایت په باب زما د پورتني یادښت تر خپرواي وروسته ګڼ شمېر هېوادوالو خپل نظرونه څرګند کړل، اکثره یې مثبت نظرونه وو، خو ځینو کې اندېښنې او اختلافي نظرونه هم وو، چې د هغو د ځوابونو په خاطر مې دغه بل لنډ یادښت هم خپور کړ.

د قانون د حاکمیت لپاره یو نیم گام

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنورۍ پر (۲۴)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۴)مې نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده.

د ټولنې د کنټرول او د یوه نظام د حاکمیت لپاره تر ټولو غوره وسیله د قانون تطبیق دی، د څلورنیمو کلونو په بهیر کې جمهور رییس غني کله کله د اساسي قانون د تطبیق لپاره یو نیم گام پورته کړی چې د ولس د هرکلي وړ گرځېدلی دی، خو زیاتره وخت قانون تر پښو لاندې شوی دی.

کله چې ډاکټر اشرف غني له ډاکټر عبدالله عبدالله سره یو ځای گډوله حکومت جوړ کړ او له اساسي قانونه یې سرغړاوی وکړ، نو له همغه پیله ما د یوه افغان په توگه د اجراییه ریاست او نورو ناقانونه کارونو مخالفت وکړ او دا لړۍ لا هم دوام لري، خو یو شمېر غوړه مالانو به هغه وخت زموږ دا قانونپاله حرکت په ناسم ډول تعبیراوه او خپله ځان ساتنه به یې هم توجیه کوله. د ټاکنو د شفافیت د تضمین په خاطر ما څو میاشتې د مخه وړاندیز کړی و چې د ټاکنیزو کمېسیونونو کمېشنران باید د ټاکنو له

ورځې رانيولې بيا د ټولو دوسيو او جنجالونو تر پايته رسېدو څو مياشتې وروسته پورې هم له هېواده ممنوع الخروج شي او کله چې د درغليو د نشتوالي په باب بشپړ ډاډ ترلاسه شو، نو بيا دې دوی ته د نورو افغانانو په شان د ټولې ازادۍ حق ورکړای شي. څو موده دمخه مې وليکل چې ډاکټر عبدالله عبدالله او حاجي محقق دواړه د ټاکنيزو ټکټونو اساسي برخې دي، بايد له قانون سره سم له خپلو دندو استعفاوې وکړي او که دوی دا کار نه کوي جمهور رييس دې د يوه فرمان له مخې له خپلو دندو لرې کړي.

له نېکه مرغه چې جمهور رييس د ټاکنيزو کمېسيونونو غړي ممنوع‌الخروج اعلان کړل او حاجي محمد محقق يې هم له دندې گوښه کړ.

اوس ډاکټر عبدالله د محقق په اړه د غني فرمان نه مني، خو غني ته په کار دي چې ډاکټر عبدالله عبدالله هم د يوه فرمان له مخې له خپلې دې ناقانونه دندې لرې کړي. غني اجراييه رياست د خپل يوه ناقانونه فرمان په ترڅ کې رامنځته کړی، نو اوس ورته په کار دي چې د يوه قانوني فرمان له لارې يې ړنګ کړي او له منځه يوسي.

غني په دې برخه کې له قانوني پلوه ځکه برلاسي لري چې ياد ښاغلي د ولسمشرۍ ټاکنو ته ولاړ دي. عبدالله او ډله يې کېدی شي، استدلال وکړي چې اجراييه رياست خو د غني او عبدالله د ګډ تفاهم له مخې رامنځته شوی و، نو کله چې غني په حاکميت کې وي، اجراييه رياست به هم په حاکميت کې وي. د دې دليل په مقابل کې بايد وويل شي چې دا ګډوله حکومت له سره هم د اساسي قانون له روحيې سره مخالفت کې رامنځته شوی و، بل دا د دوو ګروپونو تر منځ توافق و، نه د قانون حکم. دې ګروپونو نه يوازې له اساسي قانون څخه سرغړاوی

وکړ، بلکې په خپله د ملي وحدت حکومت له توافق ليک څخه يې هم سرغړونه وکړه، هلته ويل شوي وو چې د دوو کلونو په بهير کې به لويه جرګه جوړېږي او دا پوسټ به په اجرايي صدارت بدلوي، خو دواړو ګروپونو خپله دا ژمنه هم عملي نه کړای شوه، نو هغه اشخاص او ډلې چې هم له اساسي قانون او هم له خپلمنځي توافق څخه په متواتر ډول سرغړونې کوي، ايا افغان ولس ته په کار دي چې لا نور هم دوی ته صبر وکړي؟ اوس اصلي خبره دا ده چې د ټاکنيزو قوانينو له مخې له جمهور رييس او مرستيالانو پرته يې هر دولتي چارواکی چې غواړي ځان هر ډول انتخابي بهير کې نوماند کړي، بايد له دولتي څوکۍ څخه استعفا وکړي، جمهور رييس باندې دا حکم ځکه د تطبيق وړ نه دی چې هلته قانوني خلا رامنځته کېږي.

نو اوس له اجراييه رييس (عبدالله)، مرستيال يې (محقق) او نورو څخه پوښتنه کېږي چې تاسې د اساسي قانون له مخې ځان کانديدوئ، که د ملي وحدت د حکومت د تړون له مخې؟ د ملي وحدت حکومت خو د ټاکنو لپاره کوم بل خاص قانون نه لري چې ټولو نوماندانو او ملت ته د منلو وړ وي، خو يوازېنی لار همدا اساسي قانون او نور ټاکنيز قوانين دي، نو په هغو کې خو د حکومتي چارواکو استعفا حتمي ده، نو که چېرې قانون نه منئ، بيا ځان مه کانديدوئ، تر هغه پورې پر همدې پوستونو بسنه وکړئ، چې ځای مو بل قانوني او انتخابي حکومت ونيسي.

د وروستيو خبرو په توګه يادونه کوم چې د جمهور رييس وروستۍ دوه پرېکړې که څه هم د هر نيت له مخې دي او ډېرې ناوخته دي، خو بيا هم د قانون د حاکميت لپاره يو ښه اقدام دی. موږ هيله لرو چې تر محقق وروسته ډېر ژر د عبدالله عبدالله د عزل لپاره هم ورته فرمان صادر کړي، چې لږ تر لږه خو د قانون د حاکميت لپاره يو دوه ګامه مزل وهل شوی وي.

یو قانونپاله تاریخي مسوولیت

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنوري پر (۲۶)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (٦) مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

اساسي قانون د هېواد سیاسي چارو د سمبالښت مهمه سرچینه ده، ټاکنیز کمېسیونونه مکلف دي چې د همدې اساسي قانون په رڼا کې د خپل فعالیت مسیر وټاکي. د ولسمشرۍ او نورو انتخاباتي بهیرونو کاندیدان مجبور دي، هم د اساسي قانون احکام او هم د ټاکنیزو کمېسیونونو شرایط ومني، خو اوس د ولسمشرۍ ټاکنو ته ځینې داسې نوماندان هم ولاړ دي چې ځینې یې په مطلق ډول د اساسي قانون محتوا او د ټاکنیزو قوانینو شرایط نه مني او ځینې یې بیا په ځینو برخو کې سرغړاوی کوي.

په همدې نیت زه (یون) د نورو همفکره قانونپاله افغانانو په استازۍ د ټاکنو خپلواک کمېسیون ته لاړم چې د ځینو نوماندانو پر کړنو،

ځرګندونو او له قانون څخه پر سرغړونو هغو ته خپل اعتراض وړاندې کړم.

کمېسيون ته زموږ تر ټګ وړاندې د ټاکنو کمېسيون غړي زموږ د اعتراض د اورېدو لپاره يوه خوله نه وو، د نظر اختلاف يې درلود. د خبرو په ترڅ کې دې نتيجې ته رسېدلي وو چې زموږ له خوا ليکل شوي دلايل واخلي او بيا پرې غور وکړي. موږ يوه نيمه بجه کمېسيون ته ورغلو، د کمېسيون په استازۍ مو د کمېسيون مشر ښاغلي (عبدالبديع صياد) سره وکتل، هغه ته مو خپل اسناد تسليم کړل، هغه وويل چې موږ به يې خپلې اړوندې کمېټې ته ورکړو، خو له چلند او خبرو يې داسې ښکارېدله چې نه د دې اعتراضونو د ارزونې جرئت لري، نه هم په کمېسيون کې دی د ځانګړي واک څښتن دی او نه هم نور کمېشنران د ملي مسايلو د پاللو او د قانون د تطبيق په برخه کې يوه خوله دي. دلته غواړم تر اعتراض لاندې نوماندانو په باب خپل اعتراضونه په مسلسل ډول درنو ليدونکو ته وړاندې کړم او په دې ډول د قانونپالنې په برخه کې خپل مسووليت ادا کړم.

پر دې هم پوهېږم چې نه به ځوک دا اعتراضونه واوري، نه به قانون عملي شي او نه به هم په اسانۍ سره سمون رامنځته شي، خو دا د هر افغان حق دی چې تاريخ ته خپله غاړه خلاصه کړي او خپل قانوني او ملي مسووليت ادا کړي.

په درناوي

محمد اسمعيل يون

د دواړو انتخاباتي کمېسيونونو محترمو مقامونو ته!

څرنګه چې انتخابات يوه ملي پروسه ده، اساسي قانون او انتخاباتي قوانينو يې مسير او څرنګوالی مشخص کړی دی، نو ملت، نوماندان او ټاکنيز کمېسيونونه مجبور دي چې انتخاباتي قوانينو ته غاړه کېږدي او د سرغړاوي په حالت کې په قوانينو کې راغلي مجازات پرې تطبيق شي.

اوس چې د جمهوري رياست لپاره د نوماندانو د نومليکنې بهير بشپړ شوی او د هغوی اسناد تر ارزونې لاندې دي، نو داسې ښکاري چې يو شمېر نوماندانو تر نومليکنې دمخه هم د اساسي قانون او هم د انتخاباتي قوانينو له محتوياتو سرغړونه کړې او تر نومليکنې وروسته هم د دې احتمال شته چې دې لړۍ ته ادامه ورکړي، خو د ملت غوڅ اکثريت په تېره بيا قانونپاله افغانان غواړي د جمهوري رياست پر نوماندانو باندې قانون په بشپړ او عادلانه ډول تطبيق شي. ګڼ شمېر هېوادپالو او قانونپالو افغانانو سره دا انديښنه ده چې که چېرې پر يادو نوماندانو قانون تطبيق نه شي او دوی د چل، فريب، زر او زور له لارې واک ته ورسېدل، نو بيا خو به د قانون ماتونې پرله پسې لړۍ پيل شي او په نتيجه کې به هېواد له لوی بحران او ملت له لوی زيان سره مخامخ شي، نو ځکه خو ما محمداسمعيل يون د زرګونو قانونپاله افغانانو په استازۍ دا ضروري وګڼله چې د قانون د تطبيق لپاره تر ټولو لومړی ټاکنيزو کمېسيونونو او بيا وروسته عدلي او قضايي ارګانونو ته عارض شم.

ستاسو له محترمو مقامونو څخه هيله کوم چې که چېرې زموږ دلايل، اسناد او شواهد قانع کوونکي نه وو او له قانون سره يې سمون نه درلود، په دلايلو سره يې رد او مسترد کړئ او که چېرې دې دلايلو د اساسي قانون او د انتخاباتي قوانينو له محتوياتو سره سمون درلود، نو بيا ستاسو له مقاماتو څخه جدي غوښتنه کوو چې د نافذو ټاکنيزو قوانينو په رڼا

کې سرغړوونکي له لېسته حذف او يا پرې اړونده جزا او انظباط تطبيق کړئ! زه دلته غواړم له قانونه د ځينو نوماندانو د سرغړونو په باب مشخص دلايل وړاندې کړم، هيله ده په جدي ډول يې وڅېړئ او په پای کې له قانون سره سمه پرېکړه وکړئ!

يادښت: په دې عرضپاڼه کې د عبدالطيف پدرام، ډاکټر محمد اشرف غني، ډاکټر عبدالله عبدالله او محمد حنيف اتمر انتخاباتي ټکټونه زموږ تر اعتراض لاندې دي.

په درنښت

محمد اسمعيل يون

د قانونپاله افغانانو په استازی

عبدالطيف پدرام:

لطيف پدرام په تېره يوه نيمه لسيزه کې د ولسواکۍ له نامه څخه ناوړه ګټه پورته کړې، په متواتر ډول يې اساسي قانون او نور قوانين نقض کړي، خو چا پرې د قانون د تطبيق هڅه نه ده کړې. د ده ګوند (کنګره ملي) د اساسي قانون له محتوا او د ګوندونو د قانون له روحيې سره مخالف دی. ده خپله په لسګونو ځله قومي تفرقې ته لمن وهلې او د هېواد د وېشنې او پاشنې ګواښ يې کړی دی.

پر ده باندې بايد وار له مخه قانون تطبيق شوی وای، خو اوس چې دی يو ځل بيا د اساسي قانون او انتخاباتي قوانينو له ازاديو او مزاياوو څخه

بېرته د همدغو قوانينو پر ضد ګټه پورته کوي، نو په کار ده چې د قانون د مجازاتو برخه هم پرې تطبيق شي، په دې برخه کې په لنډيز سره څو دلايلو ته نغوته کوو:

۱- د اساسي قانون (۴، ۲۲، ۲۴، ۳۹، ۴۲، ۴۸، ۴۹، ٦۲)او نورو مادو کې د (افغان) کلمه د دې هېواد د هر فرد لپاره کارول شوې او د ټولو اوسېدونکو ملي هويت ګڼل شوی دی، خو پدرام په هېڅ وجه د اساسي قانون دا محتوا نه مني او په څرګنده يې په تېرو وختونو کې د اساسي قانون د دې محتوياتو پر ضد څرګندونې کړي او راتلونکي کې يې هم د دا ډول عملونو امکان شته، نو څوک چې په څرګند ډول د اساسي قانون له دومره مادو څخه سرغړاوی کوي، نو بيا ولې د اساسي قانون له نورو مزاياوو څخه ناوړه ګټه پورته کړي؟

۲- د اساسي قانون (۳۵)مه ماده وايي: ((د قوم، سيمې، ژبې او فقهي مذهب پر بنسټ د ګوند جوړول او فعاليت کول جواز نه لري.))

خو عملاً ليدل کېږي چې د عبدالطيف پدرام ګوند (کنګره ملي) د اساسي قانون د دغې مادې خلاف جوړ شوی او ناقانونه فعاليت کوي او بيا د همدغه ناقانونه ګوند په نامه په هر ډول ټاکنو کې ګډون کوي.

۳- د اساسي قانون (۵۹) ماده وايي: ((هېڅوک نه شي کولای، په دې اساسي قانون کې له راغلو ازاديو او حقوقو څخه په ناوړه استفادې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتيا، ملي واکمنۍ او ملي وحدت پر ضد عمل وکړي.))

که د پورته مادې محتوياتو ته ځير شو، نو عبدالطيف پدرام په لسګونو ځله د دې مادې د محتوياتو پر ضد څرګندونې او عملونه ترسره کړي دي.

۴- د اساسي قانون د (٦٢)مې مادې لومړۍ فقره وايي؛څوک چې جمهوري رياست ته کانديدېږي، بايد د لاندنيو شرطونو لرونکي وي: ((د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زېږېدلی وي.))

لطيف پدرام په لسګونو ځله ويلي چې دی (افغان) نه دی او دا يې يو جعلي هويت بللی، نو څوک چې خپله وايي زه افغان نه يم، نو طبيعي خبره ده چې له افغان مور و پلاره به هم زېږېدلی نه وي او که مور او پلار يې افغانان وي او دی ترې منکر وي، نو دا خو لا بېخي بده ګناه ده چې سړی له خپل نسب څخه منکر شي، نو يو څوک چې خپله له خپل ملي هويت او د خپل پلار او مور له هويت څخه منکر وي او اساسي قانون هم د نوماندۍ لپاره دا يو اساسي شرط ګڼلی وي، نو څوک چې دا شرط نه مني او يا يې نه وي پوره کړی، هغه ته بيا ولې اجازه ورکړای شي چې جمهوري رياست ته نوماند شي؟

۵- د سل زره ستېکر شويو تذکرو په باب هم موږ شک لرو چې د پدرام انتخاباتي ټکټ او يو شمېر نورو کانديدانو به دا تذکرې له بېلابېلو سيمو او د ټاکنو له قانون سره سمې راټولې کړې وي که نه؟ موږ غوښتنه کوو چې د تذکرو او د ګوتو چک بهير له تخنيکي پلوه په دقيق او ډاډمن ډول ترسره شي.

نور ګڼ شمېر داسې دلايل هم شته چې موږ د ټولو له راوړلو ډډه کوو. موږ يو ځل بيا له ټاکنيزو کمېسيونونو څخه په جدي ډول غوښته کوو چې د عبدالطيف پدرام د نوماندۍ په باب د اساسي قانون (٦٢)مه او نورې مادې په بشپړ ډول تطبيق کړي او له قانون سره سم جمهوري رياست ته د هغه ناقانونه نوماندي فسخه کړي.

ډاکټر محمد اشرف غني:

د ډاکټر محمد اشرف غني په شعار او عمل کې هم ځینې تېروتنې او قانون ضد عملونه لیدل کېږي، داسې ډېر اسناد او شواهد شته چې ډاکټر اشرف غني هم له خپل دولتي مقام او صلاحیتونو څخه د ټاکنیزو قوانینو خلاف د خپلې نوماندۍ لپاره ناوړه ګټه اخلي. دلته غواړو ځینو سرغړونو ته یې نغوته وکړو:

۱- نوملیکنه: د نوملیکنې پر مهال د اساسي قانون خلاف، درېیم معاون او یا هم هغه ته د ورته مقام د ممثل په توګه د ښاغلي (محمد یوسف غضنفر) شتوالی د غني له خوا د اوسني قانون خلاف عمل دی. د نوملیکنې پر مهال د ځینو دولتي چارواکو شتوالی هم د قانون خلاف کار دی. غوره بېلګه یې د قومونو او قبایلو چارو وزارت د وزیر (ګل اغا شېرزي) شتوالی دی. له جمهور رییس څخه په ډاګه د اجراییه ریاست د لومړي مرستیال انجنیر محمد خان ملاتړ هم د قانون خلاف عمل دی.

۲- شعار: د غني انتخاباتي شعار هم د اساسي قانون د لومړۍ مادې خلاف دی. د اساسي قانون لومړۍ ماده، د افغانستان د دولت بڼه او محتوا تثبیتوي: ((افغانستان خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی)). خو د غني انتخاباتي ټیم وایي چې موږ ((دولت جوړوونکي)) یا ((دولت ساز)) یو. دا خو دا مانا ورکوي چې دلته دولت نه شته او یوازې همدا ښاغلي دي چې موږ ته دولت جوړوي. دا د افغانستان تېر تاریخ، تېرو دولتونو او په تېره بیا د اوسني اساسي قانون او

د هغه لوېې جرګې ته چې ډاکټر غني د هغو په برکت همدا نن جمهور رييس او بيا هم ولسمشرۍ ته نوماند دی، يو توهين دی.

دولت جوړونه د ټول ملت کار دی، نه د درېو افرادو، دوی کولای شي د دولت د استحکام لپاره کار وکړي، نه دا چې څوک د دولت جوړونې دروغجن شعار ورکړي. که دلته دولت نه وي، نو دوی د کوم دولت جمهوري رياست مقام ته نوماندان دي؟

۳- ژمنه: تېر ځل ټاکنو کې د ډاکټر غني شعار (تحول او تداوم) و، ده ويلي وو چې د تحول لسيزه (لس کاله) دوام کوي، اوس په خپله هم له (تحوله) تېر شو او هم له (تداومه). له اساسي قانون څخه پر سرغړونې سربېره يو څوک چې له کوم فشار پرته له خپل شعار او کړې ژمنې تېر شي، نو د هغه پر راتلونکې ژمنې او حافظې څه باور په کار دی، له دې خبرو مو هدف دا دی چې کانديدان بايد داسې لوړو شعارونو ته پرېنښودل شي چې د عملي کولو وس يې نه لري او د ولس د اذهانو د تېر ايستلو سبب ګرځي.

۴- دولتي زورو ځواک: جمهور رييس غني له کوم مسلکي ضرورت پرته په بې درېغه ډول د خپلې خوښې افرادو پر تقرر او تبديلۍ لاس پورې کړی، د مشاورينو لښکر يې ورځ تر بلې زياتېږي او له دې ټولو څخه په څرګند ډول د ټاکنيزو مبارزو لپاره ګټه اخلي، د دې ترڅنګ يو شمېر دولتي مامورين له دولتي امکاناتو څخه ناوړه ګټه پورته کوي، په ډله ييزو او نورو رسنيو کې د غني په ګټه ناقانونه او تر وخت دمخه کمپاين کوي او خپلواک شخصيتونه او رسنۍ تهديدوي. موږ د ټاکنيزو شکايتونو له کمېسيونونو څخه غواړو چې دې ټولو سرغړونو ته متوجه اوسي، پر غني او د ده پر انتخاباتي ټيم قانوني او انضباطي جزا تطبيق کړي.

ډاکټر عبدالله عبدالله:

ډاکټر عبدالله عبدالله هم له ټاکنيزو قوانينو څخه سرغړاوی کړی دی. دلته يې څو مهمو برخو ته اشاره کوم:

۱- د استعفا نشتوالی: د ټاکنيزو قوانينو له مخې بايد ښاغلي ډاکټر

عبدالله عبدالله له خپلې دندې استعفا کړې وای، ځکه چې د دندې د تصدی پر مهال له خپل موقف څخه د ځان په ګټه کار اخلي. دی کېدی شي ووايي چې د ملي وحدت حکومت خو د دوو ټيمونو د توافق پر اساس رامنځته شوی و، نو زه د دې حکومت تر پايه خپلې دندې ته دوام ورکوم. دلته بايد څرګنده شي چې دا خو د هغه وخت د دوو کانديدانو ترمنځ شوی هوکړه ليک يا توافق و، نه له اساسي قانون سره توافق و او نه هم له ټاکنيزو قوانينو سره. اوس خو ډاکټر عبدالله د اساسي قانون او ټاکنيزو قوانينو له مخې ځان کانديدوي او له نورو کانديدانو سره مساوي الحقوقه دی، نو د ټاکنو لپاره خو د ملي وحدت حکومت کوم ځانګړی قانون نه لري چې دی دې له نورو نوماندانو څخه مستثنی وي. بله عجيبه خبره دا ده چې په خپله د ملي وحدت حکومت جوړوونکي ټيمونه په خپله هم خپل تعهد ته ژمن پاتې نه شول، دوی ژمنه کړې وه چې د دوو کلونو په بهير کې به لويه جرګه دايروي او اجراييه پوست به پر صدارت بدلوي، دوی هېڅکله هم خپلې خپلمنځي ژمنې عملي نه کړای شوې، نو څوک چې

خپلې ژمنې عملي نه کړي، نو بيا هغه ولې پر همغو ژمنو اسناد وکړي؟ د ټاکنيزو کمېسيونونو مسوولينو ته په کار دي چې پر ټولو کانديدانو اساسي قانون او د ټاکنيزو کمېسيونونو قوانين تطبيق کړي او له دې پرته څوک حق نه لري چې ځان د جمهوري رياست مقام ته کانديد کړي، نو تر هغه پورې چې ډاکټر عبدالله عبدالله له خپلې دندې استعفا نه وي کړې، دی حق نه لري ځان نوماند کړي.

۲- د قوانينو تهديد: عبدالله عبدالله سره له دې چې اوس غواړي د همدې اساسي قانون له مزاياوو ګټه پورته کړي، خو پر ورته مهال يې پر خلاف ګام هم پورته کوي، اجرائيه رياست چې په اساسي قانون کې هېڅ ځای ځايګی نه لري، ده په خپل انتخاباتي ترکيب کې هغه ته ځای ورکړی او غواړي سر له همدا ننه اساسي قانون تهديد کړي، اوسنی اساسي قانون هر ډول قومي مسايلو ته لمن وهل منع کړي، خو دوی سر له اوسه د قوميت پر اساس د دولتي څوکيو وېش په پام کې نيولی دی.

له ټاکنيزو کمېسيونونو څخه جدي غوښتنه کوو چې د ډاکټر عبدالله عبدالله د استعفا د نشتوالي په حالت کې د هغه نوماندي فسخه کړي.

محمد حنيف اتمر:

د محمد حنيف اتمر له انتخاباتي ټيم څخه هم ځينې داسې تېروتنې شوي چې د اساسي قانون او ټاکنيزو قوانينو له روحيې سره په ټکر کې دي، دلته يې د ځينو يادونه کوو:

۱- د استعفا نشتوالی: د ښاغلي محمد حنيف اتمر دويم مرستيال

(حاجي محمد محقق) چې د ملي وحدت د حکومت يوه برخه ده، بايد له نوملیکنې سره سم يې له خپلې دندې استعفا کړې وای. ټاکنيزو قوانينو د نوماندۍ په حالت کې له جمهور رييس او د هغه له مرستيالانو پرته د ټولو حکومتي يا دولتي چارواکو د استعفا شرط قيد کړی دی. که دا اشخاص يا په ائتلافي ډول، يا هم په تنظيمي ډول او يا هم د خپل لياقت له مخې د حکومت برخه وي، هلته دا فضا خلاصه نه ده چې څوک دې د کومو روابطو او ضوابطو پر اساس د حکومت برخه شوې وي، خو چې حکومتي شخص وي، استعفا يې حتمي ده. ښاغلی محقق د افغانستان د اساسي قانون او ټاکنيزو قوانينو په رڼا کې د يو نوماند د انتخاباتي ټکت برخه ده، دا قوانين د ملي وحدت د حکومت تر خپلمنځي توافق لوړ دي او د ټولو هېوادوالو حقوق تمثيلوي.

اوس چې جمهور رييس د هر نېت له کبله ښاغلی محقق له خپلې دندې عزل کړی، دا يو قانوني کار دی، خو د جمهور رييس تېرو متزلزلو پرېکړو ته په پام سره که چېرې ښاغلي محقق او ښاغلي عبدالله بيا هم د کومې سياسي معاملې په ترڅ کې پر خپلې دندې پاتې شي، نو ټاکنيز کمېسيونونه بايد تر هغه پورې د دې انتخاباتي ټکت اسناد بشپړ و نه گڼي چې محقق خپله ليکلې او منظور شوې استعفا نه وي وروړې.

۲- تر وخت مخکې د اساسي قانون د بدلون ژمنه: سره له دې چې ښاغلي اتمر د خپل ټاکنيز ټيم له ملگرو سره د اساسي قانون له مندرجو احکامو سره سم د قانون د بدلون ژمنه کړې او په هغې کې يې ويلي چې د صدارت پوست به ايجادوي، خو دا ژمنه له يو لړ ناسالمو امتيازاتو سره مله ده چې د اوسني اساسي قانون اکثره پلويان يې مخالف دي.

زموږ په نظر د اساسي قانون بدلون بايد د هېڅ ډول نامشروع امتيازاتو د

ورکړې په نتيجه کې رامنځته نه شي، دلته بايد هېڅ ډول فشار نه وي او که چېرې د اساسي قانون د بدلون اړتيا وي، نو دا کار بايد د ولس او د اساسي قانون د لويې جرګې په خوښه خپله د اساسي قانون د مسير له لارې ترسره شي، نه د ائتلافونو او سازشونو له لارې.

۳- د درېيم معاونيت ايجاد: د ښاغلي اتمر انتخاباتي ټيم ژمنه کړې چې تر برياليتوب او د اساسي قانون تر تعديل وروسته به د (ترک تبارو ورونو) لپاره يو درېيم معاونيت هم رامنځته کوي. دا هم د اوسني قانون خلاف عمل ګڼل کېږي، د اساسي قانون تر تعديل دمخه هرې قومي، سياسي او اتنيکي ډلې ته د ځانګړو امتيازاتو منل تر وخت وړاندې يو ډول سياسي رشوت ګڼل کېږي، هر څه بايد قانوني مسير ته پرېښودل شي. د قوم په نامه د معاونيت ايجاد په افغانستان کې د لبنان تجربه تکراروي، موږ وايو، ټول هېوادوال بايد د نظام په اداره او ملي برخليک کې دخيل وي، خو نه د کوم مشخص سياسي او قومي ادرس له لارې. هر ټيم چې دا او دېته ورته کارونه ترسره کوي او دا ډول ژمنې کوي، دا کار اوسمهال د اساسي قانون او په اينده کې د ملي ګټو خلاف عمل ګڼل کېدی شي.

موږ له ټاکنيزو کمېسيونونو څخه په درنښت هيله کوو چې د (سولې او اعتدال) پر ټيم هم انتخاباتي قوانين او انضباط تطبيق کړي.

سوله، نظام او قانون

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د جنورۍ پر (۲۹)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۹)مې نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده.

۱- سوله: سوله د افغانانو د پرون ضرورت هم و، د نن هم دی او د سبا به هم وي، نو څه شی چې زموږ د ټول عمر اړتیا ده، نو بیا ولې د هغه د تامین لپاره هلې ځلې و نه کړو؟ تر اتلس کلنې جګړې وروسته اوس یو ځل بیا خبره د مېز سر ته رارسېدلې. له دې طلایي چانس څخه باید اعظمي ګټه پورته شي. طالبان هم باید داسې شرایط کېنږدي چې میم زر ما ټوله زما.

طالبان اصلاً یو نظامي او مذهبي قوت دی چې ورو ورو سیاسي رنګ

هم اخلي. طالبان بايد له سياسي تدبيره کار واخلي، ځان د پاکستان له اسارته خلاص کړي، لومړی له نړيوالو (امريکايانو) سره خپل مشکل يو طرفه کړي او دويم له افغان حکومت سره غاړه يوسي. د نويمو کلونو پېښې بايد بيا تکرار نه شي، پوځ او نظام بايد ونه پاشل شي. د غني تر مشرۍ لاندې حکومت بايد هم له ډېر احتياط څخه کار واخلي، په انقلابي شعارونو او متضادو څرګندونو، ځان د سولې د بهير پر وړاندې ونه دروي، دا کوم انتخاباتي بهير نه دی چې د کوم کانديد پر وړاندې دريځ ونيسي او فيسبوکي مجازي لښکر د هغه پر وړاندې پرازيت خپاره کړي، سوله د ملت غوښتنه او اړتيا ده، هر څوک چې د دې بهير پر وړاندې ودرېږي، هغه باچا وي که امير، غني وي که فقير، د عام ولس له محسوس او نامحسوس غبرګون سره مخامخېږي. د ډاکټر غني حکومت ته په کار دي چې پر امريکايانو ډېره ډډه ونه لګوي، هغوی جنوبي ويتنام کې خپل پلويان په ډاګ پرېښودل او پښې يې سپکې کړې. هغوی خپلو ګټو پسې ګرځي. غربي ټولنه کې سياسي شرم، اخلاق، دوستي او ژمنه کومه مانا نه لري. روسانو ډاکټر نجيب نه يوازې په ډاګه پرېښود، بلکې پر ضد يې ورته د جبل السراج کودتاه هم پلان کړه.

۲- نظام: سوله او نظام يو بل سره تړلي دي. که سوله نه وي، نو نظام ته به ګواښ وي، د چا ژوند به خوندي نه وي، خو که نظام نه وي، نه سوله شته، نه هم پرمختګ او نه هم خونديتوب، نو د دې لپاره چې سوله ټينګه شي، د نظام پايښت ورته ډېر ضروري دی. سوله کېدی شي د يوه تړون پر اساس ډېره ژر رامنځته شي، خو نظام جوړونه اوږدې زمانې ته اړتيا لري، موږ په شلمه پېړۍ کې دوه ځله له نظامه بې برخې شوي يو، لومړی ځل (سقاوي اړو دوړ) او دويم ځل د (ډاکټر نجيب الله) حکومت تر ړنګېدو وروسته حالت، چې دواړه ځله راغلي حالتونه افغانستان ته په ډېر لوړ قيمت تمام شول. اوس يو ځل بيا حالات

کړکېچن دي، د ډاکټر نجیب الله د حکومت له زمانې سره ورتوالی لري؛ نن ډاکټر اشرف غني احمدزی د ډاکټر نجیب الله احمدزي په موقعیت او طالبان د مجاهدینو په موقعیت کې واقع دي. نظار شورا او دېته ورته ځینې نورې ډلې اوس د حکومت په داخل کې د ببرک کارمل ګروپ او ستمیانو په بڼه فعالې دي او جمعیت، دوستم ملېشې، وحدت ډلې او نور ګروپونه هم په حکومت او هم تر حکومته بهر فعال حضور لري. ایران، پاکستان او نور ګاونډیان هم ځار ته ناست دي، نو که غني او طالبان ډېره وړه او جزیې تېروتنه وکړي، نو د غني برخلیک به د ډاکټر نجیب په شان شي او د طالبانو برخلیک به د اسلامي حزب په شان، نظام به هم وپاشل شي، پوځ به هم متلاشي شي او په کابل کې به یو ځل بیا همغه ډلې واکمنې شي چې په نویو کلونو کې یې د جګړې اور بل کړی و. امریکایان به د پخواني شوروي یا روسیې د رول بڼه خپله کړي او افغانان به یو ځل بیا په اوږدې او نا مفهومه جګړه کې رانښکېل شي، نو ټولو ډلو په تېره بیا طالبانو او د اوسني حکومت مشرتابه ته په کار دي چې د سولې او توافق په هر ډول خبرو کې تر ټولو دمخه د نظام بقا تضمین کړي. د نظام داخلي سمون که له هر لوري مطرح کېده باید ومنل شي، که هغه د غني په ګوښه کېدو او یا هم د طالب د داخلېدو په قیمت تمام شي او یا هم د ثالث حاکمیت په رامنځته کېدو سره، خو د حکومت او نظام عمومي اډانه باید روغه پاتې شي. هر چا چې تر سولې خپل مقام او غرایز قربان کړل، تر هغه بل رښتینی اتل نه شته، خو که د نظام محسوس او نامحسوس تخریب له هر لوري و، باید مخه یې ونیول شي. موږ دا خبره یو ځل بیا تکراروو چې طالبان یو مذهبي او پوځي قوت دی، قهریه قوه د دوی د مطرح کېدو سبب شوې، د نظام چلونې لپاره پوره سیاسي تجربه او کادر نه لري، دې خوا بیا د غني حکومت د اضدادو یو مجموعه ده چې اکثره یې په خپله د حکومت د کمزورۍ

سبب شوي. که د ډاکټر نجيب الله د حاکميت په وروستيو کې نجيب الله، حکمتيار او نور جهادي مشران ټول سره يو سالم تفاهم ته رسېدلي واى، د کودتاوو مخه به نيول شوې وه، نو د هغه وخت د حکومت وسايل او د مجاهدينو امکانات چې سره يو ځاى شوي واى افغانستان به په سيمه کې يو لوى ځواک و، خو اوس هغه خبرې يو خيال او خوب دى. اوس يو ځل بيا له ورته واقعيت سره مخامخ يو، که د غني حکومت او طالبان سره پخلا شي او دواړه لوري له نرمښت او ژور تعقل څخه کار واخلي، نو افغانستان به يو ځل بيا په سيمه کې يو مطرح سياسي، اقتصادي او پوځي ځواک شي او که نه خبره بيا د نويمو کلونو د پېښو تکرار ته ځي. غني بايد له امريکا، روسيې، چين، سعودي عربستان، غربي او اسلامي نړۍ څخه يو نړيوال عملي تضمين واخلي چې د امريکايي پوځيانو تر وتلو وروسته ګاونډيان په تېره بيا پاکستان، د افغانستان په کورنيو چارو کې هېڅ ډول لاسوهنه نه کوي.

طالبان بايد په افغانستان کې د غربي نړۍ سياسي او اقتصادي حضور تضمين کړي، مخالفت يې ونه کړي، امريکايان بايد موږ د پاکستان له عينکو مطالعه نه کړي او نه هم بيا پاکستان ته د سيمې د ژاندرام رول ورکړي.

غني بايد له داخلي ناندريو، فيسبوکي مبارزې، انتخاباتي شعارونو او تدارکاتي جلسو راووځي، له خپل نړيوال اغېز څخه ګټه پورته کړي، د نړۍ دروازې وټکوي، افغانستان تر سولې وروسته له نړيوالې هېرېدا او انزوا څخه وژغوري، طالبان بايد د کورني نظم او امنيت په ټينګښت کې مرسته وکړي، د شرعي قوانينو تر څنګ مدني قوانينو ته غاړه کېږدي. هغه انرژي چې د يوه بل پر رفع او دفع مصرفېږي، هغه بايد د هېواد پر ودانۍ ولګول شي. د غني حکومت او طالبان دواړه بايد له امريکا څخه د افغانستان د اقتصادي بسېرازۍ تضمين هم واخلي. هغه پيسې چې په

جګړه کې لګېږي، د هغو لسمه برخه چې افغانستان ته ورکړي، د هېواد د پرمختګ سرعت (۵۰) ځله زیاتېږي.

۳- قانون: که سوله هم وي، نظام هم وي، خو چې قانون نه وي او یا هغه تطبیق نه شي، نو سوله هم له ګواښ سره مخامخېږي او نظام هم. که قانون حاکم شي، نو د ټولو ژوند به خوندي وي، هم به پاچا خوندي وي، هم ګدا، هم به غني خوندي وي، هم غریب، هم به امیر ته ځای وي، هم به فقیر، افغانستان لوی هېواد دی، ټولو ته اړتیا ده او ټولو ته په کې ځای شته، طالب، ملا، روښنفکر، هوجره، دېره او وستل، ټول د دې وطن اړتیا او ښکلا ده.

د بدمرغۍ خبره دا ده چې وطن مور ته هر څه راکړي، خو مور دې وطن ته هېڅ نه دي ورکړي، راځئ چې په هر ځای او هر مقام کې یو د وطن پور ادا کړو، د زمانې هم ډېر پوروړي یو، په (۲۱) پېړۍ کې د منځنیو پېړیو شعارونه ورکوو. د اخرت حسابونه په دې دنیا کې تصفیه کوو، نو لږ باید ګرېوان ته سر ښکته کړو، قانون ته غاړه کېږدو، قانون زمونږ هر څه تضمینوي، نور مو نو خپله خوښه.

کله چې ارمان شهيد شي...

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبروري پر (۳)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال سلواغې له (۱۴)مې نېټې سره برابره ده، ليکل شوې ده. د ارمان شهادت ډېر ودردولم او همغه شېبه مې دا څو کرښې وليکلې.

کله چې خور شهيده شي نو ورور يې جنازې ته اوږه ورکړي تر ابدي کوره يې ملګرتيا وکړي او کله چې ماښام راستون شي نو ګردنۍ تر ملا کړي شپه لا وتې نه وي چې د خپلې خور غچ واخلي.

خو کله چې ورور شهيد شي، نو خور د دېوال غاړې ته کېني، خپل

وېښتان وشلوي، ورور په ساندو کې یاد کړي، د ورور د جنازې کټ ته اوږه نه شي ورکولی، نو اوس چې د لونې خور ورور شهید شو څه به کوي ؟ جنازه به يې خپله پورته کوي که نور به يې وړي؟ او های د ارمان خورې! ای د پښتانه قام وړانګې! جګه شه پورته شه! د خپل ورور جنازې ته دې خپله اوږه ورکړه، تر هدیرې ور سره لاړه شه، پر قبر يې وغوړېږه، خپل پړونی پرې خپور کړه، ستا پړوني کې بېشانه قوت دی، پام چې د ژړا غږ دې پورته نه شي، ته خو ارمان د يو ارمان لپاره روزلې وې، ته خو يې يوازې خور نه وې، ورور يې هم وې د مورچل ملګرې يې هم وې، نو د ورور غچ خو پر ورور فرض وي. ته د يوه ويده او تياره قام وړانګه يې، ته به سوزې، ته به ویلې کېږي. دا قام به ډېره کلونه وروسته راويښېږي، وړانګه به نه وي ارمان به نه وي، خو د ارمان ارمانونه به غوړېږي. کله چې له سړي څخه ژوندی ارمان لاړ شي، نو الفاظ بې روحه شي. تر دې به د زياتې بېوسی حد څه وي چې ورور مې خاورو ته سپارل کېږي او زه يې په جنازه کې ګډون نه شم کولی؟ ټول بار پر تا دی خورې! د پنجاب له قصده، غريو و نه کړې، فرياد و نه کړې د ارمان پر قبر دارمان ارمانونه بيان کړه. موږ که په دې دنيا کې ستا د پړوني پور ادا نه کړ، نو د صراط پول راته ونيسه يو يو ته په جګو سترګو وګوره! ته به جګ ګورې يې او هر پښتون به کوز ګوری... بيا هم: پام چې وار دې خطا نه شي...

منظور په نن او سبا کې

دا لیکنه مې د (۲۰۱۹م) کال د فبرورۍ پر (۵)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۱٦)مې نېټې سره برابره ده، له منظور پښتون سره تر ټلېفوني خبرو اترو لږ وروسته لیکلې ده.

نن مې د پښتون ژغورنې غورځنګ له مشر ښاغلي منظور احمد پښتون سره د ټلېفون پر لیکه تفصیلي خبرې وکړې، ځینې خبرې به یې په دې خاطر دلته راوړم چې د تاریخ د حافظې برخه شي او د افغان ملت ځوان قشر ورځخه روحیه او الهام واخلي او ځینې به یې د وخت د ښامار له غضبه د خوندیتوب په خاطر په خپله حافظه کې خوندي وساتم.

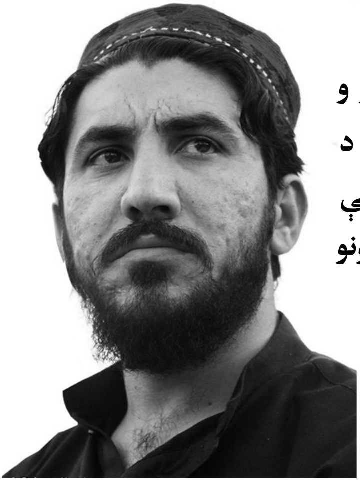

۱- د منظور مننه: منظور له ټول لر و بر افغان ولس څخه مننه وکړه چې د شهید ارمان د شهادت په غبرګون کې راپاڅېدل او په یو غږ یې په ټولو ښارونو کې مظاهرې وکړې.

۲- د منظور اوسېله: ما ورته وویل چې لرو بر افغان وطن له سختو ستونزو او کړاوونو سره مخ دی، تاسو ته خورا ډېر زیات مشکلات دي، په کمه موده کې مو ډېر کار

کړی، سترې به یاست، خو ګوره چې اوسېله ونه بایلې، خبره مو د بریا پولې ته نږدې کړې ده.

منظور پښتون وویل، د اوسېلې د بایللو خبره به هېڅ نه کوې، دا به هېڅکله رښتیا نه شي، خو دا خبره کېدی شي رښتیا شي چې د لوی وطن د جوړېدو او د پښتانه قام د ویښېدو لپاره خپل سر بایلم.

۳- د منظور خوشالي: ما ورته وویل چې له ځو ورځو راهیسې او نن دې د خپل لوی کور په ټولو لویو ښارونو؛ کابل، ننګرهار، کندهار، کونړ، پکتیا، غزني، پکتیکا، خوست، لغمان، هرات، بلخ، زابل او نورو کې لاریونونه دي او دا لړۍ لا روانه ده، په خپل لوی کور دې ډاډه اوسه: مورې یاران د بدې ورځې به دردانګوـ په دوستانو دې ډاډه اوسه خیبره. او پام چې وار دې خطا نه شي ـــ ما منلې غرغرې دي.

منظور پښتون وویل چې ما ته خو دې خبرې ډېر خوند راکړ چې د لر او بر وطن په ټولو ښارونو کې یو غږ پورته کېږي، د پیوستون او یووالي غږ، دا کار په تېرو سلو کلونو کې په دې شان نه و ترسره شوی، په همدې خاطر مې ملګرو ته وویل چې د کوزې او برې پښتونخوا د مظاهرو ښارونه په جلا جلا ډول مه اعلانوئ، یو ښار د برې او یو د کوزې پښتونخوا یو په بل پسې په اعلان کې ولیکئ، چې دنیا پوه شي دا یو وطن او یو ملت دی.

۴- د منظور لرلید: ما او منظور پښتون د راتلونکي لرلید او مبارزو په باب هم خبرې وکړې، نظر یې ډېر معقول و، ویې ویل چې یو ځل مور په کوزه پښتونخوا کې خپلې لیکې منظمې کړو، بیا به د مبارزې دویم پړاو ته داخلېږو. دا چې د مبارزې دویم پړاو څه و؟ نه غواړم، هغه دلته بیان کړم، هغه به په خپله حافظه کې وساتم، خو ډېر هیله مند پیغام و، ټینګ عزم، یو منظم فکري او عملي پلان په کې پروت و.

په داسې حال کې چې منظور پښتون د ابراهيم ارمان د شهادت له امله له څو ورځو راهيسې ستړی او بې خوبه و، خو په ټلېفون کې په يو ناڅاپي ډول د لويو ارمانونو په باب د نظر له څرګندونې څخه يې داسې ښکاره شوه چې منظور پښتون داسې يوه پخه ککرۍ ده او داسې يو کاري سړی دی چې هم فکر لري، هم اوسېله، هم تعقل لري، هم پلان او هم لرليد، دا نو د لوی څښتن يوه خاصه مهرباني ده چې د زمانې په دې تاوجن بهير کې يې داسې يو شخصيت پر لر او بر افغان ولس لورولی دی.

د يو ټولمنلي مشرتابه لپاره
ستاسو نظر او رايه غواړم

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبرورۍ پر (٦)مه نېټه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۱۷)مې نېټې سره سمون خوري ليکل شوې ده.

نږدې نيمه پېړۍ کېږي چې په ټول افغان ولس په تېره بيا په پښتنو کې د يوه ټولمنلي ملي او سياسي مشر خلا موجوده ده.

هر کله چې خبره د مشرۍ برید ته رسېدلې، نو اختلاف پرې پیدا شوی دی. اوس چې تر لسیزو وروسته په کوزه پښتونخوا او یا محکوم

افغانستان کې منظور احمد پښتون د پښتنو د حقوقو، ژوند او ازادۍ ناره پورته کړه، د پښتنو ځوانانو یو لښکر یې تر شا ودرېد او د پنجابي ښکېلاک د اټوم بم تر وزرونو لاندې یې د لر و بر افغان د یووالي چغه پورته کړه، نو ډېرې هیلې په ټوکېدو شوې. منظور پښتون د محکوم افغانستان تر کرښې

پورې ووت، د برې پښتونخوا يا ازاد افغانستان د ولسونو زړونه يې هم راخپل کړل او تر دې اخوا د نړۍ په نورو هېوادونو کې هم د مېشتو افغانانو او پښتنو مينه پرې ماته شوه، نو بيا خو يې د يوه ملي مشرتابه لپاره اکثره معيارونه د بشپړېدو په حال کې دي. نو څنګه مو خوښه ده چې يو اخلاقي، ايماني او افغاني جرئت وکړو او منظور پښتون ته د ټولو افغانانو؛ که لر دي او که بر دي، سياسي او ملي مشر ووايو؟

له تېر يو کال څخه مې ډېر ځله دلته او هلته دا اورېدلي او لوستلي چې په محکوم افغانستان کې خو د پښتنو د حقوقو لپاره منظور پښتون پيدا شو، په بر افغانستان کې هم يو بل منظور پښتون ته اړتيا ده او دا هم په دې خاطر چې په نتيجه کې لر او بر افغان سره يو شي. نو کله چې د لر او بر افغان د يووالي هيله لرو، نو لر او بر دواړو ته د ځانګړو ځانګړو مشرانو څه اړتيا ده؟ يو واحد او لوی افغانستان، يو واحد، يو مدبر او يو زړور مشر ته اړتيا لري. زما په نظر منظور احمد پښتون اوس په لر او بر افغانستان کې په زړه پورې محبوبيت لري؛ ښځې او نر، ځوانان او پېغلې، واړه او زاړه، مشران او کشران ټول يې تائيدوي، نو دا يو ښه طلايي وخت دی چې د بر افغانستان د مشرۍ لپاره هم پر همدې منظور پښتون دعا وکړو. ښه به وي چې د نوي کال په پسرلي کې منظور پښتون خپل لوی کور (ازاد افغانستان) ته دعوت کړو، يا په کندهار کې خرقې مبارکې ته ورشېرمه د احمدشاه بابا د مبارک قبر، يا د ميرويس خان نيکه د مزار په محوطه، يا په جلال اباد کې د غازي امان الله خان د مقبرې ترڅنګ او يا هم د کابل په عيدګاه جومات کې د ټولو افغان قومونو د مخورو شخصيتونو په شتوالي کې منظور پښتون ته د لوی افغانستان د سياسي او ملي مشرتابه پګړۍ پر سر کړو او په دې ډول هغې خلا ته د پای ټکی کېږدو چې له نږدې نيمې پېړۍ راهيسې په ژور ډول احساسېږي. دې کار سره به موږ د متعددو او مصنوعي مشرانو له اضرارو

هم بې غمه شو او د عملي مبارزې یو نوي پړاو ته به هم داخل شو.

موږ چې کله په شعار کې د لر او بر افغان د یووالي خبره کوو، راځئ چې دا په عمل کې ثابته کړو. د یو واحد مشرتابه رامنځته کېدل د لر او بر افغان د یووالي لپاره لومړی گام دی، که کښته یو مشر وي او دلته بل، بیا دوی څوک سره جوړوي؟ نو راځئ چې یو گام وړاندې لاړ شو؛ د لر او بر لپاره یو مشر غوره کړو.

زه د لوی افغانستان د یو ارمانجن په توگه له ټولو افغانانو سره ژمنه کوم چې د یوه قلموال سپاهي او سرتېري په توگه به د دې لښکر غړی یم او تر هغه پورې به خپلې مبارزې ته دوام ورکوم چې خپل وروستي هدف (لوی افغانستان جوړېدو) ته ورسېږو.

له ټولو افغانانو څخه هیله کوم چې زما د دې وړاندیز په باب خپله رایه او نظر څرگند کړي، خو مخکې تر دې چې موږ د مبارزې بل پړاو ته داخل شو، د لوی افغانستان مینوالو او سرښندونکو ته یو دوه زېري هم لرم:

لومړی کار او زېری دا دی چې د یوه کال په بهیر کې به د ټولو پښتنو افغان پوهانو له نظرونو څخه (د پښتو ژبې د ودې ماسټر پلان) جوړوو.

دویم کار به دا وي چې د لوی افغانستان د جوړېدو او د افغان ملت د سوکالۍ مارشال پلان ترتیبوو، د همدې دوو پلانونو په رڼا کې به د خپلو مبارزو مسیر ټاکو او وروستي هدف ته به ځان رسوو. د ماستر پلان او مارشال پلان جزیات به ډېر ژر درسره شریک کړو. خو اوس یو ځل بیا خپل لومړني وړاندیز ته راگرځم چې راځئ د لر او بر افغان د رښتیني یووالي لپاره د همدغه منظور پښتون پر مشرتابه، لکه د شېرسرخ د جرگې په شان دعا وکړو او د غنمو وږی یې په لونگۍ کې وروتړومبو. پاچاخان په مرگ د لر او بر افغان د یووالي تصویر وړاندې کړو، راځئ چې د

همدغه ژوندي پاچاخان په وجود کې په ژوندوني د لر او بر افغان د يووالي او د لوی افغانستان د جوړېدو انځور وړاندې کړو.

منظور پښتون، هم د فکر سړی دی او هم د عمل، هم د خبرې سړی دی او هم د ډګر. په عمر کم، خو په عقل پوخ دی، زغم، استقامت، غيرت او شجاعت ټول لري، د خوشال د قلم او تورې، د احمدشاه بابا د فکر او جرئت ټول عناصر په کې خوندي دي، ځوان دی، که ژوند ورسره وفا وکړه ځلوېښت کاله نور هم د مبارزې تاب لري. طبيعت پر پښتنو باندې د شخصيتونو په لورېينه کې ډېر مهربانه نه دی، پېړۍ او نيمه پېړۍ کې که پښتنو کې ټولمنلی شخصيت پيدا شي، اوس خدای(ج) يوه استثنايي لورېينه کړې، راځئ چې دا د ملي يووالي سمبول کړو، ماستر پلان او مارشال پلان ورته برابر کړو. نور پخواني، سياسي او ګوندي مشران دې هم له خپلو خرواروونو تجربو او لږو ډېرو عملونو سره د ده تر شا ودرېږي. تر هغه چې منظور همداسې او تر دې هم ښه روان وي، ملاتړ يې وکړو او که خدای مه کړه تيندک يې وخوړ او ښوييد، زر او زور ته تسليم شو، بيا به د بل منظور لټه کوو، خو هېڅ ټولنه بې منشوره، بې منظوره او بې منصوره پرمختګ نه شي کولای او ځان له غلامۍ څخه نه شي خلاصولای.

يادښت: کله چې مې دا ليکنه پر همغه ورځ د نظر غوښتنې لپاره پر فيسبوک خپره کړه، نو په زرګونو کسانو لوستې وه، تر زرو زياتو کسانو پرې خپل نظر ليکلی و، (۹۰) سلنه خلکو په متن کې د راغلې محتوا ملاتړ کړی و، يو څلور- پنځه سلنه خلکو قضاوت تر وخت دمخه ګڼلی و، ځينو ورسره (امنيتي ستونزې) او (احتياط) دواړه قيد کړي وو او درې څلور سلنه خلکو يې مخالفت کړی و. که هغه ټول نظرونه دلته کاپي کړم، نو ډېر ځای به ونيسي، خو په عام ډول يې موږ ته يو ټوليز انځور راپه ګوته کړ او دا يې هم ثابته کړه چې په پښتنو کې رښتيا هم اوسمهال د يو سياسي او

ملي مشرتابه خلا ده او له دې تشياله ټول پښتانه کړېږي. د لوستونکو له نظره منظور پښتون کولای شي دا تشيال تر ډېره بريده ډک کړي، دا چې گانده به څه کېږي، منظور پښتون او پښتون ژغورنې غورځنگ به کوم لوري ته ځي او که همدا مسير به تعقيبوي؟ دا به وخت ثابتوي خو زموږ قضاوت د ده د اوسنيو کړنو د مصداق له مخې و.

پر تورې کرښې، سپینې خبرې

سـریزه: هندي لیکوال (راجیف ډوګرا) د ډیورنډ کرښې او د هغې پر چورلیز د نورو راڅرخېدونکو حوادثو په باب یو ډېر مهم، شننیز او څېړنیز اثر لیکلی دی. په انګلیسي کې د دې اثر نوم دی: (Durand Curse) ښاغلي (بابرزي هېواد دوست) د دې اثر ازاده محتوایي ژباړه کړې او هغه ته یې د (ډیورنډ توره کرښه) نوم ورکړی دی.

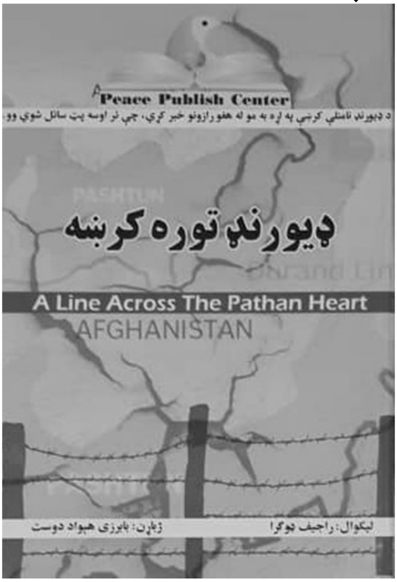

سولې خپرندویې ټولنې د زرو ټوکونو په شمېر په (۳۷۱) مخونو کې په ښکلې کچه او صحافت خپور کړی دی. کتاب له افسانوي روایاتو تر عیني واقعیاتو په منظم او مسلسل ډول په ډېر دقت سره لیکل شوی دی. ژباړن یې ژباړه په ښکلې او معیاري ژبه ترسره کړې او چاپوونکي یې په چاپ کې خورا زحمت ګاللی دی. په پیل کې د دې کتاب له لیکوال، ژباړن، خپرندوی او نورو ټولو شریکبانو څخه مننه په کار ده چې په ډېر حساس وخت کې یې دا کتاب افغان ولس ته ډالۍ کړ.

د کتاب ارزښت، منځپانګه او ضرورت: دا کتاب مې په مسلسل ډول په دوو شپو ورځو کې ټکي پر ټکي په ډېر دقت سره ولوست، کتاب په داسې داستاني بڼه لیکل شوی چې یو ځل یې څوک پیل کړي، بیا یې نه پرېږدي چې مخ ترې واړوي. له پیل سره سم مې د یادښتونو لپاره نښې هم په کې کېښودې، خو کتاب دومره خوندور و چې پر لوستلو یې سړی نه مړېږي؛ افسانوي روایات هم په کې راغلي، پخې سیاسي وجیزې هم لري، تاریخي حوادث هم په کې تشریح شوي، د غمیزې پیل، منځ او پای هم سره په مستقیم ډول اوبدل شوي، عیني واقعیتونه هم په کې په دقیق ډول ثبت شوي، د افغان غمیزې او په تېره بیا د ډیورنډ کرښې په باب په کې د خپلو او پردو لیکوالو مثبت او منفي نظرونه هم راوړل شوي، منطقي پوښتنې او ځوابونه هم مطرح شوي او ډېرې داسې نوې خبرې هم لري چې په اول ځل یې سړی په دې کتاب کې لوستلای شي. په کتاب کې زما له خوا په نښه شوي ځایونه دومره زیات شول چې له هغو څخه خپله یو بل کتابګوټی جوړېده او که بیا له هغو یادښتونو سره تبصره هم ملګرې شي، نو خبره ترې، تر دې غټ کتاب ته رسېږي.

زړه کې مې راوګرځېدل چې دا به د هغو ګوتو په شمار کتابونو له جملې څخه وي چې کړې تبصرې پرې له متن سره سیالي نه شې کولای؛ د کتاب متن دومره خوږ، منظم، ورېښمین، دردوونکی او لوری ورکوونکی دی چې ښه ده سړی لوستونکو ته توصیه وکړي؛ خپله د کتاب متن ولولي. متن کې ټولې هغه پوښتنې ځوابولای شي چې د افغانستان د سیاسي- جغرافیایي موقعیت، پر هغه د

تحميل شوې غميزې او د ډيورنډ کرښې په باب د سړي په ذهن کې ګرځي. په اثر کې له ډېرو اثارو څخه ګټه پورته شوې، خو په متن کې داسې نه ښکاري چې دلته دې د اخځونو بار او اغېز محسوس وي. ځکه پېښو ته داسې تسلسل ورکړل شوی چې سړی فکر کوي کومه کيسه لولي. پر ما خو يې دومره ژور اثر وکړ چې همغه لوستې پېښې مې يو ځل بيا په خوب کې هم راغبرګې شوې، ځکه خو يو ځل بيا وايم چې زما تبصره او احساس په کتاب کې د راغلي متن او احساس تل ته نه شي پرېوتلی، خو په دې خاطر چې کومو لوستونکو ته تر دې دمه د دې کتاب متن لاس ته نه دی ورغلی، هغو ته تر يوه حده د دې کتاب اهميت څرګند شوی وي، نو يو څو برخو ته به يې په ډېر لنډيز سره نغوته وکړم:

افسانوي پيل: ليکوال (راجيف ډوګرا) د خپل کتاب په پيل کې د پښتنو او افغانانو په باب افسانوي روايات راوړي، د هغو کرکټر او مېړانه تشريح کوي، د نړۍ د فاتحانو سردردی بيانوي او د پښتنو اناټوميک جوړښت توضيح کوي. هغه وايي: ((که افغانانو ته وويل شي چې خپله يوه هيله ووايئ، نو هغوی به دا وايي چې مونږ ازاد پرېږدئ)). ليکوال د افغانانو په باب د سکندر مقدوني روايات نقلوي، هغه به ويل: ((چې خدای مو د کوبرا له زهرو، د زمري له غاښونو او د افغانانو له غچ اخيستلو په امان کې لره)). سکندر خپلې مور ته په يوه ليک کې د افغان خاورې په باب ليکي: ((د دې خاورې هر فوټ ځمکه پولادين دېوال ته ورته ده، مورې تا خو يو الکساندر نړۍ ته راوړی، خو هلته هره مور يو الکساندر زېږوي.)) ليکوال د افغان ملت ټولنيز کرکټر او د پولادي امير هوډ ته په کتلو

سره همدا پوښتنه مطرح کوي چې کوم علتونه وو چې امير يې پر داسې يو ګونګ سند لاسليک ته اړ کړ؟ کتاب له همدې پوښتنو او انګېرنو پيلېږي او په پای کې دې ټولو پوښتنو ته ځوابونه ورکوي، خو د دې لپاره چې موضوع ښه روښانه شي، دی د موضوع شاليد، دلايل او عوامل په تفصيل سره روښانه کوي.

د لويې لوبې پيل: ليکوال د ډيورنډ کرښې تر لاسليک دمخه په نږدې يوه پېړۍ کې د تزاري روسيې او لويې برېتانيې ترمنځ لويه لوبه تشريح کوي، دی هغې نظريې ته نغوته کوي چې وايي: ((افغانستان په منځنۍ اسيا کې د پراخېدونکې روسيې او د پنجاب پر لور د پراخېدونکې بريتانيې ترمنځ د يوه ساندوېچ په څېر و)). په دې کتاب کې څرګنده شوې چې د روسيې او بريتانيې تر منځ پټه جګړه يا لويه لوبه څنګه پيل شوه؟ روسانو څه غوښتل؟ انګرېزانو په منځنۍ اسيا کې څه فعاليتونه کول؟ د بخارا امير ولې د انګرېزانو د جاسوسانو سرونه پرې کړل؟ امير دوست محمد خان له انګرېزانو او روسانو سره څه ډول روابط او څه ډول مجبوريتونه درلودل؟ (خېوه) او (پنجده) څنګه ونيول شول؟ د افغان او روسي پوځونو ترمنځ جګړه ولې ونښته، د افغانستان او روسيې سرحدونه څنګه مشخص شول؟ شاه شجاع دويم ځل څنګه واک ته ورسول شو؟ امير شېرعلي خان ولې له روسانو ناهيلی شو؟ انګرېزانو او روسانو په کومو برخو کې مخالفت او په کومو برخو کې توافق درلود؟ دا او دېته ورته نورې ګڼې پوښتنې د لويې لوبې د تشريح په برخه کې ځواب شوي دي.

کله چې څوک دا برخه ونه لولي او په ناڅاپي ډول د ډيورنډ

کړښې په باب بحث ته داخل شي، عادلانه قضاوت نه شي کولای. ليکوال د غميزې پيل له همدې ګريټ ګيم څخه ګڼي. عبدالرحمن خان له تزاري روسيې سره روابطو ته ډېر متوجه و، هغه به ويل چې ((روسيه د فيل په څېر ده چې هر څه مخې ته ورځي له منځه يې وړي))، نو ځکه خو يې په ډېر دقت سره پر دې خبره ټينګار کاوه چې: ((افغانستان بايد له دواړو ځواکمنو هېوادونو څخه مساوي واټن ولري.))

د پښتنو سايکولوژيک او ټولنيز کرکټر: ليکوال په خپله او د نورو ليکوالو او پوهانو له نظره د پښتنو سايکولوژيک او ټولنيز کرکټر تشريح کوي، د دې نظرياتو په يوه نتيجه کې دی وايي: ((پښتون هغه کرکټر دی چې ښځې، سرو زرو او ځمکې سره ډېره لېوالتيا لري.)) دی د يو بل ليکوال (روديارد کليپر) خبرې هم رااخلي، هغه وايي: ((افغان ته چې کله د باطني شهوت خبره مطرح وي، نو شتمني، قانون، باچايي او سپېڅلتيا ورته ارزښت نه لري، ځکه هغه په غريزوي لحاظ غل، د وراثت او تربيې پر اساس قاتل او په طبيعي لحاظ بد اخلاقه دی، د دوی ټوله شتمني يوازې او يوازې د وياړ يو احساس دی چې تل ورسره دی. ځينې وخت هغه تر دې اندازې جګړه کوي چې ټوټه ټوټه شي او ځينې وختونه تر هغې جګړه نه کوي، څو چې د انزوا حالت ته نه وي تللی.))

انګرېزانو د خپلې تګلارې په اړه خپلو پوځيانو ته ويلي وو: ((پر پنجابيانو امر کوه، سنديان وډاروه، بلوڅانو ته وياړ ورکوه او پښتانه وپېره.))

لیکوال د پښتنو د کرکټر په باب د نظریاتو ترڅنګ د انګرېزانو ټولنیز کرکټر ته هم نغوته کوي، هغه په دې باب د (برنارد شاو) یو نظر وړاندې کوي، هغه وايي: ((انګرېزان درسره د هېوادنیو موخو پر اساس جګړه کوي، د سوداګریزو موخو لپاره درنه غلا کوي او د امپراتورۍ د جوړولو په موخه دې غلام ګرځوي.))

د پښتنو په باب د بهرنیانو له نظریاتو د لیکوال مطلب دا دی چې اکثرو بهرنیو لیکوالو پښتانه او افغانان په ناسم ډول تعبیر او انځور کړي دي. دی وايي چې د نولسمې پېړۍ په دویمه نیمایي کې تقریباً ټولو انګرېز لیکوالو او تاریخ لیکونکو پښتانه ظالمان، منفي ګرا او بې باوره پېژندلي دي. لیکوال د پښتنو په باب د ځینو نورو لیکوالو مثبت نظریات هم څېړي، لکه د رابندرنات ټاګور او نورو، دی په خپله وايي: ((افغانان ښه جګړه ماران دي او د دې ترڅنګ ژر باور کوونکي هم دي، چې دې لومړي عادت دوی تل بوخت ساتلي او دویم عادت د دوی د کمزورۍ ټکی دی چې تل ترې بهرنیانو د دوی پر وړاندې کار اخیستی. همدې عادت په نولسمه پېړۍ کې تر هر وخت زیات د افغانانو بخت وراړولی دی.)) خو دې سره سره دی وايي: ((افغانستان ښایي ټپي شوی ډېر وي، خو هېڅکله هم تورې ته نه دی تسلیم شوی.))

د نیواکګرو خصلت: راجیف ډوګرا په دې اثر کې په عام ډول د نیواکګرو خصلت او کرکټر ته هم نغوته کوي او دا توضیح کوي چې د استعمار په ماهیت کې تغیر نه راځي، خو بڼه یې کېدی شي بدله شي. دی وايي: ((استعمار تر ډېره غځېږي او استعماري عادتونه په سختۍ سره له منځه ځي.)) په کتاب کې راځي چې

((اروپايانو هغه ملتونه تر استعمار لاندې راوستل چې بې حرکته، شاته پاتې او بې پروا به وو، د دې ترڅنګ به يې هغه اسيايي ملتونه هم تر خپلې ولکې لاندې راوستل چې له ګډوډيو او هر و مرج به ډک وو.)) په کتاب کې د استعمار مغرورانه خصلت ته هم نغوته شوې، کله کله يو پوځ ډېر مغرور وي، خو وروسته يې بيا برخليک بل شی شي: ((انګرېزانو چې کله له يو منظم لښکر سره د کندهار پر لوري حرکت کاوه، نو د کلات يو خان چې د دوی شان او شوکت وليد بې اختياره يې له خولې ووتل چې: پوځ خو مو دلته دننه کړ، خو دا فکر مو کړی چې څه ډول به يې بېرته باسئ!))

کله چې دا لوی شمېر پوځ د روانېدو په حالت کې و، په دوی کې يوازې يو سړی و چې د هر څه وړاندوينه يې کړې وه. دا سړی يو پخوانی انګرېز ډګروال و چې هماغه شېبه يې وويل: ((له يوه کس پرته به بل هېڅ کس روغ راستون نه شي، هغه يو ژوندی کس به د دې لپاره ژوندی وي چې د ټولو د مرګ پيغام له ځان سره راوړي)). درې کاله وروسته، هغه وخت د ده اټکل سم وخوت چې (ډاکتر برايډن) له غرونو په يوازې ځان راکوزېده، دغه ډګروال هغه وخت په تروشه ټنډه وويل چې: ((ما درته نه ويل چې داسې به کېږي؟))

د بريتانوي او روسي استعمار ترمنځ هم ورته خصلتونه موجود وو، بريتانويانو به ويل: ((که کوم هندی ګورئ يا يې ووژنئ او يا يې هم وتړئ.))

يو روسي جنرال به ويل: ((اسيايانو ته چې څومره سختې ضربې ورکوئ، په همغه اندازه چوپ پاتې کېږي.))

ډیورنډ هم ویلي وو: ((موږ لږ شمېر بهرنیان یو چې دوه سوه ملیونه اسیایان مو په پښو تړلي دي.))

ده په دې اثر کې د نیواکګرو نورې ګډې ځانګړنې هم په ګوته کړې دي.

د زبرځواکونو د برخلیک پـرتلنه: په دې اثر کې په ضمني ډول د درېو لویو امپراتوریو د واک و ځواک، تېروتنو او ښویېدنو او په پای کې د برخلیک پرتلنه هم شوې، د انګرېزانو امپراتوري چې په لومړۍ افغان- انګلیس جګړه کې تر ماتې وروسته ورته په هند کې بغاوتونه پورته شول او بیا یې په ټوله کې د بخت سیوری په راټولېدو شو، شوروي امپراتوري چې افغان- شوروي جګړې ورته سخت زیانونه وروړسول او ګرباچوف په پای کې دېته اړ شو چې خپلې لښکرې وباسي او ووایي: ((دا جګړه په دومره مالي او ځاني قربانۍ نه ارزي)) یو جنرال یې ولیکل چې: ((په افغانستان کې جګړه له ډېرې سره د سر جنګولو مانا لري.)) د دې جګړې تر اغېز وروسته ورو ورو شوروي اتحاد ړنګ شو او د مرکزي اسیا ټولې نیولې سیمې یې له لاسه ورکړې. تر دې دمخه انګرېزان هم له ورته برخلیک سره مخامخ شوي وو، د افغان او انګلیس تر درېیو جګړو وروسته د انګرېزانو عزت له خاورو سره خاورې شو او د امپراتورۍ د نړېدو لړۍ یې پیل شوه.

درویشت کلن (وینسټون چرچل) چې د جګړې خبرونه به یې لندن ته لېږل، وایي: ((د افغانستان جګړه په مالي لحاظ تباه کوونکې، په اخلاقي لحاظ ګناه، په پوځي لحاظ یوه پرانیستې پوښتنه او په

سياسي لحاظ يوه تېروتنه وه.)) چرچل به ويل: ((دلته هر سړی يو جنګيالی دی.))

روسی جنرال (الکساندر مایاروف) بيا په خپل نوبت وايي: ((د افغانستان جګړه د شوروي اتحاد لپاره هغه ماين ته ورته وه چې يوې لويې امپراتورۍ پرې پښه کېښوده او دړې وړې شوه.))

د انګلستان د پارلمان غړي (ډيزرائيلي) وړاندوينه کړې وه: ((که موږ کله هم هند له لاسه ورکوو، هغه به د افغان جګړې د بدو پايلو له امله وي.))

له نن څخه يوه نيمه پېړۍ دمخه لا انګرېزان دې ته متوجه و چې روسان به پر افغانستان يرغل کوي، نو ځکه خو د هند وايسرای (جان لاورينس) د دې شونتيا په اړه چې روسيه به پر افغانستان يرغل کوي، ځان به هند ته رسوي، ويلي وو: ((پرېږدئ چې هغوی لوی ګامونه واخلي او وړاندې ولاړ شي، د اباسين او اکسوس ترمنځ ولوېږي، پرېږدئ چې دوی خپله لار ووهي، سختو هېوادونو پر لور، هغه هېوادونه چې متعصب او زړور نفوس لري، چېرته چې هر ميل کې يوه نه ماتېدونکې ځمکه راځي، دوی مجبور دي مقاومت وکړي، هغوی به ډېر ځواک له لاسه ورکړي، بيا به له ستړيو پياده وو، ماتو سپرو او له عيبونو ډک توپچي نظام سره څنګه هند ونيسي؟))

امريکايان چې دلته په پيل کې په ډېر غرور راغلل اوس په خټه کې نښتي دي، د پاکستان د نه مهار له امله له سختو ستونزو سره مخ دي او د ماتې امکان يې ډېر دی. ليکوال د نورو ليکوالو په شان

((افغانستان د امپراتوريو هديره)) ګڼلې ده.

ډيورنډ کرښه: ليکوال په خپل اثر کې ګڼ شمېر داسې دلايل راوړي چې د هغو له هر اړخيز تحليل وروسته سړی دې نتيجې ته رسېدلای شي چې دا کرښه په چل، مهارت او يا هم د امير د ناجوړتيا په حالت کې په هغه باندې لاسليک شوې ده، لاسليک هم په بل کاغذ شوی او اصلي متن امير ته نه دی وړاندې شوی، تيمور ډيورنډ او امير عبدالرحمن خان چې دواړه په فارسي ژبه پوهېدل او له مخکني لوز سره سم متن بايد په همدې ژبه ترتيب شوی وای، خو ډيورنډ امير ته يوازې انګرېزي متن ښکاره کړی چې امير پر هغه متن نه پوهېده او نه هم پر دې وخت د امير له خوا د ژباړن او درېيمګړي په توګه څوک موجود و، يوازېنی کس چې د پردې تر شا ناست و، يادښتونه يې اخيستل، هغه هم (مير سلطان محمد خان) و، چې په خټه پنجابی و او ويل کېږي چې د انګرېزانو جاسوس هم و. ليکوال د ډيورنډ د هوکړه ليک په برخه کې د درېو تنو رول ډېر مهم ګڼي چې يو انګرېز جاسوس (سالټرپيين) بل (تيمور ډيورنډ) او درېيم ډاکټر (هيملټون) چې ټول انګرېزان وو. ليکوال ډېر داسې دلايل راوړي چې امير دا مهال سخت ناروغه و، د حافظې توازن يې له لاسه ورکړی و او د هډوکو پر درد اخته و او هره دويمه خبره پرې بده لګېده. ليکوال دا پوښتنه مطرح کوي په داسې حال کې چې امير د خپل حاکميت لپاره په کور دننه وړې وړې سرداری ختمې کړې، د خپل حاکميت ساحه يې پراخه کړه، څنګه دېته حاضرېدلای شو چې د خپلې خاورې يوه برخه پرديو ته وبښي؟ همدغه پوښتنه يې

چې د کتاب په پيل کې مطرح کړې وه، په وروسته برخو کې يې ورته مستدلل ځوابونه ورکړي دي.

تر هوکړه ليک وروسته حالت: ليکوال پر دې ټينګار کوي چې دا هوکړه ليک هېڅکله هم د پولو د تثبيت لپاره نه و برابر شوی، نه د انګرېزانو امپراتوري دا غوښتل او نه امير، ځکه انګرېزان پر دې پوهېدل چې د مصنوعي پولو جوړول او بيا د هغو ساتنه له حقوقي، پوځي او اقتصادي پلوه اسانه کار نه دی، په دې تړون او تر هغه وروسته اسنادو ټولو کې د نفوذ ساحه ذکر شوې ده، نه له برېټانوي هند سره د دې ځمکو د الحاق مسله. ده په دې برخه کې د انګرېزانو د هغه وخت د لومړيو وزيرانو، بهرنيو چارو وزيرانو، ځينو سفيرانو، پوځيانو او ژورنالېستانو نظرونه هم د سند په توګه راوړي دي. ليکوال وايي چې کله هم د تزاري روسيې او افغانانو ترمنځ پولې تثبيت شوې او همدې انګرېزانو په کې حضور درلود، نو بيا تر ننه پورې هېڅکله هم يو لوري د اعتراض غږ پورته نه کړ، خو د ډيورنډ کرښې په باب تر (۱۸۹۳م) کال وروسته په (۱۸۹۸، ۱۹۰۵، ۱۹۱۹، ۱۹۲۱، ۱۹۳۰م) کلونو او نورو وختونو کې څو ځله له هر افغان واکمن سره د بيا بيا تائيد او تصديق په باب خبرې شوې دي، دا د دې مانا ورکوي چې دا کرښه کومه طبيعي پوله نه وه او يوازې د برېټانوي هند او افغانستان د امير د نفوذ يا اغېز موقته ساحه په ګوته کوي.

سر ويليم کيير فراسر ټايټلر وايي: ((دا کرښه د قوم پېژندنې، جغرافيې او تګلارې له مخې بې منطقه ښکاري.))

لویس دوپري وايي: ((دا د يوې مصنوعي کرښې تر ټولو ښه انځور دی چې يوه کلتوري سيمه سره بېلوي)).

د بريتانيا د کورنيو چارو پخوانی وزير او بيا وروسته لومړی وزير (هربرت اسکويټ) وايي: ((دا قوانين ټول نړيوال اصول، ټولنيز عدالت او ټولنيز مفهوم تر پښو لاندې کوي.))

د افغانستان پر هر حکومت چې هر څومره فشار راغلی، چې دا کرښه په رسميت وپېژني، چا ورته غاړه نه ده ايښې، ان د ډېرو کمزورو حکومتونو واکمنو هم دا کار نه دی کړی. کله چې پاکستان د يوه نوي دولت په توګه ظهور کاوه، تر هغه يوه اوونۍ دمخه افغانستان برتانوي هند ته په رسمي ډول احتياج وکړ او په هغه کې يې وويل چې تر ډيورنډ کرښې اخوا د بريتانوي هند تر کنټرول لاندې پښتنو لپاره بايد د ټولپوښتنې ځانګړی صندوق کېښودل شي چې دوی مستقل هېواد غواړي او که بېرته خپل پلرني هېواد (افغانستان) سره يو ځای کېږي؟ له پاکستان او هند سره خو د يو ځای کېدو خبره هېڅ مطرح نه وه.

د پاکستان له جوړېدو سره سم افغان ديپلوماتانو اوه ورځې په متواتر ډول په لندن کې د بريتانيا له بهرنيو چارو وزارت سره خبرې وکړې او له خپلې خاورې سره يې د جلا شويو سيمو د بېرته الحاق غوښتنه وکړه. انګريزانو وويل چې پاکستان د بريتانيا ځايناستی دی، افغانانو ورته وويل چې پاکستان خو له هند څخه راجلا شوی، نه دا چې هند له پاکستانه رابېل شوی، خو که ستاسو ځايناستی وي، نو بايد هغه ستاسو وارث هم وي او ستاسې پوروونه هم پرې کړي، اوس خو د بريتانيا پوروونه هندوستان پرې کړي، نه

پاکستان. افغانستان په ملګرو ملتونو کې د پاکستان د غړیتوب پر غوښتنه هم اعتراض وکړ، ملګرو ملتونو په پیل کې ځکه د پاکستان غړیتوب ونه مانه چې هغه د چا وارث نه و، پاکستان ته يې وويل چې تاسو د يوه نوي دولت په توګه غړيتوب ترلاسه کولای شئ، خو نه د کوم بل دولت د وارث په توګه، نو څوک چې د يو چا د وراثت دعوه له لاسه ورکړي، نو هغه سره د کوم تړون په باب ولې بحث وشي؟ ليکوال وايي چې د افغانانو له فعالې ډيپلوماسۍ سره سره بيا هم د پښتنو برخليک د پاکستان لاس ته پرېوت. دی په دې برخه کې د ټولو هغو اشخاصو او حکومتونو نومونه اخلي چې په دې سلسله کې ګرم دي، لکه جواهر لعل نهرو، اولف کايرو، جناح، سکندر ميرزا، لياقت علي خان، د بريتانيا حکومت او نور...

د ډيورنډ غميزې حل لارې: ليکوال خپل اثر له يوه هدفمن مسيره پيل کړی او پر يوه هدفمن او هيله من بهير يې پايته رسولی دی. ليکوال د يوې نتيجې په توګه وايي چې د افغان غميزې د دومره اوږدوالي يو اساسي علت د ډيورنډ کرښه ده، که چېرې دا کرښه نه وای، افغانستان به د لويې لوبې ډګر نه وای، په افغانستان کې به جګړې نه وای، افراطيت به نه وای، د روسانو او امريکايانو يرغلونو ته به زمينه نه برابرېده او د نړۍ ګڼ شمېر هېوادونه به د افغانستان په کړکېچ کې نه راټاله کېدل، دی وايي چې په سيمه کې پاکستان هغه نوی هېواد دی چې له پيله يې د ځمکنيونې ستراتيژي درلودله، دی وايي، کوم ظلمونه چې پاکستاني پوځيانو پر پښتنو کړي، هېڅ يرغلګر نه دي ترسره کړي، ليکوال دا ادعا ثابتوي چې پاکستان د ځمکنيونې شوق لري، د هند او افغانستان

پراخې ځمکې یې لاندې کړي دي، بیا وایي: ((تر هغه پورې چې پاکستان له ځمکني پلوه مهار او راکم نه شي، په دې منطقه کې طبیعي ثبات نه راځي)) دی د پېړیو په اوږدو کې (امو) او (اباسین) د افغانانو طبیعي پولې بولي او له نړۍ څخه غوښتنه کوي چې د دې هدف لپاره له افغانانو سره ودرېږي. دی په دې برخه کې د بریتانویانو ډېر اعترافات هم یادوي، لکه د یو بریتانوي جنرال (سرجیمز کوټران) چې ویلي وو: ((زموږ د امپراتورۍ طبیعي پوله اباسین دی چې بل څوک یې د نیولو جرئت هم نه شي کولای.)) لیکوال وایي د خاورې همدې بېلتون افغانستان کمزوری ساتلی او نه شي کولای په سیمه ییزه او نړیواله کچه خپل حقوق ترلاسه کړي. دی په دې نظر دی چې نړیوال زبرځواکونه په اوسني شکل نه پاتې کېږي، امریکا ورځ تر بلې پخوانی زور و ځواک له لاسه ورکوي، چین او روسیه په سیمه ییزه او نړیواله کچه د دوو نویو زبرځواکونو په توګه راڅرګندېږي. لیکوال په دې خبره هم خواشیني ښکاره کوي چې د پښتنو په باب په خپله د دوی له خوا ډېر کم اثار لیکل شوي او هغه هم اکثره بېرته له منځه تللي او د بهرنیو له خوا چې کوم اثار لیکل شوي، اکثره یې فلتر شوي او د هغو د ګټو انځورنه کوي. راجیف ډوګرا د طالبانو پر وړاندې له امریکا سره د پاکستان شرکت صادقانه نه بولي او دا د امریکا یوه غټه تېروتنه ګڼي چې پاکستان ته د یو ستراتیژیک ملګري په سترګه ګوري. لیکوال امریکا ته یادونه کوي چې پاکستان له امریکا سره کټ مټ همغه لوبه کوي چې له پخواني شوروي اتحاد سره یې کړې وه. د پاکستان پوځیان په دې نظر دي چې موږ د نړۍ یو

ستر زبر ځواک دلته مات کړی او اوس د بل ستر زبرځواک نوبت دی. ليکوال د افغانستان د حقوقي داعيې لپاره ټول مستدلل دلايل راوړي، د هغو په پای کې د خپلو خبرو د نچوړ په توګه د دې يادونه کوي چې د دې ټولو دلايلو بريا هله ممکنه ده چې يو قوي او غښتلی افغانستان جوړ شي او د قوي او غښتلي افغانستان جوړېدل بيا هغه وخت ممکن دي چې ډيورنډ کرښه له منځه لاړه شي او افغانستان خپلو طبيعي پولو ته ورسېږي.

درې سترې نړیوالې تېروتنې

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبرورۍ پر (۱۵)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د سلواغې له (۲٦)مې نېټې سره برابره ده، لیکل شوې ده.

د تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې د نړۍ له ګڼو واکمنو، پوځیانو او سیاسیونو څخه سترې تېروتنې شوي چې دلته یې څېړنه نه ضروري ده او

نه هم شونې، خو غواړم په وروستیو څلورو لسیزو کې یوازې دریو هغو سترو تاریخي تېروتنو ته په ډېر لنډیز سره نغوته وکړم، چې دوه یې مستقیمې زموږ له هېواد او یوه یې له عربي نړۍ سره تړلې ده:

۱- د شوروي اتحاد ستره تېروتنه: **د شوروي اتحاد او د هغه د مشر (لېونېد برژنیف) ستره تېروتنه دا وه چې پر افغانستان یې پوځي یرغل وکړ، دا تېروتنه هغه وخت اوج ته ورسېدله چې سملاسي یې پر همغه مهال پر پاکستان برید و نه کړ. شوروي اتحاد ته خو جګړه ورغاړې وتې وه، څه په افغانستان کې وه که په پاکستان کې، خو که دوی پر**

افغانستان باندې له برید سره سم پر پاکستان یرغل کړی وای، نو پاکستان به مستقیماً له شوروي اتحاد سره په جګړه کې کېوتی و، ضایعات، تلفات او زیانونه به یې زغمل، عقبي جبهه به یې نه درلوده، افغانستان کې به امن و، پاکستان کې به جګړه روانه وه، پاکستان به یا د نړۍ له نقشې څخه محوه کېده، یا به یې جوړ جاړي او سولې ته غاړه ایښوده.

۲- د عراق ستره تېروتنه: د عراق دولت او د هغه د ولسمشر (صدام حسین) ستره تېروتنه دا وه چې پر کویټ یې برید وکړ او ورسره هممهاله یې پر سعودي عربستان برید و نه کړ او هغه یې تر خپلې ولکې لاندې رانه وست. د صدام پوځ د دې وس درلود چې په کم وخت کې سعودي او په تېره بیا (مکه مکرمه او مدینه منوره) تر خپلې ولکې لاندې راولي، کله چې یې دا هدف ترلاسه کړی وای او بیا یې د حرمینو شریفینو شاوخوا خپل لر واټني توغندي ځای پر ځای کړي وای او له دې مقدسو ځایونو یې د اسرائیلو پر ویشتلو پیل کړی وای، نو که امریکا او اسرائیلو پر دې سپېڅلو ځایونو بریدونه کولای، نو ټولې اسلامي نړۍ د صدام حسین جبري ملاتړ ته دانګل، دا مهال به امریکا، اسرائیلو او غربي نړۍ ته ستونزمنه وه چې د نړۍ د یو ملیارد مسلمانانو د دښمنۍ قیمت پرې کړي. د دې ترڅنګ صدام حسین به د عراق، کویټ او سعودي عربستان پر تېلو هم ولکه حاصله کړې وای، په دې حالت کې د امریکا د تېلو ستراتیژیکو زېرمو تر دوو میاشتو زیات دوام نه شو کولای، نو امریکا به مجبوره شوې وای چې صدام حسین سره د سولې غاړه یوسي.

۳- د امریکا متحده ایالتونو ستره تېروتنه: د امریکا متحده ایالتونو او د هغو د جمهور رییس (جورج ډبلیو بوش) ستره تېروتنه بیا دا وه چې پر افغانستان یې یرغل وکړ او پر همغه ورځ یې پر پاکستان

برید ونه کړ. امریکا د شوروي تېروتنه تکرار کړه او پاکستان ته یو ځل بیا د دې زمینه برابره شوه چې د طالبانو په وجود کې د مجاهدینو انځور بیا راژوندی او امریکایان د شورویانو په څېر په اوږده او رنځوونکې ګوریلایي جګړه کې راګیر کړي. امریکا اوس د شوروي په څېر د افغانستان د شخړې په خړه کې نښتې، څومره زور چې وهي، په دې خړه کې ډوبېږي. که امریکا په پیل کې د کابل پر ځای خپلې لښکرې په اسلام اباد کې پلې کړې وای او د هغه ځای تر تسخیر وروسته یې کابل ته مخه کړې وای، نو نن به نه په افغانستان کې جګړه وای او نه به پاکستان په دې بڼه موجود وای. پاکستان د شوروي او امریکا په شان زبرځواکونو سره دوه ورځې هم د جګړې توان نه درلود او هېڅکله هم دېته حاضر نه و چې د خپل شتوالي په قیمت دې په افغانستان کې خپلو لاسوهنو ته دوام ورکړي. د پاکستان پوځ او استخبارات اوس فکر کوي چې د مجاهدینو په استخدام سره یې د شوروي زبرځواک مات کړ او اوس د طالبانو په ګومارنې سره امریکا له ورته برخلیک سره مخامخولای شي. هغه بل ځل هم د افغانانو بشري قوه او جغرافیه وسوځېدله، خو ګټه یې پاکستان ته لاړه او دا ځل هم همغه سناریو یو ځل بیا تکرارېږي. تاریخ یو ځل بیا غبرګېږي، خو غټو طاقتونو او خپله افغانانو ته په کار دي چې د تاریخ له تکراري تجربو څخه ژور پند واخلي او دا ځل دام ایښودونکی په خپله لومه کې راګیر کړي.

د افغان ملت نوش دارو!

دا وړه ليکنه د (۲۰۱۹م) کال د فبروري پر (۲۵)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د کب له (٦)مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

څلوېښت کاله کېږي چې افغانان د بهرنيو له خوا د اعلان شوې او نا اعلان شوې جګړې په اور کې سوځي. د جګړې کورني لوبغاړي د جګړې وسايل او ا فغان ولس او جغرافيه يې سونتوکي دي.

اوس چې په قطر کې د اوسنۍ جګړې دوه اساسي لوري (طالبان او امريکايان) د خبرو مېز ته ناست دي، دا د سولې لپاره يو طلايي فرصت دی، ټول نور کورني او بهرني لوري بايد د دې بهير ملاتړ وکړي او پر وړاندې يې هېڅ ډول پلمې جوړې نه کړي. سوله نن او سبا زموږ د ولس لپاره داسې يو درمل دی چې د زرو مرضونو علاج کوي؛ هېڅ بل درمل او هېڅ بله نسخه دومره ګټوره نه ده لکه سوله. سوله اوس زموږ د ملت د نري رنځ لپاره اصلي درمل دی او موږ ته د نوش دارو ارزښت لري.

جنگسالاران د چا زامن دي؟

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د مارچ پر (۱۵)مه، چې د کب له (۲۴)مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

جنگسالاران نه خپل لري نه خپلوان، نه مور لري نه پلار، نه قوم لري نه عزیز، دوی له جنګه پیدا دي، په جګړه کې لوی شوي، په جنګ کې پایېږي او له جنګه تغذیه کېږي. دوی په حقیقت او واقعیت کې د جنګ زامن دي او د وخت تالیځتي، نور د هېڅا زامن نه دي، دوی نه ژمنه لري نه وفا، نه قول لري نه بقا، هر چا چې په دوی پورې ځان تړلی، ځان یې بایلولی.

څرګنده بېلګه یې ډاکتر نجیب الله دی چې پر دوستم او نورو ملېشو یې ډډه ولګوله، برخلیک یې هغه شان شو. د کرزي صیب په واکمنۍ کې د جنګسالارانو مړۍ نوره هم غوړه شوه؛څومره چې کرزي پر دوی پۍ پرېښودلې هماغومره کرزی پیکه کېده او د هېواد حالات ترینګلي کېدل، خبره د ډاکتر غني واکمنۍ ته را وغځېدله، اوس هم د جنکسالانو واک او راج چلېږي، خو د پخوا په انډول یې پدل یو څه کم

شوی او له تعرض څخه د دفاع حالت ته راغلي دي، چې دا يو ښه پرمختګ دی، خو نسبي دی؛ پوره او کره نه دی. اوس جنګسالاران پر حکومتي او نا حکومتي دوو برخو وېشل شوي، خو ماهيت او حقيقت کې سره يو دي؛ يوازې موقعيتونو تغير کړی دی. زورواکي په بېلابېلو ټاکنيزو ټکټونو کې مدغم او ځای شوي، خو د اتمر، غني او عبدالله په درېيو ټاکنيزو ټکټونو کې يې حضور ډېر څرګند دی. دې نوماندانو هر يو په خپلو لستونو کې ماران ساتلي، اوس يې پلويان پر يو بل تور پورې کوي چې د مقابل لوري ماران ډېر خطرناک دي، هو همداسې به وي؛ د ځينو ماران به ډاګي وي چې زهر يې ډېر خطرناک دي او د ځينو به جبه يي وي چې د زهرو پدل يې کم دی، خو بيا هم له اصله د مار له نسله دي. زما په نظر د اتمر صيب او غني صيب مرستيالان د جنګسالاريز خصلت له مخې همدومره توپير سره لري. جبه يي ماران بيا تر هغه وخته خطرناک نه وي چې خوله يې له اوبو ډکه وي، کله چې پرې اوبه او خواړه بند شي دوی هم پر خطرناکو مارانو بدلېږي او بيا هره خوا خوله اچوي. اوس چې د ملي پوځ سرتېرو په بلخ کې د يو نامتو جنګسالار (عطامحد نور) د غوښتنو خلاف نوی امنيه قومندان معرفي کړ او د قانون د تطبيق لپاره يې له قهريې قوې څخه قانوني ګټه پورته کړه، دا يو نېک، مثبت او قانوني کار و، افغان سرتېري بايد وستايل شي او قدرونه يې وشي، خو پر سياسيخپلو ډېر باور نه شته هسې نه چې سبا د امرالله خان صالح او نورو په وساطت داسې روغه جوړه وشي چې جنګسالاران په کې خوندي او زموږ د هېواد د ملي پوځ حيثيت په کې پيکه او روحيه يې مړاوې شي. موږ يې څرګندې بېلګې لرو، د دوستم په وساطت (قيصاري) او د دانش په وساطت (عليپور) اوس هم سرې سترګې ګرځي، خو د ملي ځواکونو کوم سرتېري چې شهيدان شول هغه يوازې د تاريخ د حافظې برخه شول. ددې خبرې واضح کول هم په

کار دي چې د غني ترڅنګ د ولاړو جمعيتي او وحدتي جنګسالارانو او د اتمر تر څنګ د همدې ډلو د ولاړو جنګسالارانو تر منځ د ګټو، نظر او ايډيالوژۍ هېڅ ډول اختلاف نه شته، دوی د خپلو ګټو د تضمين لپاره په بېلابېل ټاکنيزو ټيمونو کې تقسيم شوي دي. د خواشينۍ بله خبره دا ده چې د مطرح ټاکنيزو ټيمونو د مشرانو ترمنځ د سترو جنګسالارانو د نمانځغونډو په برخه کې افراطي مسابقه روانه ده؛ له يوې خوا که حنيف اتمر د عبدالعلي مزاري تلين غونډې ته په ورتګ او بيا د خپلې ټاکنيزې تګلارې په توګه د هغه د تګلارې په يادولو سره په اکثريت پښتنو کې خپل ارزښت ډېر راټيټ کړ، نو له بلې خوا ډاکټر اشرف غني بيا په ارګ کې تر هغه يو ګام نور هم پورته لاړ او د ملي بحثونو په توګه يې د مسعود پېژندنې او مزاري پېژندنې د نوي باب د پرانيستې وړانديز وکړ. دا په داسې حال کې ده چې د ملت اکثريت برخه مسعود او مزاري ستر جنګسالاران، د کابل او هېواد ورانوونکي او د پرديو ګوډاګيان بولي. خپله مسعود او مزاري هم يو بل د ايران او روسيې د جاسوسۍ پر تور تورن کړي، خو زموږ سياستوال دومره په افراط کې غرق دي چې په دې برخه کې خپله د هغوی خبرې هم موجه نه ګڼي. دلته غواړم د نتيجې په توګه څو ټکو ته نغوته وکړم:

د جنګسلارانو پر ضد جنګ او جهاد روا دی، که له هر چا سره په ليکه کې وي پروا يې نه ده په کار.

جنګسالاران تر طالبانو او داعش هم ډېر خطرناک دي، ځکه چې د دولت امکانات بېرته د دولت پر ضد کاروي.

اوس چې هم د جنګسالارانو پر ضد هر اقدام کېږي، دا هم غنيمت دی بايد تاييد يې وشي.

جنګسالاران نه منطق لري، نه روحيه؛ يوازې ډوزې ولي، دوی هغه

وخت ډېر زړور وي چې مقابل لوری ډېر کمزوری وي، خو کله چې مقابل لوری لږه زړورتيا وښيي دوی هر ډول معاملې ته غاړه ږدي.

جنګسالاران اوس نه په کلي کې ځای لري، نه په ښار او نه په غره کې؛ په کلي کې ولس دی، په ښار کې حکومت او په غره کې طالب، نو جنګسلالاران سخت راګير دي.

له جنګسالارانو سره د کورنيو او بهرنيو عناصرو په منځګړيتوب هر ډول روغه جوړه د هغوی د عمر د غځېدا سبب ګرځي، په کار ده چې د دې ډول ناوړه مصلحتونو مخه ونيول شي.

د جنګسالارانو او ټوپکوالو پر ضد چې د ملي امنيتي ځواکونو له خوا کوم عمل تر سره کېږي، بايد تاييد، ملاتړ او ستاينه يې وشي.

د سياسي مصلحتونو له مخې بايد تر دې وروسته په هېڅ ډول د امنيتي ځواکونو روحيه مړاوې نه شي او د هغوی قرباني هېرې نه شي.

د ټوپکوالو، جنګسالارانو او نورو ناقانونه وسلوالو د مهارولو لپاره بايد ځانګړې محکمه جوړه شي، چې امنيتي ځواکونه تر اقدام دمخه او وروسته قانوني مجوز ولري، د هغوی پر وړاندې په غوڅ ډول اقدام وکړي او راتلونکو سياسي ناندريو ته مجال او فرصت پيدا نه شي.
د نوماندانو له اورپکو پلويانو څخه هم هيله کوو، چې د کانديد د ګټو پر ځای د ملت ګټې په پام کې ونيسي، ژر قضاوت و نه کړي، په تاييد او رد کې لکه د اوس په شان له افراط او تفرط څخه کار وا نه خلي چې بيا به يې په خپله هم ځواب ته حيران وي.
ولس بايد له فرد محوره سياست څخه فکر محوره او ملت محوره سياست ته وهڅوو. اشخاص ښويېږي را ښويېږي، خو ملت ثابت وي.
د يوې سوکاله، قانونپاله او پرمختللې ټولنې د جوړېدو په هيله.

له ژمنې تر عمله

دا لیکنه د (۲۰۱۹م) کال د مارچ پر (۱٦)مه، چې د کب له (۲۵)مې نېټې سره سمون خوري، لیکل شوې ده.

څو ورځې وړاندې کونړ ولایت ته تللی وم، له والي ښاغلي (عبدالستار میرزکوال) سره ترکتنې او د کونړ پر پرمختیاوو تر ځان خبرونې وروسته مو پسرلنۍ مشاعره وکړه چې خوږه او له اخلاصه ډکه وه. والي صیب د مشاعرې په پیل کې پر امنیتي حالت او نورو پرمختیاوو رڼا واچوله، کونړ

ته یې د جمهور رییس ښاغلي غني د وروستي سفر یادونه هم وکړه او لږ شان سیاسي رڼاوی یې هم وکړ، خو ویې ویل چې دا مشاعره ده زه نه غواړم ډېر سیاسي مسایل مطرح کړم.

ما په خپل نوبت د مشاعرې له جوړوونکو څخه د مننې تر څنګ وویل چې مشاعره یوه فرهنګي او ادبي موضوع ده، دلته هېڅ ډول سیاسي

مسايل مطرح کول خوند نه کوي، خو غواړم يوه موضوع، چې همدلته ځو ورځې وړاندې د جمهور رييس له خوا د ژمنې په توګه مطرح شوې وه او هغه يوه تعليمي او فرهنګي موضوع وه، د هغې دتعقيب او تطبيق يادونه وکړم. جمهور رييس يادونه کړې وه چې د سږکال په بهير کې به په کونړ کې (دوه سوه) ښوونځيو ته ودانۍ جوړوم. که څه هم هلته پوره څرګنده نه شوه چې هدف يې ميلادي کال و که لمريز ؟ځکه چې د ميلادي کال نهه نيمې او د لمريز کال ايله پنځه لس ورځې وخت پاتې و. ما وويل که له راتلونکي (۱۳۹۸ ل) کال څخه يې هم پيل کړي دا به هم يو غنيمت وي. ما ميرزکوال صيب ته وويل چې هغه به څه بختوره ورځ وي چې موږ کال دا وخت دلته راشو او تاسو پر همدغه مهال او همدغه دريځ موږ ته دا زېرى راکړئ چې دا دى، د (دوه سووم) ښوونځي ودانۍ مو نن بشپړه کړه. کونړي او په ټوله کې ختيځوال بيا دومره ناشکره او ناسپاسه نه دي چې د جمهور رييس او ستاسو دا ښېګڼه هېره کړي. ځکه چې په تېرو دوه سوو کلونو کې په کونړ کې دوه سوه ښوونځي نه دي جوړ شوي، نو اوس يې چې څوک په يو کال کې جوړوي دا ربښتيا هم يو فرهنګي انقلاب دى او معجزه ده. دا خو د ژمنې لنډ شاليد او زموږ احساساتي غبرګون و، خو اوس راځو د دې ژمنې عملي او تطبيقي اړخ ته. که په کونړ کې له وقفې او رخصتۍ پرته ټول کال هره ورځ کار وکړو، نو د يو ښوونځي ودانۍ ته (څه کم دوه ورځې) وخت رسېږي او که چېرې د کال نږدې سل ورځې رخصتۍ او نورې بېړني ورځې ترې وباسو، نو د يو ښوونځي جوړونې ته نږدې يوه ورځ وخت پاتې کېږي، نو يو څوک چې په يوه يا هم دوه ورځو کې موږ ته د يو يو ښوونځي ودانۍ جوړولاى شي د هغه ولې قدرونه ونه کړو او که څوک هسې د ژمنو د بوجيو خوله خلاصوي او بيا ببرته ځي نو بيا بايد پر خپلې سادګۍ او د بل پر

چالاکۍ اعتراف وکړو. دا هم شونې ده چې د شپږو میاشتو په بهیر کې د دې ودانیو تداراکاتي چارې بشړې شي او په شپږو میاشتو کې یې ساختماني چارې تکمیل شي، خو دا یو ډېر کمزوری احتمال دی. ایا دا حکومت به هم د راتلونکي کال تر دې مهاله پاتې وي او که ځای به یې بل حکومت نیسي او د دې حکومت کړې ژمنې به د هوا څپو ته سپاري؟ په هر حال خدای دې وکړي چې د غني په مشرۍ دا حکومت یوازې د همدغې ژمنې د پوره کېدو لپاره هم لږ تر لږه تر دې وخته پاتې شي چې دا ژمنه خو یې معلومه شي چې څومره عملي کېږي؟ د ښاغلي غني پلویان او مخالفین دې دواړه دا خبره او ژمنه په یاد لري او بیا دې هر څوک خپل قضاوت د عدالت په تله کې واچوي. که زه ژوندی وم، زه به هم دا مسله تعقیبوم. بیا به ګورو چې د چا خبره کره ده، په وچو کنځلو حکومت نه کېږي، نه کوږ بار تر منزله رسي، د دروغو مزل هم لنډ وي. د هر چا پلویان او کشران چې کنځلمار وي د مشرانو به یې څه حال وي؟ هوښیاران پر نیمه پوهېږي.

د سياسي منطق په دايره کې

دا ليکنه د (۲۰۱۹)م کال د مارچ پر (۱۷)مه، چې د کب له (۲٦)مې نېټې سره سمون خوري ليکل شوې ده.

افلاتون ته يوه خبره منسوبه ده چې دوه مخالف اشخاص که په يوه درېيمه نقطه کې سره توافق ولري، دا په حقيقت کې سره مخالف نه دي. اوس چې د ښاغلي غني حکومت له امريکايانو سره په ځينو برخو کې اختلافات لري، د طالبانو امارت هم ور سره اختلاف لرى، نو د دوى تر منځ لږ تر لږه يوه مشترکه وجه پيدا شوه، طالبان هم د هېواد اساسي قانون نه مني او د ښاغلي غني حکومت هم د اساسي قانون له ډېرو مادو سرغړاوى کړى او پنځوس سلنه شريکباڼې يې په عملي توګه د اساسي قانون خلاف خپل واک ته دوام ورکوي. طالبانو هم د ډيورند پر کرښه د پنجابي پوځ له خوا د اغزن تار د غزولو په باب غږ پورته نه کړ او د غني حکومت هم په نړيواله ټولنه کې خپل ګرېوان و نه شلاوه. طالبانو هم پر کونړ د پاکستان د راکټي بريدونو په غبرګون کې په اسلام اباد او لاهور کې کوم ځانمرګی بريد و نه کړ او د غني حکومت هم په پټه او ښکاره د دې بريدونو غچ وانخيست. د طالبانو تر شا پاکستان، ځينې عرب شيخان او اوس اوس د سيمې د ځينو لويو او وړو هېوادونو استخباراتي شبکې او د غني د حکومت تر شا هم امريکا او جمع نهه دېرش نور هېوادونه ولاړ دي. طالبان په ښارونو او مدني مرکزونو کې انتحار او انفجار کوي او حکومت په کليو او باڼډو کې بمبار. په نتيجه کې زموږ کلي او ښارونه تباه کېږي او هېوادوال مو شهيدانېږي. هدف دا دى که د طالبانو او حکومت ترمنځ ژور اختلافات شته ځينې ظاهري او عملي مشترکات هم شته. له

امریکا څخه د غني د حکومت ګیله دا ده چې له طالبانو سره یې ورته د ناستې زمینه نه ده برابره کړې او یا یې لږ تر لږه دوی د خبرو له جزیاتو نه دي خبر کړي، نو ځکه دوی په حاشیه کې دي. اول خو که دا حکومت رښتیا هم د بشپړ استقلالیت ادعا لري، نو بیا ولې له امریکا څخه شکایت کوي دوی خپله ولې نوښت نه کاوه چې طالبانو سره په مستقیم ډول خبرې وکړي؟ دوی ته خو څلور کاله وخت و ایا د سولې له دې ګوزڼوهلې شورا څخه چې په راس کې یې هم یو جنګسالار واقع وي د داسې یو نوښت هیله کېدی شي؟حکومت ته په کار و چې لا پخوا یې امریکا قانع کړې وای چې پر پاکستان د پاشل کېدو تر کچې فشار راوړي چې طالبان خبرو ته حاضر کړي، خو هغه حکومت چې په خپله پر داخلي اختلافاتو اخته وي او تر هر څه دمخه خپله خپلمنځي سولې ته اړتیا لري، هغه به درېیم او ځواکمن اړخ سره څنګه د سولې جوګه شي؟ هغه حکومت چې هر کال د سنبلې پر اتلسمه مړ ژواندی وي او د یو واړه جنګسالار د نیونې وس و نه لري څنګه کولای شي تر عیني واقعیتونو پورته خبرې وکړي؟هغه حکومت چې خپله مشر یې وایي، له امریکایي مرستو پرته شپږ میاشتې هم دوام نه شي کولای، څنګه کولای شي له طالبانو سره د امریکې د مذاکراتو په برخه کې زیات حساسیت وښیي؟ طالبان هم امریکا سره جنګېږي او هم حکومت سره. د غني حکومت هم په ورته ډول په نامستقیم ډول له پاکستان سره پر جګړه اخته دی او په مستقیم ډول له طالبانو سره، نو حکومت ته هم په کار وه له ټولو امکاناتو کار واخلي او پاکستان واقعي خبرو ته کېنوي، خپله همدغه ښاغلي غني یو وخت ویلي وو چې زه بین‌الدولتي خبرو ته سره کېنم، هغه وخت یې طالبان بابیزه ګڼلي وو. دې کې هېڅ شک نه شته چې د طالبانو کیلي د پاکستان په لاس کې ده. که غني غواړي طالبان مات او یا خبرو ته را مات کړي، نو پاکستان باید له سیاسي، اقتصادي او ان پوځي پلوه کمزوری

شي. لکه څنګه چې پاکستان او طالبان د غني پر کمزورۍ پوهېدلي، نو ځکه خو په مستقیم ډول اصلي قوت (امریکا) سره خبرې کوي. هغوی فکر کوي که امریکا یې قانع کړه، نو هر څه یې لاس ته ورځي. که امریکایان او انډیوالان یې له کوم تدبیر، تدریج او تضمین پرته په یو ناڅاپي ډول له افغانستانه ووځي، نو افغانستان کې به د نوییمو کلونو پېښې یو ځل بیا تکرار شي. پاکستان له ډېره راهیسې دا پلان لري چې امریکا ته په سیمه کې د یو رښتیني یوازني دوست په توګه ځان ثابت کړي. امریکا په سیمه کې د انګرېز په شان پخه سیاسي تجربه نه لري، نو ځکه یې د ښویېدنې احتمال شته. د غني حکومت ته په کار وه چې تر هر څه دمخه کورنۍ سمون راولي؛ حکومت اصلاح او مضبوط کړي، مدونه، دقیقه بهرنۍ پالیسي او قوي دپلوماتیک ټیم جوړ کړي، اوس چې یو حکومت د بهرنیو چارو قانوني وزیر و نه لري، د هغه بهرنۍ پالیسي به څه وي؟ اوس چې غني بهرنۍ چارې او د سولې خبرې خپلو امنیتي مسوولینو ته سپارلي دا به حتمي د مفهوم په افاده کې ځینې ستونزې او ناسم پوهاوی را منځته کوي. ښاغلي محب چې تېر ځل په (مونیخ) کې د خپل پاکستاني سیال پر وړاندې کومې خبرې وکړې هغه سمې او پر ځای وې ځکه چې مدعي او مدعي علیه دواړه مخامخ سره ناست وو، دا ځل یې چې په امریکا کې کومې خبرې وکړې، د یو شمېر احساساتي ځوانانو خوښې شوي او کېدی شي د ده د ملي احساس زېږنده وي، خو دا مهال دا ډول خبرې د غني د حکومت کورنیو او بهرنیو دښمنانو ته د دې زمینه برابروي چې د خپلو غوښتنو کچه نوره هم پورته کړي. ځکه هغوی فکر کاوه چې امریکایان په هر حالت کې د غني تر شا ولاړ دي، نو ځکه یې د وېرې احساس کاوه، غني چې په کور دننه هسې هم له ګڼو ستونزو سره مخ دی، د یوې بلې جبهې خلاصول هغه ته په لوړ قیمت تمامېږي. تر کومه ځایه چې ما ته د ښاغلي محب د ملي احساس، پښتونولۍ او افغانیت

کچه معلومه ده هغه کېدی شي تر دې بیان هم پورته وي. محب د غني د لومړي مرستیال په توګه د امرالله صالح له راتګ څخه خوښ نه دی او فکر کوي چې رایې به پښتانه ورکوي او مرستیالي به امرالله ګټي او هم په ارګ کې د عبدالسلام رحیمي او ځینو نورو اشخاصو له رول څخه چې جمهور رییس یې له ولسه لرې ساتلی، هم خوشاله نه دی. یو شمېر تکړه ځوانان یې هم مقرر کړل. لنډه دا چې د خپل عمر او دندې مهال په انډول وړاندې روان دی، نو ګړندي مزل کې خو د دا ډول تېزو او ترخو خبرو احتمال وي، خو که دا خبرې یې له خپل امریکایي سیال او نورو مهمو امریکایي چارواکو سره په پټه او رسمي بڼه شریکې کړې وای، که نتیجه یې نه وای ور کړې بیا دې حالت ته راغلی وای، نو په ګټه به یې وای. دلته دا خبره هم یادوم چې د غني د حکومت چارواکو هم په مستقیم ډول له ځینو طالب چارواکو سره لیدلي، که ضرورت شو بله لیکنه کې به یې جزیات بیان کړم. تلو تلو کې د دې خبرې یادونه هم کوم چې ماته ملي ګټې مهمې دي، نه غني، نه اتمر نه کوم بل نوماند او ښاغلی راغلی، هغه وخت چې غني او اتمر دواړه په ګډوله حکومت کې غاړه غړې وو او کله چې یې دا چینجن او وروست حکومت جوړ کړ او بیا دواړو له ملي ارزښتونو او ملي هویته سرغړاوی وکړ، نو زه په تش لاس له نورو ملګرو سره د دواړو پر وړاندې ودرېدلم او تر هغه پورې مو پرېنښودل چې د ملت ارادې ته یې غاړه نه وه ایښې. اوس د اتمر لاره جلا ده، د غني جلا او زما جلا. زما لاره د افغانستان لاره ده او د هغوی لاره د ځان د حاکمیت. زه یو شل ورځې نور هم په فرهنګي کار کې مصروف یم، منظمو سیاسي لیکنو ته ډېر وخت نه شته. دا لیکنه د وخت یو جبري ضرورت و. شل ورځې وروسته دې بیا د هر جابر، زورواکي او ظالم لاس خلاص وي، بیا که خدای کول له سیاسي پلوه به په زغرده د ولس سر خلاصوو.

نړيوال ريکارډونه

دا ليکنه د (۲۰۱۹م) کال مارچ پر (۱۹)مه، چې د (۱۳۹۷ل) کال د کب له (۲۸)مې نېټې سره سمون خوري، ليکل شوې ده.

له څو لسيزو راهيسې چې په نړۍ کې هر داسې ستر کار، چې د انسان په تصور او فکر شونی نه ښکاري، هغه ډول کار چې څوک تر سره کړي، هغه يو نړيوال ريکارډ ګڼل کېږي، بشپړاند يې ريکارډمين يار ريکارډ جوړونکی بلل کېږي او د نړيوالو ريکارډونو په کتاب (جينيس بوک) کې د دواړو نوم ثبتېږي.

پخوا يوازې د مثبتو پېښو ريکارډونه ثبتېدل، خو اوس ويل کېږي چې مثبت او منفي دواړه ثبتېږي، کله کله يو کار يو لوري ته مثبته او بل ته منفي پايله لري، لکه د کرکټ لوبه چې منفي او مثبت دواړه ريکارډونه لري. پخوا به د ښکلا مقابله کېدله، اوس د بدرنګۍ مسابقه هم کېږي.

لنډه دا چې هر هغه څه چې د انسان په خیال او تصور کې کرځي او تر دې وخته نه وي عملي شوي، اوس پر واقعیت بدل شي او انسان له حیرانۍ سره مخامخ کړي، هغه یو ریکارډ ګڼل کېږي. افغانستان کې هم عجیب او غریب ریکارډونه ټینګ شوي، لکه د امپراتوریو په نړولو کې چې ریکارډ لرو، خو دې بله خوا کې بیا ستن هم نه شو جوړولای. په دې برخه کې مو هم ریکارډ ټینګ کړی دی. دلته نه غواړم د ریکارډونو پر ټولو ډولونو بحث وکړم؛غواړم یوازې پر یو ټاکنیز ریکارډ بحث وکړم: د (۲۰۱۴م) کال تر ولسمشریزو ټاکنو وروسته د (تحول او تداوم) او (اصلاحاتو او همپالنې) دواړو ټیمونو پر ټاکنیزو کمېسیونونو د یو بل پر پلویتوب تورونه پورې کړل او بیا وروسته د ګډ حکومت د هوکړه لیک له مخې دواړو ژمنه وکړه چې په ټاکنیزو ټیمونو کې به ((سمون)) راولو. د ټاکنیزو اصلاحاتو په نامه یې یو ترکیب را وړاندې کړ چې له دیارلسو غړو څخه یې یوازې دوه تنه پښتانه وو او څوارلسم تن یې یو بهرنی و، خو هغه د څارونکي رول درلود. دوی حکومت ته داسې یوه نیمګړې طرحه وړاندې کړه چې حکومت یې د تطبیق جوګه نه و. تر ډېرو ناندریو وروسته د ټاکنیزو کمېسیونونو غړي وټاکل شول. جمهور رییس او د هغه د واک شریکباڼو په خپله ورسره مرکې وکړې. خلکو فکر کاوه چې دا ځل نو د کمېسیونو غړي په مستقیم ډول د مفکراتو له خوا ټاکل شوي، هر څه به سم شي. څو موده وروسته د ټاکنو کمېسیون مشرتابه کې بدلون راغی او تر څو ځله وعده خلافیو وروسته د تلې پر اته ویشتمه هغه شان ټاکنې وشوې چې څرنګوالی یې ټولو ته معلوم دی. له ټاکنو سره سم ژمنه وشوه چې نتیجې به تر یوې میاشتې په کمه موده کې اعلانېږي، ژمنې او وختونه بیا تمدید شول، خو نتیجه لا هم معلومه نه شوه. خبره میاشتو ته ووتله او د ناسالمو ټاکنو په نتیجه کې دواړو کمېسیونونو هم خپل سر وخوړ. ټاکنې له ورځې بلې ته د پېچلتیا او

لاقانونيت پر لوري لاړې. په دې ډول د ولسي جرګې دې ټاکنو د نتيجو د اعلان د زماني واټن او د نورو هېوادونو له ورته ټاکنو سره د پرتلې له پلوه نړيوال ريکارډ ټينګ کړ. د اصلي نړيوال ريکارډ خبره، چې هغه بايد د نړيوالو ريکارډونو په کتاب کې ثبت شي، هغه د يو بې بديله کانديد شتوالی و. په دې ټاکنو کې د افغان سکانو په استازۍ يوازې يو تن (اوتار سنګ خالصه) هم نوماند و. کله چې هغه په ننګرهار کې د يوې خونړۍ پېښې له امله ووژل شو، نو زوی (نريندرسنګ خالصه) ته يې د هغه پر ځای د نوماندۍ‌حق ور کړ شو. ويل کېږي چې د افغان هندوانو او سکانو په دې ټاکنيزه حوزه کې دوه سوه شاوخوا رايې کارېدلي دي. دا په داسې حال کې ده چې نوماند بل هېڅ سيال نه درلود؛ که يوازې خپله يوه رايه يې هم کارولې وای، دی بريالی ګڼل کېده. نريندرسنګ د نړۍ په کچه هغه نوماند و چې نه يې کمپاين ته اړتيا درلودله، نه د چا رايې، نه د رشوت ورکړې او نه هم چا سره ملاقات ته، خو د ټاکنو کمېسيون د ده رايه شمېرنه هم دومره سخته کړه او دومره يې و ځنډوله چې د کابل له ابتدايي نتيجو سره يې هممهاله اعلان کړه او بيا يې له اصولو (!) سره سم د لا دقت په خاطر چې سبا څوک شکايت و نه کړي (!) د شکاياتو کمېسيون ته ولېږله. هلته نو د نريندر سنګ نتيجه هم ورکه شوه او کمېسيون هم فوت شو. په دې ډول د ميزان له اته ويشتمې بيا د کب تر اته ويشمتې، د (۱۵۰) ورځو په بهير کې د مفکر اشرف غني تر مشرۍ لاندې دېرش مليونه مسلمانانو د يو افغان سک رايه و نه شمېرلی شوه. نو نور کارونه به څنګه وي؟ که هر ورځ مو د نريندرسنګ يوه رايه شمېرلی وای. نو اوس خو به لږ تر لږه د دغه يوه بې سياله نوماند نتيجه خلاصه وای. د هغه چا چې له پيله نتيجه معلومه وه د هغه نتيجه نامعلومه شوه، د هغوی چې لا معلومه نه وه؛ مبهمه وه د هغوی به څه حال وي؟ نو اوس تاسې ووايئ چې دا نتيجه

باید د نړیوالو ریکارډونو په کتاب کې ثبت شي او کنه؟ دا په داسې حال کې ده چې جمهور رییس غني ویلي، د جمهوري ریاست او د ولایتي شوراگانو د راتلونکو ټاکنو نتیجې به په دوو ورځو کې اعلانوو. ښاغلي غني ته باید دا واقعیت په زغرده وویل شي چې ستا په حاکمیت کې او ستا په قلم مقرر شویو کمېسیونو خو دې ډېرې ژر دا نتیجې اعلان کړې چې هغه وخت به هغه نورې پر خپل وخت خپرې کړي؟ له نویو ټاکنیزو کمېسیونو څخه چې د پخوانیو په انډول په نسبي ډول ښه برېښي، هیله کوو، چې د پخوانیو کمېسیونو پر مرداریو ژر تر ژره خاورې واړوئ او د ولسي جرگې د تېرو ټاکنو نتیجې ډېرې ژر اعلان کړئ؛ د بسوگۍ د واده دا ډرامه نوره ختمه، خپلو راتلونکو ټاکنو او کارونو ته ځان وزگار کړئ او کنه له تاسو به هم ریکارډونه جوړ شي.

د خپلواکۍ یوه پېړۍ مزل

د (۱۳۹۸ ل) کال په بهیر کې د هېواد د خپلواکۍ د بېرته ګټلو یوه پېړۍ مزل بشپړ شو. سره له دې چې د خپلواکۍ د بیا ګټنې سل کاله پوره شول، خو افغانان په دې پېړۍ کې ډېر خوشاله او سوکاله نه شول، په دې سل کلن واټن کې یو ځل بیا په بېلابېلو نومونو او عنوانونو د ګڼو هېوادونو لښکرې افغانستان ته راغلې، د هېواد خپلواکي یې په یوه بله بڼه وګواښله او زیانمنه یې کړه. په دې بهیر کې پردې او پردیپال یو ځل بیا له ماتو او ننګونو سره مخ شول، خو زموږ هېوادوال یې هم له ګڼو ستونزو او اوږدې غمیزې سره لاس او ګرېوان کړل.
اوس چې د هېواد د خپلواکۍ سلمه کالیزه نمانځل کېږي، موږ دا سلیزه د هېوادوالو د نېکمرغۍ او د هېواد د پرمختګ لپاره یو ښه فال ګڼو. حکومت، ولس او فرهنګي بنسټونه هر یو د دې کالیزې په ویاړ بېلابېل پروګرامونه لري، خو د افغانستان ملي تحریک وېتبیله چې دا کالیزه په فرهنګي ولولو ونمانځي، نو ځکه خو یې د دې لپاره د کتاب خپرولو یوه لړۍ پیل کړه. دا کتاب چې اوس ګورئ، دا د همدې لړۍ لومړی کړی ده. موږ هیله لرو چې دا فرهنګي لړۍ لاپسې وغځوو او د هېواد د خپلواکۍ د پوره سلیزې په ویاړ ګڼ شمېر علمي او ادبي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړو.

د هېواد د پرمختګ او د هېوادوالو د سوکالۍ په هیله
د ملي تحریک فرهنګي څانګه

منه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له ګران ورور او فرهنګپال شخصیت (اتل آمین) څخه ډېره منه کوي چې تل یې له موږ سره په فرهنګي چارو کې مرسته او ملګرتیا کړې ده او دا دی د دې کتاب د چاپ لګښت په ورکولو سره یې یو ځل بیا خپله هېوادنی او فرهنګي مینه زبات کړه. موږ یې ملي احساس او فرهنګپالنه ستایو، کورودانی ورته وایو او د لا زیاتو بریاوو هیله ورته لرو.

درنښت
د ملي تحریک فرهنګي څانګه

Download from: aghalibrary.com

Download from: aghalibrary.com